

Nr 177

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag med vissa bestämmelser om pensionsstiftelse m. m.; given Stockholms slott den 13 oktober 1961.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt 87 § regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

- 1) lag med vissa bestämmelser om pensionsstiftelse;
- 2) lag angående ändrad lydelse av 8 § lagen den 18 juni 1937 (nr 521) om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser; samt
- 3) lag angående ändring i lagen den 24 maj 1929 (nr 116) om tillsyn över stiftelser.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

BERTIL

Herman Kling

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås, på grundval av delbetänkande från pensionsstiftelseutredningen, viss civilrättslig lagstiftning beträffande pensionsstiftelser. Förslaget är närmast betingat av det ändrade läge, som inträtt på tjänstepensioneringens område efter tillkomsten av lagen om försäkring för allmän tilläggspension (ATP). Den allmänna översynen av pensionsstiftelserna fortgår inom utredningen.

Förslag till lag med vissa bestämmelser om pensionsstiftelse innehåller regler avsedda att tillämpas på alla typer av pensionsstiftelser, såväl bestående som blivande. Enligt förslaget skall i pensionsstiftelse spärras så mycket av befintliga medel, som fordras för att säkerställa utgående pensioner och utfästelser om pension (= stiftelsens pensionsreserv). En sådan ordning avser att trygga den pensionsrätt som kan tillkomma arbetstagare och deras efterlevande. Stiftelses överskottsmedel utöver vad som behövs för att täcka pensionsreserven skall arbetsgivare kunna ta i anspråk till ATP-

avgifter och andra slag av pensionsutgifter avseende arbetstagare eller deras efterlevande. Vidare kan arbetsgivare under närmare angivna förutsättningar använda överskottsmedel till vissa engångsunderstöd åt sagda personer. Slutligen har öppnats möjlighet för arbetsgivare att överföra en pensionsstiftelses överskottsmedel till annan pensionsstiftelse hos honom, exempelvis till s. k. PRI-stiftelse.

Därjämte har stadgats förbud för pensionsstiftelse att själv utfästa pensioner och att, annat än i vissa undantagsfall, själv göra pensionsutbetalningar. Pensionsansvarigheten har ansetts böra i första hand åvila arbetsgivaren, med rätt för denne att ur stiftelsens överskott gottgöra sig för sina utgifter. Ändamålet för en pensionsstiftelse skall vara att trygga pensioner, som utgår från arbetsgivaren, och dennes utfästelser om pension.

Det förordas sådan ändring i 1929 års lag om tillsyn över stiftelser, att pensionsstiftelse alltid skall stå under tillsyn.

Den nya lagstiftningen föreslås skola träda i kraft dagen efter den, då de med förslaget avsedda lagarna utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Förslag
till
Lag
med vissa bestämmelser om pensionsstiftelse

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Med pensionsstiftelse avses i denna lag av arbetsgivare grundad stiftelse, vars huvudsakliga ändamål är pensionering av arbetstagare eller arbetstagarers efterlevande.

2 §.

Pensionsstiftelsens medel skola tjäna till tryggande av pensioner som utgå från arbetsgivaren och, i fråga om pensioner som ännu ej börjat utgå, av arbetsgivarens utfästelser om pension.

3 §.

Pensionsstiftelse må ej utfästa pension. Sker det ändå, är utfästelsen ogiltig.

Lämnar arbetsgivaren utfästelse med villkor att pension skall utgå i den mån pensionsstiftelsens medel förslå därtill, är villkoret ogiltigt, och arbetsgivaren svarar för sin utfästelse utan avseende å villkoret.

4 §.

Pensionsstiftelse må ej så länge den är knuten till arbetsgivaren betala pensionspost eller avgift till pensionsförsäkring eller bestrida annan utgift i samband med pensionering eller utgift för sådant understöd som sägs i 6 §, med mindre det sker i anslutning till arbetsgivarens död, likvidation av dennes företag eller dennes konkurs eller ackord utan konkurs eller tillsynsmyndighetens av annan särskild anledning finner att sådan betalning må äga rum.

5 §.

Arbetsgivaren äger ur pensionsstiftelse gottgöra sig för vad han utgivit såsom pensionspost eller avgift till pensionsförsäkring eller för annan utgift i samband med pensionering, såframt fråga är om arbetstagare, som omfattas av stiftelsens ändamål, eller sådan arbetstagarers efterlevande. Gottgörelse för avgift till försäkring för allmän tilläggspension må avse den del av avgiften, vilken kan anses hänföra sig till lön eller annan ersättning åt person som nu sagts.

6 §.

Arbetsgivaren äger ur pensionsstiftelse gottgöra sig jämväl för vad han utgivit såsom engångsunderstöd till arbetstagare vid långvarig oförmåga till arbete på grund av sjukdom, lyte eller annat men eller vid avgång ur tjäns-

ten på grund av uppnådd ålder eller såsom engångsunderstöd till efterlevande vid arbetstagarens frånfälle eller för försäkring av sådana understöd, allt såframt fråga är om arbetstagare, som omfattas av stiftelsens ändamål, eller sådan arbetstagares efterlevande.

Gottgörelsen må icke ske utan samtycke av samtliga i arbetsgivarens tjänst varande arbetstagare, som omfattas av stiftelsens ändamål, eller av sådan i lagen om förenings- och förhandlingsrätt avsedd huvudorganisation, som företräder den yrkesgrupp utgiften avser. Har utgiften gjorts enligt bestämmelse i kollektivavtal fordras ej samtycke, därest organisation som nyss sagts är part i avtalet.

7 §.

Arbetsgivaren må icke gottgöra sig för utgift enligt 5 eller 6 § under senare räkenskapsår än det då han haft utgiften, med mindre tillsynsmyndigheten av särskilda skäl medger det. Ej må gottgörelse ske med större belopp än att stiftelsen har kvar medel tillräckliga att täcka pensionsreserven.

Gottgörelse skall, därest stiftelsen har fordran hos arbetsgivaren, ske genom avräkning mot fordringen.

Vid gottgörelse ur pensionsstiftelse, som bildats enligt lagen om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser, iakttagas, i stället för bestämmelserna ovan i första och andra styckena, de föreskrifter som finnas i 8 § första, andra och tredje styckena samt 13 § första och andra styckena nämnda lag.

8 §.

Arbetsgivaren äger från en pensionsstiftelse överföra medel till annan pensionsstiftelse hos honom, därest den avstående stiftelsen omfattar samtliga personer, som avses med den mottagande stiftelsen, och överföringen påkallas för att helt eller delvis täcka den mottagande stiftelsens pensionsreserv.

Sådan överföring från en pensionsstiftelse till annan, som avses i första stycket eller som eljest må vara tillåten enligt stadgar eller stiftarens föreskrift, må icke ske med större belopp än att den avstående stiftelsen efter överföringen har kvar medel tillräckliga att täcka pensionsreserven.

Beträffande överföring från pensionsstiftelse, som bildats enligt lagen om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser, till annan sådan stiftelse gäller, i stället för bestämmelserna ovan i första och andra styckena, vad som stadgas i 15 § första stycket 1) och fjärde stycket nämnda lag.

9 §.

Äro till arbetsgivaren knutna flera pensionsstiftelser och tjäna stiftelsernas medel helt eller delvis till tryggande av samma pensioner eller utfästelser om pension, skola iakttagas nedan angivna regler om den ordning i vilken pensionsreserven för dessa pensioner och utfästelser (den gemensamma pensionsreserven) skall hänföras till de olika stiftelserna vid beräkning, huruvida medel finnas tillgängliga för gottgörelse eller överföring och huruvida överföring är påkallad för att helt eller delvis täcka mottagande stiftelses pensionsreserv:

a) Finnes stiftelse som särskilt inrättats för att uppsamla medel, vilka arbetsgivaren åtagit sig att avsätta till tryggande av utfästelser om pension, skall den gemensamma pensionsreserven först hänföras till denna stiftelse.

b) Omfattar stiftelse en trängre krets av personer än annan stiftelse, skall den gemensamma pensionsreserven först hänföras till stiftelsen för den

trängre kretsen, i den mån reserven ej hänförs till stiftelse som angivits under a).

c) Finnes stiftelse som bildats enligt lagen om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser, skall den gemensamma pensionsreserven först hänföras till denna stiftelse, i den mån reserven ej hänförs till annan stiftelse efter vad som angivits under a) och b).

d) Finnes stiftelse som förutom pensionering har annat ändamål, skall den gemensamma pensionsreserven sist hänföras till denna stiftelse.

e) Äro efter vad ovan sagts två stiftelser jämställda, skall den gemensamma pensionsreserven först hänföras till den äldre stiftelsen.

10 §.

Med pensionsstiftelses pensionsreserv avses kapitalvärdet av utgående pensioner samt, i fråga om pensioner som ännu ej börjat utgå, kapitalvärdet av utfästa pensioner till den del de enligt utfästelsen intjänats vid tillfället för beräkningen.

Har arbetsgivaren åtagit sig att till pensionsstiftelse avsätta medel till tryggnad av utfästelser om pension och innefattar åtagandet jämväl avsättning för tillägg till utfästa pensioner, skall pensionsreserven utgöra summan av följande belopp, såframt denna summa överstiger en pensionsreserv beräknad enligt första stycket:

a) kapitalvärdet av pensioner som utgå enligt utfästelse;

b) kapitalvärdet av utfästa pensioner, som ännu ej börjat utgå, till den del de enligt utfästelsen intjänats vid tillfället för beräkningen;

c) medel som därutöver avsatts på grund av åtagandet.

Pension anses, där ej regler om intjänandet knutits till utfästelsen, intjänad med så stor del av den vid beräkningstillfället utfästa pensionen som motsvaras av förhållandet mellan antalet förflutna tjänsteår och antalet tjänsteår från anställningen till den pensionsålder som avses i utfästelsen, därvid dock skall bortses från tjänsteår längre tid tillbaka än fyrtio år före pensionsåldern.

Försäkringstekniska grunder att tillämpas vid beräkning av pensionsreserv enligt första och andra styckena fastställas av Konungen eller av den myndighet Konungen förordnar.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Vad i 3 § är stadgat avser ej pensionsutfästelse given före lagens ikraftträdande.

Stadgandet i 4 § äger icke tillämpning då fråga är om att infria pensionsutfästelse, vilken givits av stiftelsen före lagens ikraftträdande och för vilken arbetsgivaren ej åtagit sig ansvar.

Förslag

till

Lag**angående ändrad lydelse av 8 § lagen den 18 juni 1937 (nr 521) om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser**

Härigenom förordnas, att 8 § lagen den 18 juni 1937 om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

8 §.

8 §.

Där ej — — — — — och anställda.

I bolagets — — — — — överskjutande belopp.

Träder bolaget — — — — — egendomsavträde meddelades.

Med stiftelsens pensionsreserv avses det belopp, som vid räkenskapsårets utgång eller, i fall som avses i tredje stycket, dagen för utseendet av likvidatorer eller för beslutet om egendomsavträde enligt försäkrings- tekniska beräkningsgrunder utgör täckning för kapitalvärdet av de pensioner, som utgå eller på grund av utfästelse skolat utgå från bolaget, samt av bolagets utfästelser av pension att framdeles utgå till anställda och efterlevande till pensionstagare och anställda, ökat med en tiondel. Dessa beräkningsgrunder skola efter förslag av tillsynsmyndigheten fastställas av Konungen.

Om rätt för bolaget att gottgöra sig för vissa andra utgifter än ovan sagts stadgas i 5 och 6 §§ lagen med vissa bestämmelser om pensionsstiftelse.

Vad som avses med stiftelsens pensionsreserv är angivet i 10 § nämnda lag.

Denna lag träder i kraft efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Förslag

till

Lag**angående ändring i lagen den 24 maj 1929 (nr 116) om tillsyn
över stiftelser**

Härigenom förordnas, att 2, 3 och 8 §§ lagen den 24 maj 1929 om tillsyn över stiftelser¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

2 §.

Anmälningsskyldighet föreligger — — — denna lag.
Utän hinder av vad under 7) sägs må anmälan äga rum beträffande stiftelse, vars förmögenhet överstiger femtusen kronor.

3 §.

Anmälningsskyldighet skall av stiftelsens styrelse fullgöras inom sex månader efter det styrelsen mottagit sitt uppdrag eller, där uppdraget mottagits under stiftarens livstid, inom sex månader efter hans död.

Finnes vid — — — — — med styrelse.

Har vid — — — — — årets utgång.

8 §.

Anmäld stiftelse skall stå under Konungens befallningshavandes tillsyn, där Konungens befallningshavande finner stiftelsen främja ett allmännyttigt ändamål. Konungens befallningshavande äge dock från tillsyn undantaga stiftelse, som redan är underkastad nöjaktig tillsyn eller för vilken tillsyn enligt denna lag eljest på grund av särskilda omständigheter finnes icke vara behövlig. Har

(Föreslagen lydelse)

2 §.

Anmälningsskyldighet föreligger dock städse beträffande stiftelse, som avses i lagen med vissa bestämmelser om pensionsstiftelse och icke är sådan stiftelse varom ovan under 8) förmäles.

3 §.

Anmälningsskyldighet skall av stiftelsens styrelse fullgöras inom sex månader efter det styrelsen mottagit sitt uppdrag eller, där uppdraget mottagits under stiftarens livstid, inom sex månader efter hans död. *Pensionsstiftelse, som avses i 2 § andra stycket, skall av styrelsen alltid anmälas inom sex månader efter det styrelsen mottagit sitt uppdrag.*

8 §.

Anmäld stiftelse skall stå under Konungens befallningshavandes tillsyn, där Konungens befallningshavande finner stiftelsen främja ett allmännyttigt ändamål. Konungens befallningshavande äge dock från tillsyn undantaga stiftelse, som redan är underkastad nöjaktig tillsyn eller för vilken tillsyn enligt denna lag eljest på grund av särskilda omständigheter finnes icke vara behövlig.

¹ Senaste lydelse av 2 och 8 §§ se SFS 1958:438.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

stiftelses förmögenhet nedgått under tiotusen kronor, må Konungens befallningshavande jämväl undantaga stiftelsen från tillsyn; om förmögenheten överstiger femtusen kronor, må det dock ej ske utan medgivande av stiftelsens styrelse.

Har stiftelses förmögenhet nedgått under tiotusen kronor, må Konungens befallningshavande jämväl undantaga stiftelsen från tillsyn, där ej fråga är om pensionsstiftelse som avses i 2 § andra stycket.

För stiftelse — — — — — 9—18 §§ stadgas.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling. Den äger tillämpning jämväl på då bestående stiftelser. Har styrelse för pensionsstiftelse mottagit sitt uppdrag före lagens ikraftträdande och blivit pliktig att anmäla stiftelsen på grund av denna lag, skall anmälan, vid ansvar som sägs i 19 §, fullgöras inom sex månader från ikraftträdandet.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementens ärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 15 september 1961.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, NETZÉN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, HERMANSSON.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Kling, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *viss lagstiftning beträffande pensionsstiftelser* samt anför därvid följande.

Efter bemyndigande av Kungl. Maj:t tillkallade dåvarande chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, den 25 februari 1955 sakkunniga för utredning av frågan om pensionsstiftelsernas civilrättsliga ställning. Utredningsarbetet påbörjades under våren 1955, men med hänsyn till det nära sambandet med frågan om lagfästa tilläggs pensioner fick arbetet i huvudsak vila från november månad 1956. Sedan vid 1959 års vårriksdag fattats beslut om införande av en lagfäst, allmän tilläggs pensionering, återupptogs utredningsarbetet under hösten 1959. I tilläggsdirektiv uppdrogs åt utredningen bl. a. att upptaga jämväl vissa skatterättsliga frågor.

Utredningen, som har antagit benämningen *pensionsstiftelseutredningen*, har den 6 april 1961 avgivit ett första delbetänkande, kallat Pensionsstiftelser I, med förslag till civilrättslig och skatterättslig lagstiftning beträffande pensionsstiftelser (SOU 1961: 14). Betänkandet är undertecknat av professorn Folke Schmidt, ordförande, sekreteraren hos landsorganisationen i Sverige Bertil Bolin, direktören i Sveriges juristförbund Styrbjörn von Feilitzen, industriens skattesakkunnige docenten Dag Helmers, direktören i svenska arbetsgivareföreningen Sven Hydén, lagbyråchefen Sture Lundell, landskamreraren Gösta Löfstedt och direktören i tjänstemännens centralorganisation Otto Nordenskiöld ävensom hovrättsassessorn Bengt Rydin, sekreterare, och kammarrättsfiskalen Lennart Huss, biträdande sekreterare.

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgivits av justitiekanslersämbetet, hovrätten för Nedre Norrland, kammarrätten, riksförsäkringsanstalten (ingår numera i riksförsäkringsverket), riksräkenskapsverket (numera riksrevisionsverket), pensionsstyrelsen (ingår numera i riksförsäkringsverket), statskontoret, bank- och fondinspektionen, sparbanksinspektionen, försäkringsinspektionen, patent- och registreringsverket, kommers-

kollegium — som bifogat yttranden från tolv handelskammare — riksskattenämnden, överståthållarämbetet och samtliga länsstyrelser ävensom allmänna ombudet hos mellankommunala prövningsnämnden.

Yttranden över betänkandet har därjämte efter remiss avgivits av Sveriges industriförbund, Sveriges grossistförbund, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges hantverks- och industriorganisation, Sveriges lantbruksförbund, riksförbundet Landsbygdens folk, Sveriges redareförening, kooperativa förbundet, svenska arbetsgivareföreningen, svenska bankföreningen, svenska sparbanksföreningen, svenska försäkringsbolags riksförbund, svensk industriförening, landsorganisationen i Sverige — som bifogat yttrande av svenska metallindustriarbetareförbundet — tjänstemännens centralorganisation, Sveriges akademikers centralorganisation, taxeringsnämndsordförandenas riksförbund, styrelsen för Sveriges advokatsamfund samt föreningen auktoriserade revisorer.

Tillfälle att avge yttrande har vidare beretts försäkringsanstalterna Folket och Samarbeta, som emellertid ej inkommit med yttrande.

Sveriges industriförbund, Sveriges grossistförbund, svenska arbetsgivareföreningen, svenska bankföreningen (med visst tillägg), svenska försäkringsbolags riksförbund, Stockholms handelskammare, Gotlands handelskammare samt Norrbottens och Västerbottens läns handelskammare har åberopat ett yttrande som avgivits av delegerade för vissa näringsorganisationer. Detta yttrande benämnes i fortsättningen näringslivets skattedelegations yttrande. Sveriges lantbruksförbund och riksförbundet landsbygdens folk har åberopat ett utlåtande avgivet av lantbrukets skattedelegation.

Svenska arbetsgivareföreningen har inkommit med särskild skrift av den 8 september 1961.

Sedan ärendet i vad det gäller den civilrättsliga lagstiftningen varit föremål för överväganden inom justitiedepartementet, anhåller jag att få upp- taga detsamma till behandling. Frågan om skatterättslig lagstiftning kommer att anmälas av chefen för finansdepartementet.

I. Huvuddragen i lagstiftningen

Gällande rätt

Pensionsstiftelserna brukar indelas i två huvudkategorier. Den ena utgöres av pensionsstiftelser som bildats enligt lagen den 18 juni 1937 om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser (*bundna pensionsstiftelser*). Den andra avser pensionsstiftelser som bildats enligt de för stiftelser i allmänhet gällande reglerna (*fria pensionsstiftelser*).

Bundna pensionsstiftelser. De bundna pensionsstiftelserna kan bildas endast av aktiebolag, inbegripet bankaktiebolag och försäkringsaktiebolag. 1937 års lag avser att bereda skydd för bolagets fondering av vinstmedel för pen-

sionering av anställda hos bolaget eller efterlevande till anställda. En bunden pensionsstiftelses ändamål är uteslutande att trygga pensioner från bolaget. Stiftelsen kan icke själv ikläda sig pensionsförpliktelser eller utbetala pensioner. Lagen utgår från att bolaget utövar pensioneringen genom att självt lämna pensionsutfästelser och bestrida löpande pensionsutgifter. En stiftelse som är konstruerad på nu angivna sätt brukar kallas *pantstiftelse* till skillnad från *beredandestiftelse*; jfr vad som anföres beträffande de fria pensionsstiftelserna.

Det förutsattes i 1937 års lag att full avtalsfrihet råder beträffande rätten till pension och villkoren för pensionsrättens inträde. Frågan om den ordning, i vilken utfästelse om pensionsrätt lämpligen bör ges, har lämnats utanför lagen. Då utfästelser om pension givits, utgör stiftelseförmögenheten i första hand säkerhet för dessa utfästelsers fullgörande. Vad därefter kan återstå skall tjäna till tryggande av pension åt övriga anställda eller deras efterlevande efter billighet.

Med pension avses i 1937 års lag enligt 1 § andra stycket pension på grund av tjänst eller annan arbetsanställning åt den anställde efter avgång från anställningen, efter uppnående av viss ålder eller vid bestående förlust eller nedsättning av arbetsförmågan (invaliditet), samt efter den anställdes död åt efterlevande make och barn ävensom åt frånskild make.

I fråga om pensionsstiftelses ändamål äger bolaget enligt 1 § tredje stycket bestämma att stiftelsen skall avse tryggandet av pensioner allenast åt pensionstagare och anställda, som innehar vissa befattningar eller vissa slag av befattningar hos bolaget, samt efter sådan pensionstagares och anställds död åt efterlevande till denne. Dylik stiftelse kallas *särskild pensionsstiftelse* (t. ex. för tjänstemän eller för arbetare eller för en på annat sätt angiven grupp av anställda). Har någon inskränkning av stiftelsens ändamål icke gjorts, skall stiftelsen avse tryggandet av pension till alla pensionstagare och anställda hos bolaget samt deras efterlevande utan begränsning till vissa kategorier. Sådan stiftelse benämnes *allmän pensionsstiftelse*.

Beslut om bildande av pensionsstiftelse och om överföring av vinstmedel till sådan stiftelse fattas enligt 2 § av ordinarie bolagsstämma. Vid bildandet skall bolagsstämman besluta benämning på stiftelsen. Benämningen skall innehålla ordet pensionsstiftelse och i fråga om särskild pensionsstiftelse jämväl ett kortfattat angivande av dess särskilda ändamål. I beslut om bildande av särskild stiftelse skall tydligt anges de befattningar eller slag av befattningar hos bolaget, vilka avses med stiftelsen. Överföring av vinstmedel till pensionsstiftelse beslutas av bolagsstämma vid fastställande av balansräkning för föregående räkenskapsår. Pensionsstiftelse får icke bildas om ej minst 500 kronor överföres till densamma.

Beslutar bolagsstämma att bilda pensionsstiftelse, skall ofördröjligen genom styrelsens försorg anmälan därom göras för registrering av stiftelsen hos aktiebolagsregistret (resp. bankregistret och försäkringsregistret). Sedan registrering skett, äger pensionsstiftelsen på grund av överföring av medel från bolaget till stiftelsen fordran hos bolaget till motsvarande belopp. Den-

na fordran äger dock bolaget ha hos sig innestående; 1937 års lag föreskriver ej att skuldebrev på beloppet skall utfärdas. Bolaget kan frivilligt göra avbetalningar på stiftelsens fordran. Stiftelsen kan däremot icke kräva betalning av bolaget före likvidation och således ej heller på grund av sin fordran begära bolaget i konkurs (jfr lagberedningens motiv till 1937 års lag, SOU 1937: 13 s. 83 och 166).

Frånsett det för stiftelsebildning föreskrivna minimibeloppet äger bolagsstämman fritt besluta, hur mycket som skall överföras till stiftelsen. Det överförda beloppet kan alltså överstiga eller understiga det belopp, som enligt försäkringstekniska grunder fordras för tryggande av bolagets pensionsåtaganden.

I aktiebolags balansräkning får, enligt vad som föreskrives i 1944 års aktiebolagslag (101 § 5 mom.), fond icke redovisas under benämningen pensionsfond eller understödsfond eller under annan benämning, som utmärker att fonden bildats för tryggande av pension eller eljest för anställdas eller deras anhörigas välfärd. Skuld på grund av överföring av medel till pensionsstiftelse skall redovisas i särskild post med upptagande av stiftelsens benämning. Därvid skall för sig anges a) skuld på grund av överföring som beslutats vid balansräkningens fastställande, b) skuld för ränta för det år balansräkningen avser, i den mån avräkning mot utgifter ej skett, och c) skuld på grund av tidigare överföringar.

Stiftelsens hela förmögenhet kan bestå av fordran hos bolaget, men förmögenheten kan också utgöras av annan egendom. Sådan annan egendom skall, i den mån penningmedel ej bör hållas tillgängliga för utbetalningar från stiftelsen, placeras enligt av Kungl. Maj:t i brev den 24 november 1939 fastställda föreskrifter. Sålunda skall egendomen anbringas i vissa närmare angivna slag av värdehandlingar eller också redovisas i sådana av bolaget utfärdade skuldförbindelser, för vilka stiftelsen äger säkerhet i dylika värdehandlingar.

Pensionsstiftelsens förvaltning kan handhas av bolagets styrelse, jfr 5 § första stycket i 1937 års lag. Emellertid kan också särskilda förvaltningsorgan förekomma. I 3 § stadgas att ordinarie bolagsstämma äger besluta, att särskild styrelse skall inrättas för stiftelsen. Sådan styrelse skall bestå av tre eller fem ledamöter, vilka — utom ordföranden — skall väljas till halva antalet av bolagsstämman och till halva antalet av pensionstagare eller anställda. Ordföranden utses av de sålunda valda ledamöterna. I vissa fall kräver lagen att särskilt förvaltningsorgan finnes. Så är jämlikt 5 § andra stycket förhållandet, då annan egendom än fordran hos bolaget tillfaller stiftelsen eller fråga uppkommer om nedsättning av bolagets skuld till stiftelsen eller då eljest sådana omständigheter inträder, att intressekollision mellan bolaget och stiftelsen kan uppkomma. Är i dylikt fall särskild styrelse ej inrättad, skall god man för stiftelsen förordnas av rätten.

Bolaget skall i princip erlagga ränta på sin skuld till stiftelsen efter vissa i 8 § första stycket angivna normer, dock ej på belopp varmed stiftelsens förmögenhet överstiger stiftelsens pensionsreserv (ang. pensionsreserven

se i det följande). Till skydd för bolagets borgenärer har föreskrivits att högre ränta än sex procent för år ej må av bolaget gottgöras stiftelsen. Emellertid kan bolaget helt fritaga sig från eller begränsa ränteplikten genom att göra förbehåll därom vid stiftelsens bildande.

I den mån bolaget under ett räkenskapsår haft utgifter för betalning av pension eller för inköp av livränta eller överlevelseränta eller för betalning av pensionsförsäkringsavgifter för pensionstagare och anställda eller efterlevande till sådana personer, äger bolaget enligt 8 § första stycket låta dessa utgifter avräknas mot stiftelsens räntefordran på bolaget för samma räkenskapsår. Däremot har bolaget ej rätt att fritt använda stiftelsens kapital till bestridande av löpande pensionsutgifter. En sådan rätt skulle äventyra stiftelsens uppgift att i händelse av bolagets obestånd eller upphörande utgöra säkerhet för utgående pensioner och gjorda pensionsåtaganden. Därför har i 8 § andra stycket givits ett stadgande, enligt vilket stiftelseförmögenheten ej får nedbringas under det belopp som svarar mot stiftelsens pensionsreserv (den s. k. spärregeln). Med stiftelsens pensionsreserv avses enligt 8 § tredje stycket vad som enligt försäkringstekniska beräkningar fordras för att täcka kapitalvärdet av de pensioner, som utgår från bolaget, och av bolagets utfästelser om pension jämte visst tillägg. Överskott över pensionsreserven får däremot användas till att gottgöra bolaget för de pensionsutgifter under räkenskapsåret, vilka ej kunnat avräknas mot stiftelsens räntefordran. Kungl. Maj:t har i brev den 24 november 1939 fastställt grunder för beräkning av pensionsreservens storlek.

Då bolagets verksamhet upphör på grund av likvidation med konkurs eller utan konkurs, skall stiftelsens förmögenhet användas till fullgörande av stiftelsens uppgift att i pensionshänseende trygga bolagets personal mot de ogynnsamma verkningar, som upphörandet av verksamheten kan medföra. Därvid skall förmögenheten i första hand användas till täckande av fordringar på grund av pensionsrätt mot bolaget och i andra hand — i den mån tillgångar återstår — till gottgörelse åt övriga intressenter i stiftelsen, t. ex. pensionstagare som utan att äga fordran på grund av pensionsrätt mot bolaget faktiskt åtnjutit pension.

Vid likvidation utan samband med konkurs har bolaget att erlagga betalning till de med stiftelsen avsedda personer, som äger fordran på grund av pensionsrätt mot bolaget. För vad sålunda utgivits såsom betalning för förfallna pensionsposter eller såsom gottgörelse för kapitalvärdet av pensionsrätten skall enligt 9 § ersättning, maximerad på visst sätt, beredas bolaget genom avräkning på stiftelsefordringen med därå upplupen ränta; även utbetalning av stiftelsemedel till bolaget kan förekomma. Resterar någon del av bolagets skuld till stiftelsen, skall återstoden erläggas kontant till stiftelsen. Av stiftelsens behållning skall — med beaktande av vissa i lagen angivna grunder — tilldelning efter billighet ske till övriga intressenter i stiftelsen. Förslag till delning skall upprättas av särskilt förvaltningsorgan för stiftelsen och underställas tillsynsmyndigheten för prövning och fastställelse. Skulle överskott uppkomma, skall detta tillfalla svenska aktiebolagens

pensions- och understödsfond. Några medel lär hittills ej ha tillförts denna fond.

Försättes bolaget i konkurs, får de som äger fordran mot bolaget på grund av pensionsrätt bevaka sina fordringar i konkursen (jfr 139 § konkurslagen). På grund av stiftelsens subsidiära betalningsskyldighet mot dem, vilkas pensionsfordringar godkännes i konkursen, har stiftelsen enligt 10 § tillerkänts ställning av medgäldenär i konkursen. Därest utdelning i konkursen utgår på pensionsfordringarna, skall utdelningarna i motsvarande mån avräknas från utdelningen till stiftelsen för dess fordran hos bolaget.

Pensionsfordran som tillkommer pensionstagare på grund av tjänst eller annan arbetsanställning, vilken innehafts av honom själv eller av anhörig till honom, åtnjuter i konkursen förmånsrätt enligt 17 kap. 4 § handelsbalken. Förmånsrätten gäller dock ej för längre tid än sammanlagt ett år och ej heller för längre tid tillbaka än ett år innan konkursansökningen gjordes. Även stiftelsens fordran mot bolaget äger, med viss maximering, förmånsrätt jämlikt 17 kap. 4 § handelsbalken i den mån dess fordran motsvarar de pensionsfordringar, som utgått med förmånsrätt enligt nämnda lagrum. Till den del stiftelsefordringen icke utgår med sagda förmånsrätt är den för- enad med förmånsrätt enligt 17 kap. 11 § handelsbalken (d. v. s. efter fastighetsinteckningar och förlagsinteckningar).

Sedan konkursen avslutats, skall fördelning av pensionsstiftelsens behållning äga rum. Tilldelning skall först ske till dem som åtnjuter betalningsrätt i konkursen för fordringar på grund av pensionsrätt mot bolaget men ej fått full utdelning. Skulle medlen därvid icke åtgå, förfares på enahanda sätt som vid likvidation utan konkurs, d. v. s. medlen fördelas efter billighet mellan övriga intressenter i stiftelsen; överskott som må uppkomma tillföres svenska aktiebolagens pensions- och understödsfond.

De bundna pensionsstiftelserna står under tillsyn av försäkringsinspektionen, jfr 17 §. Beträffande de regler som gäller för tillsynens utövande hänvisas till betänkandet s. 119 f.

Fria pensionsstiftelser. De fria pensionsstiftelserna kan bildas av alla företagstyper, såväl juridiska som fysiska personer. Aktiebolagen har alltså möjlighet att välja mellan den bundna och den fria stiftelseformen.

Fria pensionsstiftelser är i princip underkastade bestämmelserna i lagen den 24 maj 1929 om tillsyn över stiftelser. Denna lag innehåller en del stadganden av civilrättslig natur men är, såsom antydes av dess rubrik, i själva verket att betrakta som en kontrollag; någon utförlig reglering av stiftelseinstitutet i dess helhet innefattar lagen icke. I avsaknad av närmare lagbestämmelser har de fria pensionsstiftelserna utvecklat sig efter olika mönster. Skattelagstiftningen har dock bidragit till att reglera och likforma dessa pensionsstiftelser. I punkt 6 av anvisningarna till 53 § kommunalskattelagen uppställs nämligen vissa krav på hur en stiftelse skall vara konstruerad för att i skatterättsligt hänseende godtagas som pensionsstiftelse.

Bland villkoren för bildande av stiftelser i allmänhet har ansetts ingå att

ett stiftelseförordnande meddelats, d. v. s. att det givits en viljeförklaring som går ut på att en stiftelse skall bildas och som innefattar angivande av stiftelsens ändamål, samt att det utsetts en förvaltare vilken åtagit sig att handha stiftelsen och verka för dess ändamål på föreskrivet sätt, alltså att stiftelsen har en styrelse.

Viljeförklaringen kommer till uttryck i stiftelseurkund eller i stiftelsestadgar. Stiftaren äger i princip frihet att bestämma i fråga om stiftelsens ändamål, organisation, förvaltning m. m. Stiftaren ger i dessa hänseenden mer eller mindre utförliga föreskrifter i urkunden eller i stadgarna.

En stiftelses ändamålsbestämning kan principiellt icke ändras vare sig av stiftaren, stiftelsens styrelse eller destinatärerna. Ändring kan likväl vara möjlig, om det i stiftelseförordnandet gjorts särskilt ändringsförbehåll. Vidare kan stiftelseändamålet ändras av Kungl. Maj:t genom permutation. Vanligen aktualiseras ändring genom att det efter stiftelsens tillkomst inträffar nya förhållanden, som rubbar de förutsättningar under vilka stiftelseförordnandet givits. Vid ändring av en stiftelses ändamål har man i regel att söka ett nytt ändamål, som ligger det ursprungliga nära.

Det finns icke några allmänna regler om hur styrelsen för en stiftelse skall vara sammansatt och ledamot av styrelsen utses. Stiftelsens styrelse kan utgöras av styrelse för en annan juridisk person. I fråga om pensionsstiftelser innebär detta att stiftarföretagets styrelse kan vara identisk med stiftelsens. Ofta innehåller emellertid en pensionsstiftelses stadgar föreskrift om representation för de anställda i stiftelsens styrelse.

Liksom i fråga om de bundna stiftelserna möter intet hinder mot att en fri stiftelses hela förmögenhet består av fordran hos stiftarföretaget. Det är icke nödvändigt att fordringen löper med ränta. I förmögenheten kan även andra tillgångar än fordran på företaget ingå.

En fri pensionsstiftelses stadgar är i regel så konstruerade att företaget kan gottgöra sig ur stiftelsen för vad företaget självt utgivit i pensioner eller pensionsförsäkringsavgifter. Denna rätt till gottgörelse är icke genom lagbestämmelser begränsad av någon spärr såsom beträffande de bundna stiftelserna. Icke heller direkt utbetalning av pensioner eller pensionsförsäkringsavgifter från stiftelsen förutsätter att en pensionsreserv skall vara täckt.

Lagregler saknas beträffande de fria pensionsstiftelsernas ställning i förmanrättshänseende vid stiftarföretagets konkurs. Någon analogisk tillämpning av de för bundna pensionsstiftelser gällande bestämmelserna om förmanrätt torde icke kunna komma i fråga för de fria stiftelsernas del. Ordningen för avveckling av en fri pensionsstiftelse har icke reglerats i lag.

En fri stiftelse kan med avseende å pensioneringens utformning konstrueras på samma sätt som en bunden stiftelse, d. v. s. som en pantstiftelse med ändamål att trygga från stiftarföretaget utgående pensioner och företagets utfästelser om pension. Emellertid är det också möjligt att inrätta en fri stiftelse, som själv ombesörjer företagets pensioneringsverksamhet genom att lämna pensionsutfästelser och utbetala pensioner. Det senare slaget av stif-

telser kallas beredandestiftelser. Även blandformer av de nämnda stiftelse-typerna förekommer.

I likhet med de bundna pensionsstiftelserna kan de fria pensionsstiftelserna vara allmänna eller särskilda stiftelser.

Pensionsstiftelser som är knutna till endast ett företag benämnes *enkla pensionsstiftelser*. Flera företag — t. ex. sådana som tillhör samma bransch eller har intressegemenskap av annat slag — kan också gemensamt bilda och göra avsättningar till en fri pensionsstiftelse. Sålunda bildade stiftelser betecknas *gemensamma pensionsstiftelser* (bundna pensionsstiftelser kan ej upprättas gemensamt utan är alltid enkla stiftelser).

En stiftelse med pensionering som uteslutande ändamål kallas *ren pensionsstiftelse*. Har stiftelsen både pensionsändamål och annat ändamål — i regel rör det sig om annat personaländamål — föreligger en *blandad pensionsstiftelse* (en bunden pensionsstiftelse har alltid enbart pensionsändamål).

I fråga om tillsyn över fria pensionsstiftelser gäller liksom för stiftelser i allmänhet bestämmelserna i 1929 års lag. Enligt dess 1 § skall stiftelse anmälas till länsstyrelsen i det län, där stiftelsens förvaltning huvudsakligen skall utövas. Anmäld stiftelse skall enligt 8 § i princip stå under länsstyrelsens tillsyn, om länsstyrelsen finner stiftelsen främja ett allmännyttigt ändamål. Att bereda pensionsförmåner åt anställda har i praxis ansetts vara ett sådant ändamål (regeringsrättens årsbok 1942 ref. 24).

Från anmälningsplikt och därmed även från tillsyn är likväl vissa i 2 § första stycket uppräknade kategorier undantagna. De i detta sammanhang viktiga undantagen avser dels stiftelse vars förmögenhet ej överstiger 10 000 kronor, dels bunden pensionsstiftelse, dels stiftelse som genom stiftarens föreskrift är undantagen från tillsyn enligt 1929 års lag.

Ursprungligen var enligt 2 § första stycket värdegränsen för anmälningsplikt 5 000 kronor. Genom lagändring som trädde i kraft den 1 januari 1959 höjdes gränsen till 10 000 kronor. Det är från skattesynpunkt av betydelse om en pensions- eller annan personalstiftelse står under tillsyn eller ej; jfr 53 § 1 mom. d, punkt 2 av anvisningarna till 29 § och punkt 6 av anvisningarna till 53 § kommunalskattelagen. För att undvika att höjningen av värdegränsen skulle få ogynnsamma skatterättsliga konsekvenser, fogades samtidigt till 2 § ett andra stycke med bestämmelse att anmälan dock må äga rum beträffande stiftelse, vars förmögenhet överstiger 5 000 kronor. Stiftelse med en förmögenhet som överstiger 5 000 men ej 10 000 kronor kan således frivilligt ställa sig under tillsyn.

Även om stiftelse anmäls, kan den bli undandragen tillsyn. Sålunda äger länsstyrelsen enligt 8 § från tillsyn undantaga stiftelse, som redan är underkastad nöjaktig tillsyn eller för vilken tillsyn enligt 1929 års lag eljest på grund av särskilda omständigheter icke finnes vara behövlig. I anslutning till nyssnämnda lagändring har vidare i 8 § stadgats att länsstyrelsen jämväl må från tillsyn undantaga stiftelse, vars förmögenhet nedgått under

10 000 kronor; om förmögenheten överstiger 5 000 kronor, må det dock ej ske utan medgivande av stiftelsens styrelse.

Anmälningsplikt skall enligt 3 § första stycket fullgöras av stiftelsens styrelse inom sex månader efter det styrelsen mottagit sitt uppdrag eller, där uppdraget mottagits under stiftarens livstid, inom sex månader efter hans död.

Begäres länsstyrelsens fastställelse av stadgar för stiftelse, har länsstyrelsen enligt 5 § att meddela sådan fastställelse, om stiftelsen finnes främja ett allmännyttigt ändamål.

Fria pensionsstiftelser, som är knutna till bankaktiebolag eller sparbank, står under viss tillsyn av bank- och fondinspektionen respektive sparbanksinspektionen; se 191 § lagen om bankrörelse och 97 § lagen om sparbanker. Denna tillsyn avser allenast placeringen av stiftelsens tillgångar. Enligt praxis anses tillsyn enligt 1929 års lag icke vara överflödigt av den anledningen att 191 § lagen om bankrörelse är tillämplig på stiftelsen (regeringsrättens årsbok 1957 Ju 153). Detsamma torde gälla stiftelse som avses i 97 § lagen om sparbanker.

Rörande bestämmelserna om utövandet av tillsynen över fria pensionsstiftelser hänvisas till betänkandet s. 120 f.

Pensionsstiftelsernas omfattning

Vid 1958 års utgång fanns 1 020 bundna pensionsstiftelser och 6 646 fria pensionsstiftelser. Av sistnämnda stiftelser stod 6 181 under tillsyn. Sammanlagda nettoförmögenheten var hos bundna stiftelser 468 miljoner kronor och hos fria stiftelser 5 514 miljoner kronor, varav 5 456 miljoner belöpte sig på de fria stiftelserna under tillsyn. Den totala behållningen hos pensionsstiftelser var sålunda 5 982 miljoner kronor. Härav utgjorde 4 936 miljoner kronor fordringar på det egna företaget. Antalet till aktiebolag knutna stiftelser var 6 856, representerande en nettobehållning av 5 199 miljoner kronor.

Under 1958 avsattes 578 miljoner kronor till pensionsstiftelser. Det beräknas att avsättningarna under 1959 uppgick till omkring 600 miljoner kronor. Den sammanlagda nettoförmögenheten hos stiftelserna vid 1959 års utgång kan uppskattas till cirka 6 600 miljoner kronor.

Det må tilläggas att nybildningen av bundna pensionsstiftelser praktiskt taget har upphört sedan 1952 och att även nyavsättningarna till dessa har varit jämförelsevis obetydliga.

Utredningsdirektiven

Behovet av ny lagstiftning beträffande pensionsstiftelserna har kommit till uttryck i de direktiv som lämnats för utredningens arbete. I de ursprungliga direktiven underströks intresset att till pensionsstiftelser avsätta medel

icke togs i anspråk för annat än det avsedda ändamålet. Fall hade emellertid förekommit som belyste, att den rådande ordningen icke tillgodosåg de krav som borde ställas i sådant hänseende. Frågan om pensionsstiftelsernas civilrättsliga ställning syntes enligt direktiven böra upptagas till en allmän och förutsättningslös granskning. Denna borde avse både bundna och fria pensionsstiftelser. Den grundläggande synpunkten borde vara att största möjliga säkerhet skulle åstadkommas för att medel, som avsattes till pensionsstiftelser, verkligen kom till användning för avsett ändamål. Här uppställde sig bl. a. spörsmål om pensionsstiftelsernas ställning i förhållande till såväl stiftaren som dennes borgenärer. Nära sammanhängande härmed var frågorna om publicitet och tillsyn. Jämväl borde undersökas i vad mån det förelåg anledning att fortfarande göra åtskillnad mellan olika typer av pensionsstiftelser eller om enhetliga regler kunde skapas. Särskilt borde beaktas spörsmålet om de anställdas representation i pensionsstiftelses styrelse.

Sedan lagen om försäkring för allmän tilläggs pensionering (ATP) antagits av vårriksdagen 1959, utfärdades den 4 september samma år tilläggsdirektiv för utredningen. I dessa konstaterades att avgifterna till ATP, såvitt de avsåg anställdas pensionering, skulle erläggas av arbetsgivarna. För det fall att anställda före ATP:s ikraftträdande tillerkänts tjänstepension, kunde enligt tilläggsdirektiven intresse föreligga att förhandlingar upptogs om omreglering av redan existerande pensionsförmåner. Där dessa grundade sig på pensionsstiftelser, borde tillses att lagligt hinder icke mötte mot en sådan anpassning av pensionsförmånerna till ATP:s förmåner, som arbetsmarknadsparterna kunde finna lämplig. Enligt gällande bestämmelser skulle det emellertid ej sällan fordras ett komplicerat permutationsförfarande, innan en omreglering kunde komma till stånd. Det var angeläget att detta problem snarast löstes på ett såvitt möjligt enkelt och praktiskt sätt. Vad beträffar de medel, som kom att ligga kvar i pensionsstiftelserna eller framdeles anslogs till sådana stiftelser, var det uppenbart att tillkomsten av ATP i vissa avseenden förändrat förutsättningarna för pensionsstiftelsernas verksamhet och därmed för deras civilrättsliga reglering. Det förändrade läge, som uppstått för pensionsstiftelserna, liksom också blivande civilrättsliga ändringar av pensionsstiftelseinstitutet syntes också medföra att även skattereglerna avseende dessa stiftelser ånyo borde överses. De civilrättsliga och skattemässiga reglerna borde utformas så, att de i tillbörlig grad främjade en naturlig anpassning av pensionsstiftelsernas funktioner mot bakgrunden av ATP.

Läget på arbetsmarknaden efter införandet av ATP

Inom det enskilda näringslivet i vårt land har den förekommande pensioneringen av arbetstagare — bortsett från den allmänna folkpensioneringen — tidigare grundat sig på frivilliga åtaganden av arbetsgivarna. Den privata tjänstepensioneringen har företrädesvis varit ordnad på det sättet att arbetsgivaren tecknat pensionsförsäkringar hos försäkringsbolag (härmed kan

likställas pensionering genom pensionskassa) eller att han avsatt medel till en av honom bildad pensionsstiftelse.

Genom lagen om försäkring för allmän tilläggspension, vilken lag trätt i kraft den 1 januari 1960, har alla inkomsttagare av anställning eller annat förvärvsarbete tillförsäkrats pensioner som står i relation till den pensionerades tidigare inkomststandard. Detta innebär likväl icke, att privata pensioner från arbetsgivaren kommit att sakna betydelse. Reformen får full effekt först år 1981. Även bortsett härifrån finns utrymme för kompletterande privata pensioner. Pensionsåldern enligt ATP är 67 år, lika för man och kvinna, medan den för privattjänstemännen vanligen varit 65 år för man och 60 år för kvinna. Det är också att märka, att ATP:s regel om att pensionspoäng skall avse medeltalet av de 15 bästa åren icke alltid leder till en samlad pensionsnivå motsvarande $2/3$ av slutlönen, vilket anses vara målsättningen vid en god ålderspension. Medan arbetarens realinkomst är relativt konstant från det han har nått full utbildning fram till den tid krafterna börjar avtaga, har privattjänstemannen enligt tradition en stigande löneskala. Lönestegringen för privattjänstemannen fortsätter även efter uppnådda 50 år. För att privattjänstemannen skall nå den pension som betraktas såsom önskvärd, behövs därför även efter 67 års ålder ett tillägg ovanpå ATP:s nivå. Slutligen bör beaktas att ATP uppställer en viss inkomstgräns. Inkomst anses icke som pensionsgrundande, om inkomsten ligger över 30 000 kronor enligt 1957 års penningvärde.

Parterna på arbetsmarknaden har sedan länge räknat med att frågan om lagstadgade tilläggspensioner skulle få sin lösning på ett eller annat sätt. På svenska arbetsgivareföreningens initiativ infördes för en del år sedan i stadgarna för företagens pensionsstiftelser en klausul av innehåll, att stiftelsens tillgångar — i den mån de ej fordrades för tryggnad av allttjämt kvarstående tidigare pensionsutfästelser — skulle få användas till sådana pensioneringskostnader som företaget kunde komma att åläggas genom lagstiftning (den s. k. SAF-klausulen). Enligt de statistiska uppgifter som inhämtats av utredningen och avser den 31 december 1958 har 5 569 fria stiftelser, som står under tillsyn, i stadgarna en sådan SAF-klausul eller annan klausul avseende rätt att uttaga ATP-kostnader ur stiftelsen. Det totala antalet fria stiftelser under tillsyn utgjorde som förut nämnts 6 181.

Arbetsgivarna har också i stor omfattning gjort sina pensionsutfästelser till arbetstagarna beroende av ATP. Sålunda förekommer klausuler av innehåll att utlovad pension må nedsättas med de nya pensionsförmåner arbetstagaren kan bli berättigad att uppbära.

Frågan om tidigare pensioners anpassning till det nya läget har tagits upp till förhandlingar mellan arbetsmarknadsparterna. Man har i stort nått överenskommelser på tjänstemannasidan, medan man på arbetarsidan ännu befinner sig på förhandlingsstadiet.

En central uppgörelse träffades den 30 juni 1960 mellan svenska arbetsgivareföreningen, å ena sidan, samt svenska industritjänstemannaförbundet och Sveriges arbetsledareförbund, å andra sidan. Uppgörelsen har form av

en rekommendation, vilken under hösten 1960 antagits av samtliga till arbetsgivareföreningen anslutna förbund. Den beräknas omfatta drygt 200 000 anställda. Rekommendationen avser bl. a. att ålderspension, när full pension intjänats, skall utgå med 65 % av lönen beräknad på visst sätt för tiden från 65 år till 67 år (för kvinna från 60 år till 67 år) samt med 10 % av lönen för tiden därefter. För personer födda före 1914 tillkommer efter 67 år en utfyllnad, bestämd med hänsyn till att dessa årsgrupper icke tillerkännes fulla ATP-förmåner.

De kompletterande pensionerna kan beredas genom tecknande av försäkring hos försäkringsbolag. De kan också beredas »på annat sätt, som kan anses vara betryggande». Enligt en uppgörelse den 26 oktober 1960 har anordnats ett särskilt system härför. Företagen ansluter sig till ett gemensamt Pensionsregistreringsinstitut (PRI), som svarar för uträkning och utbetalning av pensioner. Anslutet företag är skyldigt att teckna kreditförsäkring hos ett särskilt nystartat försäkringsbolag, Försäkringsbolaget pensionsgaranti, ömsesidigt (FPG). För den pensionsskuld som motsvarar företagets åtaganden skall företaget årligen avsätta medel till en särskild pensionsstiftelse (PRI-stiftelse). Av kompletteringsplanens förmåner omfattar PRI-systemet endast den del av ålderspensionen som intjänats från och med den 1 januari 1960. I den mån tjänstemannen har rätt att räkna pension även för tidigare tjänsteår, behöver denna pensionsförmån icke skyddas på motsvarande sätt.

En uppgörelse mellan handelns arbetsgivareorganisation, centrala gruppen, och handelstjänstemannaförbundet av den 9 september 1960 följer industritjänstemännens modell. Detsamma är förhållandet med de uppgörelser som träffats under hösten 1960 av tidningarnas arbetsgivareförening med svenska journalistförbundet, grafiska factors- och tjänstemannaförbundet och handelstjänstemannaförbundet. Dessa uppgörelser innehåller klausulen att de kompletterande förmånerna även må beredas »på annat sätt, som kan anses vara betryggande». Arbetsgivarna inom handeln har anslutit sig till PRI-systemet.

I slutet av maj 1961 omfattade företag, som anmält anslutning till PRI-systemet, enligt uppgift sammanlagt omkring 120 000 tjänstemän i intjänandeålder (d. v. s. man i ålder över 25 och kvinna i ålder över 30 år). Med utgångspunkt från denna siffra beräknas företagets totala pensionsskuld enligt PRI-systemet vid utgången av det andra året, d. v. s. den 31 december 1961, till minst 250 miljoner kronor.

Det må i detta sammanhang nämnas att kooperationens förhandlingsorganisation hösten 1960 träffat ett antal uppgörelser, som avser kompletterande pensioner åt tjänstemän och arbetare. Uppgörelserna beräknas innefatta på tjänstemannasidan 15—20 000 anställda och på arbetaresidan 20 000. Genomgående har förutsatts att pensionsförmånerna skall säkerställas genom fondering i konsumentkooperationens pensionsstiftelse, en för hela den kooperativa rörelsen gemensam stiftelse, där varje anslutet företag har ett konto som utvisar företagets i stiftelsen inestående pensionsfond.

Utredningen

Utredningen framhåller att till behandling i det första delbetänkandet utvalts frågor, som ansetts särskilt brådskande. Utredningen har likväl sökt se sambandet mellan olika delfrågor för att undvika provisorier. Tanken har varit att de föreslagna reglerna skall lämpa sig att senare sammanfogas med de ytterligare regler, som må anses erforderliga. Institutet med pensionsstiftelser är dock, betonar utredningen, så invecklat att svårigheter kan tänkas möta vid tillämpningen av de nu föreslagna reglerna; dessa svårigheter bör undanröjas genom jämkningar i samband med ny lagstiftning. Utredningen avser (jfr betänkandet s. 6) att under den första tiden av det fortsatta arbetet ägna uppmärksamhet bl. a. åt frågan om lämpligheten av gemensamma regler om förmånsrätt i arbetsgivarens konkurs för fordringar avseende pensionering, spörsmålet om representation för de anställda i pensionsstiftelses styrelse samt frågan om gemensamma regler för tillsyn av pensionsstiftelser.

Beträffande den civilrättsliga sidan av det nu framlagda förslaget anför utredningen, att det i 1937 års lag ges en noggrann reglering för de bundna pensionsstiftelserna. För de fria stiftelserna saknas däremot särskilda lagregler. De bundna stiftelserna representerar endast en mindre del av de tillgångar som finns i pensionsstiftelser. Utredningen menar att man bör söka att i framtiden få en gemensam lagstiftning om pensionsstiftelser. Ett förslag till sådan lagstiftning kan dock icke framläggas förrän utredningen hunnit genomgå samtliga de frågor som regleras i 1937 års lag.

Utredningen har i ett *förslag till lag om pensionsstiftelses verksamhet* sammanfört ett antal bestämmelser avsedda att äga tillämpning på både bundna och fria pensionsstiftelser, bestående och blivande. Av naturliga skäl har förslaget dock störst betydelse för de fria stiftelserna. Med pensionsstiftelse avses enligt förslaget en av arbetsgivare grundad stiftelse, som har till huvudsakligt ändamål att främja pensionering av arbetstagare och deras efterlevande (1 §). Pensionsstiftelses medel skall tjäna såsom säkerhet för pensioner som utgår från arbetsgivaren och, i fråga om pensioner, som ännu ej börjat utgå, för arbetsgivarens utfästelser om pension (2 § första stycket).

Vidare framhåller utredningen att det i tilläggsdirektiven av den 4 september 1959 påpekades, att avgifterna till ATP såvitt avser anställda erlägges av arbetsgivaren och att detta förhållande har betydelse i samband med omregleringen av tidigare tillerkända pensionsförmåner. Avsättningar till pensionsstiftelse göres i syfte att avlasta företaget från framtida utgifter för pensionering. Eftersom medel överföres till en fristående juridisk person, nås samtidigt effekten att företaget säkerställer sina åtaganden i förhållande till de anställda. Utredningen anser det riktigt att företaget får utnyttja stiftelsemedel för att gottgöra sig för sina kostnader för ATP-avgifter, även om företaget icke skulle vara befogat här till

enligt stiftelsens stadgar. Det är likväl enligt utredningens mening nödvändigt att i stiftelserna hålles kvar medel tillräckliga att täcka en skuldpost, motsvarande utgående pensioner och intjänad del av utfästelser om framtida pension. Gottgörelse ur pensionsstiftelse för ATP-avgifter bör därför vara tillåten endast om stiftelsen har överskottsmedel.

Utredningen har ansett det lämpligt att i ett sammanhang pröva för vilka ändamål arbetsgivaren må använda överskottsmedel i pensionsstiftelser. Det föreslås att arbetsgivaren — oavsett innehållet i stiftelsens stadgar — erhåller befogenhet att gottgöra sig för vad han utgivit såsom pensionspost eller avgift för pensionsförsäkring eller för annan kostnad i samband med pensionering. Utgiften skall avse arbetstagare, som omfattas av stiftelsens ändamål, eller dennes efterlevande. Gottgörelse beträffande avgift till ATP må avse den del av avgiften, vilken kan anses hänföra sig till lön eller annan ersättning åt person som nu sagts (4 § jämförd med 6 §).

Man kan enligt utredningen förutsätta att berörda parter på arbetsmarknaden kan komma att vilja använda överskottsmedel även för ändamål som står nära pensionering. Utredningen har ansett detta vara en förhandlingsfråga och föreslagit att arbetsgivaren, efter samtycke i viss ordning eller i anknytning till bestämmelse i kollektivavtal, skall äga använda överskottsmedel för utgifter avseende arbetstagare, som omfattas av stiftelsens ändamål, eller dennes efterlevande. Utgiften skall avse engångsunderstöd vid arbetstagarens långvariga oförmåga till arbete på grund av sjukdom, lyte eller annat men eller vid dennes avgång ur tjänsten på grund av uppnådd ålder eller engångsunderstöd till efterlevande vid arbetstagarens frånfalle eller försäkring av sådana understöd (5 § jämförd med 6 §). Med stöd av denna befogenhet kan arbetsgivaren anlita överskottsmedel t. ex. för att ge arbetstagaren förmånen av grupplivförsäkring.

Enligt de överenskommelser, som träffats om kompletterande pensionsförmåner för tjänstemannagrupperna, har förutsatts att pensioner skall kunna säkerställas genom att medel avsättes till pensionsstiftelse. Arbetsgivare som anslutit sig till PRI-systemet har förpliktat sig att inrätta en särskild stiftelse, till vilken årligen skall avsättas ett belopp som motsvarar pensionsskulden enligt gjorda åtaganden. Arbetsgivaren bör enligt utredningen kunna från tidigare bestående stiftelser till PRI-stiftelsen överföra medel, som blivit överflödiga därför att äldre pensionsåtaganden blivit ersatta av ATP. Detta önskemål har föranlett utredningen att framlägga förslag till allmänna regler om överföring av medel från en pensionsstiftelse till en annan sådan stiftelse hos samme arbetsgivare (7 och 8 §§).

Utredningens förslag bygger på att ett företag får utnyttja medel i sin pensionsstiftelse för pensionsutgifter eller för engångsunderstöd eller för överföring till annan pensionsstiftelse endast under förutsättning att i stiftelsen lämnas kvar medel tillräckliga att täcka den skuldpost, som motsvaras av utgående pensioner och intjänad del av utfästelser om framtida pension. Det är därför nödvändigt att fastslå, hur denna skuldpost skall bestämmas.

För stiftelser bildade enligt 1937 års lag finns bestämmelser om p e n s i o n s r e s e r v. Beträffande de fria stiftelserna saknas motsvarande lagregler. Utredningen anser att bestämmelserna om pensionsreserv i 1937 års lag icke passar för allmän tillämpning. Med hänsyn härtill har utredningen föreslagit nya bestämmelser, avsedda att tillämpas både för bundna och för fria stiftelser (9 §). Med en stiftelses pensionsreserv förstås enligt förslaget kapitalvärdet av utgående pensioner och, i fråga om pensioner som ännu ej börjat utgå, kapitalvärdet av utfästelser om pension till den del pensionen enligt utfästelsen intjänats vid tillfället för beräkningen, dessa värden ökade med ett visst säkerhetstillägg. I ett särskilt stadgande har givits föreskrift för det fall att regler om intjänande icke knutits till utfästelser om framtida pension. Intjänandet bestäms då av förhållandet mellan antalet förflutna tjänsteår och hela den beräknade tjänstetiden med viss begränsning. Detta stadgande får, säger utredningen, betydelse främst vid beräkning av vad som skall antagas vara andelen i pensionsreserven för en utfästelse, till vilken är knutet villkoret att den anställde skall stå kvar i tjänst vid inträffat pensionsfall (s. k. antastbar utfästelse).

Utredningen framhåller vidare att en föreskrift, att i stiftelse skall spärmas medel tillräckliga att täcka pensionsreserven, förutsätter en bestämd ordning för betalningarna. Med förebild från den ordning som gäller för bundna stiftelser har föreslagits att stiftelsen icke må utfästa pension och ej heller, så länge den är knuten till arbetsgivaren, betala pensionspost eller bestrida andra liknande utgifter (2 och 3 §§). Meningen är att arbetsgivaren själv skall göra utfästelserna till sina arbetstagare och att han också skall svara för utbetalningarna med rätt för honom att därefter söka gottgörelse, om stiftelsen har överskottsmedel.

Förslaget till lag om pensionsstiftelses verksamhet är, enligt vad utredningen särskilt uttalat, avsett att gälla för sitt område oavsett innehållet i stiftelsens stadgar.

Enligt utredningens mening bör 1937 års lag i huvudsak få gälla i sitt nuvarande skick till dess en allmän översyn av pensionsstiftelserna hunnit verkställas (betänkandet s. 116). Därför har i *förslag till ändring i 1937 års lag om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser* — genom hänvisning till lagen om pensionsstiftelses verksamhet — upptagits endast de nya reglerna för pensionsreservens beräkning; dessutom har erinrats om att företaget äger att ur en hunden stiftelse gottgöra sig även för vissa utgifter, som icke är gottgörelsegilla enligt 1937 års lag (8 §).

Utredningen påpekar att det stora flertalet fria pensionsstiftelser av skatterättsliga hänsyn låtit ställa sig under tillsyn. Alltjämt finns dock ett betydande antal fria stiftelser som är undandragna tillsyn. Den av utredningen föreslagna lagen om pensionsstiftelses verksamhet innehåller åtskilliga regler, vilkas efterlevnad kan kräva tillsynsmyndighets bistånd och kontroll. Utredningen förordar därför sådan *ändring i 1929 års lag om tillsyn över stiftelser*, att pensionsstiftelse alltid skall stå under tillsyn.

En av experterna i utredningen, *hovrättsassessorn Sven Petterson*, har i ett särskilt yttrande uttalat sig om den allmänna uppläggnings av utredningens arbete. Petterson framhåller (betänkandet s. 162) att utredningens huvudsakliga uppgift är att undersöka pensionsstiftelsernas civilrättsliga och skatterättsliga problematik samt utarbeta förslag till lösning av hithörande spörsmål. Uppgiften kan anses vara särskilt brådskande i vad avser frågor som sammanhänger med anpassningen av befintlig privat tjänstepensionering till ATP samt till PRI-systemet och liknande system. Anpassningsfrågorna, som utgör en mindre del av förevarande problemkomplex, är av jämförelsevis lätthanterlig beskaffenhet och kan lösas för sig. I övrigt erbjuder pensionsstiftelserna spörsmål av betydligt mera svårbesvärad natur. Det lämpligaste förfaringssättet hade enligt Pettersons mening varit att utredningen nu framlagt ett förslag, som utan principiella ingrepp i de bestående stiftelsernas författningar siktade till en lösning av anpassningsfrågorna, och att övriga spörsmål sammanfördes till gemensam behandling i ett senare betänkande. Utredningens planläggning, enligt vilken dessa övriga spörsmål delas upp på två eller tre lagstiftningsetapper, synes vara ägnad att försvåra enhetliga lösningar och skapa besvärligheter vid lagstiftningens tillämpning.

Remissyttrandena

Vid remissbehandlingen har rätt enighet om att tillkomsten av ATP och därefter träffade pensionsuppställningar på arbetsmarknaden skapat behov av en skyndsamt civilrättslig lagreglering av pensionsstiftelserna. Det av utredningen framlagda förslaget har i huvudsak fått ett gynnsamt mottagande av remissinstanserna och anses i allmänhet vara väl ägnat att läggas till grund för lagstiftning. Remissinstanserna grundar sina uttalanden på förutsättningen, att den pågående översynen av pensionsstiftelserna skall leda till ytterligare lagbestämmelser om dessa stiftelser.

Av de hörda myndigheterna på tillsynssidan anför *försäkringsinspektionen*, att avsikten med de nu föreslagna lagreglerna varit att så snart som möjligt lösa vissa genom införandet av ATP och därtill anslutande pensionssystem uppkomna anpassningsproblem rörande pensionsstiftelserna. Det har ifrågasatts, om icke tillfredsställande lösningar av dessa problem kunnat nås utan ändring av stiftelsernas ändamål och sådana ingrepp i andra hänseenden, som föreslås av utredningen. Därest emellertid för en tillfredsställande lösning av anpassningsproblemen prövas nödvändigt, att i de fria pensionsstiftelserna kvarhålls medel för säkerställande av utgående pensioner och intjänad del av framtida pensioner, synes ändringarna och ingreppen enligt inspektionens mening i stort sett vara erforderliga för att ernå en reglering av anpassningsproblemen. *Sparbanksinspektionen* framhåller att förslaget endast utgör en första etapp i utredningens arbete. Det har härigenom fått en viss karaktär av provisorium, som senare skall ut-

byggas och kan komma att justeras i detaljer. Dessa omständigheter för-
anleder naturligen att inspektionens bedömning av förslaget skett under
förutsättningen, att detta, såsom ställts i utsikt, kommer att kompletteras i
olika hänseenden. Under denna förutsättning anmäler inspektionen sin an-
slutning i allt väsentligt till utredningens förslag. Regleringen av de fria
pensionsstiftelsernas verksamhet synes inspektionen erforderlig och lämp-
lig samt ej minst önskvärd för anpassning till ATP. Även *bank- och fond-
inspektionen* finner utredningens förslag godtagbart.

På grund av de erfarenheter *överståthållarämbetet* gjort såsom tillsyns-
myndighet över stiftelser (under ämbetets tillsyn står för närvarande över
1 800 pensionsstiftelser) vitsordar ämbetet att behov föreligger av en civil-
rättslig reglering av pensionsstiftelserna. Det upprättade förslaget till lag om
pensionsstiftelsers verksamhet synes tillgodose detta behov. Icke heller övriga
lagförslag ger anledning till erinran från ämbetets sida. *Länsstyrelsen i Gö-
teborgs och Bohus län* och *länsstyrelsen i Malmöhus län*, vilka länsstyrelser
funnit det önskvärdt att utredningen redan i denna etapp hade behandlat frå-
gan om säkerhet för reversavsättningar till pensionsstiftelse, ansluter sig
också i stort till vad utredningen föreslagit. *Länsstyrelsen i Kristianstads län*
understryker att frånvaron av uttryckliga lagbestämmelser för de fria stiftel-
serna utgjort en utomordentlig brist och även medfört påtagliga besvär-
ligheter i det praktiska arbetet. Det är därför med stor tillfredsställelse man
nu hälsar utredningens förslag om en lagstiftning, som närmare reglerar
de ifrågakvarande stiftelsernas civilrättsliga status. Också *länsstyrelsen i
Kalmar län* framhåller att frånvaron av i lag angivna regler rörande pen-
sionsstiftelsers verksamhet mången gång medfört viss osäkerhet och ojämnh-
et vid handläggningen av stiftelsefrågor. Framläggandet av det föreliggan-
de betänkandet måste därför från länsstyrelsens synpunkt hälsas med till-
fredsställelse. Enligt *länsstyrelsen i Hallands län* skulle ett genomförande
av utredningens förslag lösa många av de problem som vållar tillsyns-
myndigheterna bekymmer; med anledning härav förordas lagstiftning i
huvudsaklig överensstämmelse med förslaget. *Länsstyrelsen i Kopparbergs
län* anser det tillfredsställande att åtskilliga av de för bundna pensionsstif-
telser redan gällande reglerna föreslås skola gälla även för fria pensions-
stiftelser och att skiljaktigheterna mellan dessa slag av stiftelser därmed
icke längre blir så påfallande. Enligt *länsstyrelsen i Västernorrlands län* är
det av största vikt att pensionsstiftelsernas civilrättsliga ställning blir lag-
ligt reglerad. Särskilt med hänsyn till de synnerligen stora belopp som av-
satts till pensionsstiftelser är nuvarande brist på bestämmelser en allvarlig
olägenhet. Nu framlagda förslag löser endast en mindre del av föreliggande
spörsmål. Förslagen reglerar dock enligt länsstyrelsens mening frågor av
sådan vikt, att de snarast möjligt bör bli föremål för lagstiftning. Länssty-
relsen anser sig därför icke kunna ansluta sig till en framförd åsikt, att
endast de frågor som sammanhänger med anpassningen av befintlig privat
tjänstepensionering till ATP samt till PRI och liknande system skulle
lösas för närvarande och samtliga övriga problem framdeles upptagas i ett

sammanhang. De framlagda förslagen är enligt länsstyrelsens bedömning i allt väsentligt lämpliga och väl motiverade.

Bland övriga hörda myndigheter må i detta sammanhang nämnas *pensionsstyrelsen*, för vilken det framstår som ett önskemål att de fria pensionsstiftelsernas verksamhet blir i lag reglerad på ett fastare sätt än vad som för närvarande är förhållandet. Det synes styrelsen lämpligt att man anknyter till vad som nu gäller för de bundna stiftelserna. Som allmänt omdöme vill styrelsen därför uttala att förslaget i stort sett är välgrundat och bör kunna läggas till grund för lagstiftning. *Kommerskollegium* anför att de problem, som anmäler sig i förevarande sammanhang, är synnerligen invecklade och svåröverskådliga. Detta beror på problemens anknytning till såväl sociala som allmänna företagsekonomiska och beskattningssmässiga frågor. Kollegium begränsar sig till några allmänna uttalanden och hänvisar i övrigt till handelskamrarnas yttranden, genom vilka hithörande frågor blivit allsidigt belysta. Efter tillkomsten av ATP har spörsmålet om de enskilda pensionsstiftelsernas ställning kommit i ett delvis nytt läge, och det är viktigt att lagstiftningen på området överses och anpassas till de nya förhållandena. Framför allt har dessa stiftelser betydelse i rent socialt hänseende kommit att i viss mån skjutas i bakgrunden genom införandet av ATP, och denna förändring bör återspeglas bl. a. i de civilrättsliga reglerna. Kollegium anser det vara naturligt att lagbestämmelserna uppbygges så, att därav klart framgår att här är fråga om avtal mellan två jämställda parter, arbetsgivaren och arbetstagaren, angående vissa anställningsvillkor och alltså icke om en av arbetsgivaren gjord — mer eller mindre säker — utfästelse angående en social förmån. Såsom kollegium kan bedöma, har utredningen genom sitt förslag i stort sett tillgodosett denna huvudprincip. *Smålands och Blekinge handelskammare* yttrar att förslaget till sina huvudprinciper kan anses utgöra en i stort sett tillfredsställande reglering av hithörande spörsmål. Uttalanden av samma innebörd göres av *handelskammaren i Gefle*, *handelskammaren i Karlstad* samt *Västergötlands och Norra Hallands handelskammare*. Enligt *handelskammaren för Örebro och Västmanlands län* är det en stor fördel med en lagstiftning, som närmare klarlägger pensionsstiftelsernas civilrättsliga ställning och medför större likformighet än hittills mellan dessa stiftelser.

Vad angår de organisationer och sammanslutningar, som yttrat sig i ärendet, framhåller *näringslivets skattedelegation* att det föreliggande förslaget till civilrättslig lagstiftning, vilket behandlar endast vissa avsnitt av rättsområdet, främst måste bedömas efter det aktuella behovet av laglig reglering men även med beaktande av förutsebara önskemål beträffande det fortsatta lagstiftningsarbetet på detta område. I det kommande lagstiftningsarbetet kan exempelvis som målsättning uppställas någon form av »enhetsstiftelse». En annan och närliggande lösning kan enligt delegationen vara att ersätta stiftelserna med pensionskonton på skuldsidan i företagets balansräkningar. Hur utvecklingen härvidlag kommer att bli är, såsom utredningen framhåller, icke möjligt att för närvarande uttala sig om. Delegationen förutsätter emeller-

tid att vid det fortsatta utredningsarbetet olika alternativ klarlägges även som deras samband med civillagstiftningen i övrigt. Utredningens nu framlagda förslag till civillag synes delegationen i stort sett icke vara av den innebörden, att ett genomförande av detsamma skulle stå hindrande i vägen för en rationell lösning efter andra linjer i framtiden. Delegationen anför vidare att förslaget innehåller flera bestämmelser motiverade av sociala skäl. Destinatärernas berättigade intressen synes dock enligt delegationen kunna bättre tillgodoses utan en så långt gående detaljreglering som förslaget i vissa delar uppvisar. Det förefaller delegationen icke vara ändamålsenligt att destinatärerna ovidkommande detaljbestämmelser införes med verkan att pensionsstiftelseinstitutet blir svårare att administrera för företagen och att intresset för frivilliga tilläggs pensioner minskas. Delegationen finner det i och för sig tillfredsställande att frågan om förmånsrätt skall lösas under det fortsatta utredningsarbetet. Det anmärkes dock att reglerna om gottgörelse ur stiftelses överskott i princip borde förutsätta förmånsrätt för pensionsreserven. Från de anställdas synpunkt är det en fördel med överskott i de fria stiftelserna så länge förmånsrättsfrågan är olöst. Under förutsättning av en skyndsam lösning av detta problem anser sig delegationen emellertid icke böra motsätta sig huvudprinciperna i lagförslaget om överskottens användning. *Sveriges köpmannaförbund* ser med tillfredsställelse att den ovisshet, som rått i fråga om pensionsstiftelsernas ställning bl. a. i civilrättsligt hänseende, nu skingras och ersättes med fasta regler. Enligt *lantbrukets skattedelegation* är det nödvändigt att omedelbart erhålla en lagstiftning om pensionsstiftelses verksamhet. En utredning av hela problemkomplexet kring pensionsstiftelserna hade inneburit en betydande fördröjning. Delegationen har därför icke något att erinra mot att problemen kring pensionsstiftelserna löses i etapper. Det framlagda förslaget till lag om pensionsstiftelses verksamhet har enligt delegationens uppfattning fått en ändamålsenlig utformning. *Sveriges redareförening* finner utredningens förslag till lag om pensionsstiftelses verksamhet vara i huvudsak så utformat, att ett genomförande av förslaget icke torde utgöra hinder för en lösning av pensionsstiftelsernas ställning i framtiden.

Tjänstemännens centralorganisation uttalar att utredningen på ett mycket förtjänstfullt sätt röjt upp i den flora av pensionsstiftelser som finns för närvarande. Ehuru det måhända kan försvåra enhetliga lösningar och skapa svårigheter vid lagstiftningens tillämpning att uppdelat arbetet på sätt som utredningen gjort, är å andra sidan reformer på förevarande område enligt organisationens mening så brådskande, att det framstår som moliverat med ett lagstiftningsarbete i etapper. Från *Sveriges akademikers centralorganisation* har i huvudsak icke rests några invändningar mot utredningens förslag. *Landsorganisationen i Sverige* anser att mot en uppdelning av utredningsarbetet i etapper naturligtvis talar, att ett försvärande av enhetliga lösningar kan komma att ske samtidigt som vissa tillämpningssvårigheter kan inträda. Behovet av reformer på förevarande område är emellertid så stort, att organisationen för sin del tillstyrker utredning-

ens metod att uppdelat arbetet i etapper, särskilt som en utredning av samtliga problem i samband med pensionsstiftelserna skulle ha medfört en betydande försening av arbetet. Syftet med de nu föreslagna lagreglerna har varit att snarast möjligt lösa vissa anpassningsproblem. Det kan sägas att detta går att göra tekniskt enklare, men — som utredningen framhåller och vari organisationen instämmer — det är nödvändigt att snarast åstadkomma en fast grund för hela stiftelsesystemet. Det synes därför vara motiverat att, som utredningen gjort, taga upp anpassningsproblemet i sin helhet. Organisationen tillstyrker att den föreslagna lagstiftningen genomföres och framhåller betydelsen av den sanering som, därest förslaget lägges till grund för en lagstiftning, kommer att ske på pensionsstiftelsernas område. Enligt organisationens mening innefattar förslaget en nödvändig saneringsåtgärd med hänsyn till den oklarhet som tidigare rått — såväl rättsligt som ekonomiskt — på stiftelseområdet. Förslaget är att hälsa med tillfredsställelse även med hänsyn till en samordning mellan ATP och pensionsstiftelserna.

Enligt *styrelsen för Sveriges advokatsamfund* redovisas i utredningsförslaget på ett förtjänstfullt sätt alla de förekommande typerna av pensionsstiftelser. Styrelsen instämmer i den uttalade förhoppningen att provisorier skall undvikas vid uppdelningen av utredningens arbete. Även om man måste befara att övergångsbestämmelser skall medföra en viss ytterligare splittring i den brokiga karta som redan finns, torde det enligt styrelsen vara nödvändigt att snarast möjligt få fram en lagstiftning, som inför enhetligare och förenklade regler på pensionsstiftelsernas område.

Jämväl åtskilliga andra remissyttranden än de nu återgivna innehåller uttryckliga uttalanden i tillstyrkande riktning.

Några remissorgan menar att lagförslaget gjorts alltför omfattande och att utredningen i denna omgång bort inskränka sig till att lösa enbart sådana frågor, som hör samman med en anpassning av pensionsstiftelserna till det nya läget på pensionsområdet. *Hovrätten för Nedre Norrland* yttrar sålunda att nu framlagda förslag kan betecknas som ett provisorium, delvis av försökskaraktär, i avvaktan på en enhetlig och slutgiltig lösning av problemen rörande pensionsstiftelser. Hovrätten ifrågasätter lämpligheten av detta tillvägagångssätt. Det för dagen mest angelägna torde enligt hovrätten vara att anpassa reglerna om pensionsstiftelser till den situation som skapats genom införande av en lagfäst, allmän tilläggs pensionering. Att i samband därmed på detta stadium av utredningsarbetet genomföra också andra delreformer av mindre brådskande — om än i och för sig önskvärda — slag, är onödigt och synes knappast välbetänkt. Överväganden av dylik, mera allmän natur synes hovrätten böra anstå till den översyn av samtliga med institutet pensionsstiftelser förenade frågor, som torde vara att emotse inom en tämligen nära framtid. Det av utredningen föreslagna förfarandet kan enligt hovrättens uppfattning befaras vålla osäkerhet och praktiska besvärligheter. Med instämmande i det till betänkan-

det fogade särskilda yttrandet av experten i utredningen, hovrättsassessorn Petterson, förordar hovrätten alltså att lagstiftningen för närvarande begränsas i enlighet med var här angivits. De bestämmelser, som nu närmast skulle erfordras, torde enligt hovrätten innefattas i 4 och 7 §§ av förslaget till lag om pensionsstiftelses verksamhet. *Länsstyrelsen i Södermanlands län* ifrågasätter, om det med hänsyn till pensionsstiftelsefrågans ändamålsenliga lösning kan anses riktigt att på sätt utredningen gjort dela upp undersökningen av problem, vilka äger nära samband med varandra. Tillkomsten av ATP har skapat ett läge, som gör det omöjligt att för närvarande klart överblicka pensionsstiftelsernas framtida omfattning och utformning. På grund härav kan det enligt länsstyrelsens uppfattning efter hand visa sig att de nu föreslagna bestämmelserna icke låter sig förena med de regler, som utredningen under det fortsatta arbetet kan komma fram till. Då läget hunnit stabilisera sig, kan det därför visa sig nödvändigt att i samband med ny lagstiftning framlägga vittgående ändringar i de nu framlagda förslagen. Förutom att utredningens uppläggning av problemen kan försvåra och måhända helt omöjliggöra enhetliga lösningar på nu ifrågavarande område, kan även svårigheter uppkomma vid tillämpningen av de föreslagna lagföreskrifterna. Med hänsyn till vad sålunda anförts anser länsstyrelsen att nu endast bör lösas de frågor, som direkt hänger samman med anpassningen av den privata tjänstepensioneringen till ATP ävensom till PRI-systemet och andra liknande system. Dessa anpassningsfrågor är av särskilt brådskande natur, och de torde enligt länsstyrelsens förmenande även kunna utan olägenhet lösas för sig. I liknande riktning uttalar sig *länsstyrelserna i Östergötlands, Kronobergs och Blekinge län* ävensom *Skånes handelskammare* och *handelskammaren i Göteborg*, vilka samtliga remissorgan hänför sig till hovrättsassessorn Pettersons särskilda yttrande. Detta yttrande åberopas även av *kooperativa förbundet*, som förordar att behandlingen av det framlagda lagförslaget uppskjutes till dess ett fullständigt förslag, omfattande lagkomplexet i dess helhet, kan framläggas. *Kammarrätten* påpekar att de föreslagna bestämmelserna, enligt vad utredningen förutsatt, kan behöva ändras eller överarbetas i samband med fortsatt lagstiftning. Enligt kammarrättens mening talar detta förhållande närmast för att lagstiftningen tills vidare begränsas till anpassningsfrågorna.

I fråga om målsättningen för en civilrättslig lagstiftning om pensionsstiftelser har *Skånes handelskammare* en från utredningen avvikande mening. Handelskammaren menar att de för lagstiftningens allmänna inriktning grundläggande frågorna alltför litet beaktats av utredningen. Sålunda frågar handelskammaren, om lagstiftarens huvuduppgift är att tillse att pensionsrätten, i den mån den tryggas genom avsättningar till stiftelser, blir säker eller om hans uppgift är att skapa ett regelsystem som passar för frivilliga pensionsåtaganden av olika slag och kvalitet, alltså även för sådana som innebär en relativt blygsam eller osäker förbättring

av den anställdes pensionsvillkor. Utredningen har, framhåller handelskammaren, utgått från att uppgiften skulle vara att tillse, att stiftelsepensionerna ger en säker pensionsrätt. Om lagstiftningen blir sådan att den motverkar frivilliga avsättningar till pensionsstiftelser, om den ställer arbetsgivaren inför valet att antingen ge en pensionsutfästelse av hög kvalitet eller också ingen pensionsutfästelse alls, kan resultatet bli att den motverkar förbättringar av de anställdas pensioner som eljest varit möjliga. Lagstiftaren bör därför enligt handelskammarens åsikt, på ett helt annat sätt än utredningen gjort, taga med i beräkningen att följderna av att en viss pensionsanordning förbjöds — t. ex. en pensionsutfästelse som göres enbart av en stiftelse — kan bli att en avsedd pensionsförmån helt uteblir. Enligt *handelskammaren i Göteborg* har utredningen i alltför hög grad arbetat under föreställningen, att den haft att lösa uppgifter av stor social räckvidd och betydelse. Handelskammaren framhåller, att den sociala uppgiften att tillgodose de anställdas krav på rimlig och tryggad försörjning även efter den aktiva periodens slut kan anses vara löst i och med tillkomsten av ATP såsom ett komplement till folkpensionen.

Under framhållande av vissa olikheter mellan 1937 års lag och den föreslagna lagen om pensionsstiftelses verksamhet ifrågasätter *justitiekanslersämbetet*, om det icke i klarhetens intresse vore att föredraga, att sistnämnda lag tills vidare gjordes tillämplig blott på fria pensionsstiftelser. Ämbetet ställer sig också frågan om det är lämpligt att i en lag sammanföra de stadganden, vilka klart skall ingå i en fullständig lag om pensionsstiftelser, och de bestämmelser, som reglerar användningen av överskott i pensionsstiftelser och som har karaktär av permutation. I den föreslagna utformningen lär väl enligt ämbetets bedömning de senare icke få betydelse för blivande pensionsstiftelser utan blott för de bestående och, i fråga om dessa, i allt mindre grad ju färre stiftelser med överskott det blir kvar.

Justitiekanslersämbetet berör även vissa frågor rörande permutation samt anför härom:

I den mån hittills jämkningar behövt företagas i fråga om pensionsstiftelses ändamål, förvaltning m. m. har detta — därest jämkningen icke kunnat vidtagas på grund av stiftelsestadgarna — skett genom permutation. Det har därvid varit möjligt att så smidigt allmänt tillämpade permutationsregler medgiva taga hänsyn till de i varje särskilt fall föreliggande förhållandena. Då permutation sker i mer generell form kunna de i permutationsbeslutet givna bestämmelserna lätt bli stela eller på annat sätt mindre väl ägnade att tillämpas i enskilda fall. Beslutas den generella permutationen av Kungl. Maj:t är det tämligen lätt att modifiera de givna bestämmelserna. Kungl. Maj:t kan ju också efter särskild framställning medge permutation som avviker från de givna generella reglerna. Sker permutationen åter i form av lag, står icke sådana möjligheter till modifiering i eller avvikelser från de givna reglerna till buds. Den smidighet som utmärker permutationsinstitutet i Kungl. Maj:ts hand talar för, att det måhända vore mer ändamålsenligt att »anpassningen» av de fria pensionsstiftelserna skedde genom ett permutationsbeslut av Kungl. Maj:t. Å andra

sidan är fråga om tämligen långt gående ingrepp i de för de särskilda stiftelserna gällande stadgarna. Bl. a. detta förhållande kan göra det önskvärt att »anpassningen» sker genom en lag. Det synes emellertid kunna ifrågasättas, om det ej vore välbetänkt att i lagen åt Kungl. Maj:t inrymma befogenhet att om särskilda skäl därtill föranleda medge permutation av stiftelse med avvikelse från de i lagen givna bestämmelserna. Ämbetet anser sig så mycket mer böra ställa denna fråga, som enligt ämbetets förmenande de föreslagna reglerna om användandet av överskott i pensionsstiftelser åtminstone i ett hänseende, nämligen när det gäller destinatärskretsen, i praktiken kunna visa sig för snäva.

Ämbetet yttrar vidare:

I detta sammanhang må också beröras spörsmålet, i vad mån efter en lagstiftning av det slag som nu föreslås utrymme kommer att finnas för Kungl. Maj:ts permutationsrätt såvitt gäller pensionsstiftelser. Det torde vara tydligt att i ämnen som omfattas av lagen permutation av Kungl. Maj:t icke kan ske om Kungl. Maj:t icke i lagen tillagts sådan befogenhet. Å andra sidan lär er hinder icke möta mot att Kungl. Maj:t genom permutation medger ändringar i t. ex. förvaltningsordningen för en pensionsstiftelse, sättet för utseende av styrelse och dylikt. I andra fall är frågan mindre klar. Överförande av pensionsstiftelses medel till pensionskassa torde, i den mån åtgärden icke äger stöd i stiftelsens stadgar, kunna ske efter permutation, ehuru här är fråga om användning av stiftelses medel — ett spörsmål som ju eljest regleras i lagförslaget. Likaså torde överförande av ett företags pensionsstiftelse till annat företag kunna ske genom permutation. Till frågan om permutation i sistberörda avseenden återkommer ämbetet i samband med behandlingen av 3 § i lagförslaget. Det lär er få ankomma å praxis att avgöra vilket utrymme som kommer att finnas för Kungl. Maj:ts permutationsrätt. Dock vore önskvärt att till ledning för vederbörliga myndigheter frågan beröres i motiven till lagen.

Till sist må framhållas att många remissorgan gjort allmänna uttalanden i frågor, som icke kan komma under prövning i denna etapp av lagstiftningsarbetet. Som exempel kan nämnas spörsmålen om förmånsrätt för pensionsstiftelses fordran mot arbetsgivaren i dennes konkurs, om regler för fördelning av stiftelsemedel vid stiftelsens upplösning, om enhetliga bestämmelser för tillsyn över pensionsstiftelser, om representation för arbetstagarna i stiftelsens styrelse, om säkerhetskravet i samband med reversavsättningar samt om gemensamma föreskrifter avseende placeringen av pensionsstiftelses tillgångar.

Departementschefen

Det nuvarande systemet med pensionsstiftelser har sitt ursprung i 1937 års lag om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser. De första åren efter tillkomsten av nämnda lag bildade ett stort antal aktiebolag pensionsstiftelser i den ordning som lagen anger, s. k. bundna pensionsstiftelser. Bildandet av sådana stiftelser främjades skattemässigt genom särskilda bestämmelser i kommunalskattelagen om rätt för bolaget att erhålla avdrag för avsättning till stiftelsen. Åtskilliga företag — såväl aktiebolag som

andra slag av företag — grundade också pensionsstiftelser enligt allmänna stiftelserättsliga regler, s. k. fria pensionsstiftelser. Avsättningar till dylika stiftelser behandlades i skattepraxis på samma sätt som avsättningar till de bundna stiftelserna. Numera upptar kommunalskattelagen samma avsättningsregler för de båda slagen av stiftelser. Den fria stiftelseformen har emellertid av olika skäl blivit den mest anlitade.

Pensionsstiftelserna har haft stor betydelse med avseende å den privata pensioneringen av arbetstagare inom det enskilda näringslivet. Detta belyses av de omfattande avsättningar som arbetsgivare under årens lopp gjort till sådana stiftelser. Den sammanlagda nettoförmögenheten hos pensionsstiftelser beräknas vid 1959 års utgång ha uppgått till omkring 6,6 miljarder kronor. Härav belöper i runt tal en halv miljard kronor på bundna stiftelser, medan resten hänförs till de fria stiftelserna.

Efter tillkomsten av ATP kommer frågan om privata pensioner åt arbetstagare naturligen att minska i betydelse ur sociala synpunkter. I samma riktning verkar redan företagna och för framtiden avsedda ytterligare höjningar av den allmänna folkpensionen. Emellertid kommer tjänstepensioner, som kompletterar folkpensionen och ATP, framdeles att utgå från arbetsgivarna till ansevärd belopp. För säkerställande av de kompletterande pensionerna kommer pensionsstiftelser att anlitas i avsevärd utsträckning. Pensionsstiftelserna torde sålunda alltjämt komma att spela en viktig roll inom den privata tjänstepensioneringens område.

Under senare år har de fria pensionsstiftelserna varit föremål för kritik. Man har menat att det icke erbjödes tillräckliga garantier för att till stiftelserna avsatta medel verkligen kommer till användning för det avsedda ändamålet. Som en väsentlig brist har ansetts att en fri stiftelse saknar förvänsrätt för sin fordran mot arbetsgivaren i dennes konkurs; även andra bristfälligheter i den nuvarande ordningen har påtalats. Med hänsyn härtill har åt pensionsstiftelseutredningen uppdragits att företaga en allmän översyn av institutet med pensionsstiftelser. Enligt direktiven skall utredningen inrikta sig på att åstadkomma största möjliga säkerhet för att stiftelsemedel kommer till bruk för avsett ändamål. Här möter åtskilliga komplicerade frågor, vilkas lösning kräver ett omfattande och tidsödande utredningsarbete.

Införandet av ATP har för pensionsstiftelsernas vidkommande givit upphov till särskilda problem, som delvis ligger vid sidan av intresset att skapa större säkerhet för destinatarerna. Dessa problem avser frågan om anpassning av pensionsstiftelsernas verksamhet till det ändrade läge som uppstått på tjänstepensioneringens område i och med ATP:s tillkomst; här avses även anpassning av stiftelserna till pensionsuppgörelserna på arbetsmarknaden. Uppgiften att föreslå lösning av hithörande spörsmål har också anförtrotts åt utredningen. Med anpassningen sammanhängande frågor är till sin natur sådana, att de skyndsamt måste bringas till en lösning.

I det nu avgivna delbetänkandet, vilket får ses i belysning av det uppkomna läget på pensionsområdet, har utredningen till behandling upptagit

vissa civilrättsliga och skatterättsliga frågor, som befunnits vara särskilt brådskande. Utredningen har emellertid sökt se sambandet mellan olika delfrågor för att undvika provisorier. Avsikten har varit att de nu föreslagna reglerna skall lämpa sig att senare sammanfogas med de ytterligare regler som visar sig erforderliga.

På det civilrättsliga området har utredningen föreslagit lagbestämmelser, avsedda att gälla såväl bundna som fria pensionsstiftelser och vara tillämpliga vare sig stiftelsen består vid lagstiftningens ikraftträdande eller bildas först senare. Enligt förslaget skall i pensionsstiftelserna, liksom för närvarande är fallet med bundna stiftelser, kvarhållas så mycket av befintliga medel som fordras för att säkerställa utgående pensioner och utfästelser om pension (stiftelsens pensionsreserv). Vidare har givits regler om användning av pensionsstiftelsens överskottsmedel utöver pensionsreserven. Överskott skall kunna anlitas dels till gottgörelse åt arbetsgivaren för dennes utgifter för pensionering och för pensionering närliggande ändamål, dels till överföring från en pensionsstiftelse till annan sådan stiftelse hos samme arbetsgivare. Därjämte har stadgats förbud för stiftelse att själv utfästa pensioner och att — annat än i vissa undantagsfall — själv göra pensionsutbetalningar. Pensionsansvarigheten har ansetts i första hand böra åvila arbetsgivaren, med rätt för denne att för sina utgifter bereda sig ersättning ur stiftelsens överskott. Stiftelsens ändamål blir enligt förslaget att tjäna såsom säkerhet för pensioner, som utgår från arbetsgivaren, och för dennes utfästelser om pension. Slutligen har förordats att alla pensionsstiftelser skall stå under offentlig tillsyn. Enligt vad utredningen framhållit avser den att under den första tiden av sitt fortsatta arbete ägna uppmärksamhet bl. a. åt spörsmålen om förmånsrätt i arbetsgivarens konkurs för fordringar avseende pensionering, om representation för de anställda i pensionsstiftelsens styrelse och om gemensamma regler för tillsyn över pensionsstiftelser.

Utredningens förslag har i sina huvuddrag fått ett gynnsamt mottagande vid remissbehandlingen. Det alldeles övervägande flertalet av remissinstanserna ansluter sig till förslaget i princip; framställda anmärkningar avser i allmänhet endast enskilda punkter i förslaget. Behovet av en civilrättslig reglering av pensionsstiftelserna har kraftigt understrukits, och man hälsar med tillfredsställelse att en sådan kommer till stånd. Emellertid anföres från några remissorgan vissa invändningar beträffande själva uppläggnings- och omfattningen av den föreslagna lagstiftningen. Dessa remissorgan uttrycker farhågor för att en sådan lagstiftning i etapper, som föreslagits av utredningen, skall hindra eller försvåra enhetliga lösningar vid en slutlig reglering av pensionsstiftelserna; utredningen borde i denna omgång ha inskränkt sig till att enbart lösa själva anpassningsfrågorna för att till ett senare skede spara samtliga övriga frågor sammanhängande med en allmän översyn av stiftelserna. Denna tankegång har i ett remissyttrande preciserats så, att lagstiftningen nu borde begränsas närmast till de bestämmelser som upptagits i 4 och 7 §§ i utredningens förslag till lag om pensionsstiftelsens verksamhet; dessa båda stadganden i förslaget upptar regler om gottgörel-

se ur stiftelse för bl. a. ATP-avgifter och om överföring av medel från en stiftelse till en annan.

Jag är även för egen del av den uppfattningen, att lagstiftningen nu bör i huvudsak inskränkas till vad som är erforderligt för att man skall på ett ändamålsenligt sätt kunna samordna pensionsstiftelserna med ATP. Denna anpassningsfråga synes emellertid vara betydligt mera komplicerad än att den låter sig lösas på ett så förhållandevis enkelt sätt som nyss antytts. Det torde råda enighet om att möjligheten att vidga användningsområdet för en pensionsstiftelses medel till att avse ATP-avgifter och överföring till annan stiftelse bör vara betingad av att det är fråga om tillgångar, som icke behöver ligga kvar i stiftelsen till tryggnad av de pensionsberättigades intressen. Någon form av spärr mot för stora uttag ur stiftelserna måste därför konstrueras. Vidare måste ställning tagas till de viktiga frågorna, hur man skall bestämma pensionsreserven eller alltså det belopp, som skall hållas kvar i stiftelsen, och hur spärreglerna skall tillämpas, om till samme arbetsgivare är knutna flera stiftelser med gemensam pensionsreserv. Vidare har det uppkomna läget på tjänstepensioneringens område aktualiserat frågan om överskottsmedels användning jämväl till vissa engångsunderstöd; mot en sådan medelsanvändning har icke framförts några anmärkningar i remissvaren. Att pensionsstiftelse står under tillsyn torde vara ett oeftergivligt villkor för reglernas praktiska genomförande.

Utredningsförslaget innehåller härutöver, som förut nämnts, bestämmelser om förbud för pensionsstiftelse att utfästa pension och att bestrida pensionsutgifter. Spörsmålet härom kan synas sakna samband med anpassningsfrågan. När det gäller att åstadkomma en praktisk spärranordning, ligger det emellertid nära till hands att så långt möjligt införa ett pantstiftelsesystem över hela linjen. Ett sådant system, som förutsätter att det är arbetsgivaren som ger pensionsutfästelserna och gör de löpande pensionsutbetalningarna, tillgodoser samtidigt önskemålet om ökad säkerhet för destinatarerna. Även denna fråga synes därför böra upptagas i nu förevarande sammanhang.

Justitiekanslersämbetet har ifrågasatt, om det icke i klarhetens intresse vore att föredraga, att lagen om pensionsstiftelses verksamhet tills vidare göres tillämplig enbart på fria pensionsstiftelser. Med anledning härav vill jag framhålla angelägenheten — icke minst ur skattemässig synvinkel — av enhetliga regler för bundna och för fria stiftelser i fråga om beräkning av pensionsreserv och om dess placering, därest till samme arbetsgivare är knutna t. ex. en bunden och en fri stiftelse med gemensam pensionsreserv. Vidare bör exempelvis en bunden stiftelse icke komma i sämre ställning än en fri, när det gäller överföring av överskottsmedel till s. k. PRI-stiftelse eller användning av sådana medel till engångsunderstöd.

Av justitiekanslersämbetet har även satts i fråga, om det är lämpligt att i en lag sammanföra de bestämmelser, vilka skall ingå i en framtida fullständig lag om pensionsstiftelser, och de stadganden, som reglerar användningen av överskott i pensionsstiftelse och som äger karaktär av permuta-

tion. Enligt ämbetets förmodan kommer de senare stadgandena icke att få någon betydelse för blivande pensionsstiftelser utan endast för de bestående och, i fråga om dessa, i allt mindre grad ju färre stiftelser med överskott som det blir kvar. Häremot vill jag framhålla att det kommer att föreligga behov av regler för användning av överskottsmedel hos pensionsstiftelser, oavsett om stiftelsen bestått vid lagens ikraftträdande eller bildats först därefter. En stiftelse, vars tillgångar precis förslår att täcka pensionsreserven, kan t. ex. få en större eller mindre del av sin förmögenhet förvandlad till överskott genom att personalbeståndet förändras eller genom att arbetsgivaren tecknar pensionsförsäkringar för de arbetstagare, vilkas pensionering stiftelsen avser att säkerställa. Det må erinras om att 1937 års lag innehåller bestämmelse, enligt vilken gottgörelse ur en bunden stiftelse i princip får äga rum endast om det uppstått överskott i stiftelsen. Föreskrift om användning av överskottsmedel till gottgörelse åt arbetsgivaren ingår jämväl i normalstadgarna för PRI-stiftelse.

På grund av det anförda vill jag i princip ge min anslutning till en lagstiftning enligt det av utredningen framlagda förslaget. De rent lagtekniska problem, som uppstår till följd av det rådande systemet med bundna och fria stiftelser vid sidan av varandra, synes ha blivit lösta av utredningen på ett godtagbart sätt. Tilläggas må att de civilrättsliga lagförslag, om vilka här är fråga, är avsedda att i väsentlig mån tjäna som underlag för nya skatteregler beträffande pensionsstiftelser. Spörsmålet om skatterättslig lagstiftning på området kommer att upptagas av chefen för finansdepartementet.

Även om utredningens förslag bör följas i huvudsak, har vid den granskning av förslaget, som med beaktande av de avgivna remissyttrandena verkställts inom justitiedepartementet, framgått att en del jämkningar är påkallade. En närmare redogörelse för dessa kommer att lämnas i den följande behandlingen av de särskilda lagförslagen.

Redan här vill jag emellertid upptaga den av justitiekanslersämbetet väckta frågan om Kungl. Maj:ts permutationsrätt. För de fria pensionsstiftelsernas vidkommande har det varit av stor praktisk betydelse att Kungl. Maj:t kunnat genom permutation medge avvikelser från bestämmelser i en stiftelses stadgar. Förslaget till lag om pensionsstiftelses verksamhet innefattar icke en fullständig reglering av pensionsstiftelserna. Av det föregående har framgått att lagen spänner endast över en begränsad del av området för dessa stiftelser. Såsom exempel på sådant som ej regleras av lagen kan nämnas två av ämbetet angivna fall: överlåtelse av pensionsstiftelses tillgångar på pensionskassa och överföring av ett företags stiftelse till annat företag. Det måste anses vara Kungl. Maj:t obetaget att i fall, som ej avses med den föreslagna lagen, även i fortsättningen utöva sin permutationsrätt såsom skett hittills. Som ämbetet påpekat lär det få ankomma på praxis att avgöra, vilket utrymme som kommer att finnas för permutationsrätten. Jag finner däremot tillräckliga skäl icke föreligga att i lagen införa ett särskilt stadgande, enligt vilket Kungl. Maj:t skulle äga befogenhet att medge permutation av pensionsstiftelse med avvikelser från de i lagen givna bestäm-

melserna. Det må erinras om att någon föreskrift om dylik befogenhet för Kungl. Maj:t icke finns upptagen i 1937 års lag.

Åtskilliga remissinstanser har i sina yttranden framfört synpunkter med avseende å utredningens fortsatta arbete. Vad sålunda anförts har överlämnats till utredningen för beaktande. Tillfogas må att den nu föreslagna lagstiftningen torde kunna bidra till att betydelsefulla erfarenheter vinnes för det slutliga bedömandet av pensionsstiftelsernas civilrättsliga ställning. Utredningen har icke varit främmande för att de föreslagna reglerna kan behöva jämkas vid ny lagstiftning. Även om jämkningar sålunda kan bli aktuella i samband med den kommande översynen av pensionsstiftelserna, anser jag mig kunna utgå från att själva grundprinciperna för det nu framlagda lagförslaget icke behöver rubbas. Jag bortser härvid självfallet från den av näringslivets skattedelegation antydda eventualiteten, att frågan om tryggandet av privata tjänstepensioner slutligen kan komma att lösas efter helt andra linjer än via pensionsstiftelser.

II. De särskilda lagförslagen

Förslaget till lag om pensionsstiftelses verksamhet

1 och 2 §§.

I dessa paragrafer, som i sak överensstämmer med 1 § och 2 § första stycket i utredningens förslag, upptages bestämmelser, som definierar begreppet pensionsstiftelse och anger pensionsstiftelses ändamål.

Utredningen. Inledningsvis framhåller utredningen att någon allmän definition av begreppet pensionsstiftelse för närvarande icke finns i svensk rätt. De bundna pensionsstiftelserna är civilrättsligt reglerade i 1937 års lag. Beträffande de fria pensionsstiftelserna finns inga föreskrifter utöver dem som enligt 1929 års tillsynslag gäller stiftelser i allmänhet (jfr dock 191 § lagen om bankrörelse och 97 § lagen om sparbanker). Vad som inom skatterätten avses med pensionsstiftelse är angivet i punkt 6 av anvisningarna till 53 § kommunalskattelagen.

Enligt 1 § i utredningens förslag förstås med pensionsstiftelse i civilrättslig mening en av arbetsgivare grundad stiftelse som har till huvudsakligt ändamål att främja pensionering av arbetstagare och deras efterlevande. Denna beskrivning är avsedd att med viss begränsning inrymma alla typer av stiftelser, som allmänt betraktats såsom pensionsstiftelser. Beskrivningen omfattar sålunda bundna och fria pensionsstiftelser, rena och blandade pensionsstiftelser, pantstiftelser och beredandestiftelser, enkla och gemensamma pensionsstiftelser, allmänna och särskilda pensionsstiftelser.

För att en blandad stiftelse skall anses som pensionsstiftelse råder enligt förslaget den begränsningen att pensionering skall utgöra det huvud-

sakliga ändamålet. Utredningen har övervägt att låta pensionsstiftelsebegreppet innesluta alla slag av stiftelser, i vilkas ändamål överhuvud ingår pensionering. En så vidsträckt begreppsbestämning skulle omfatta jämväl sådana blandade stiftelser, där pensionering utgör ett ändamål av underordnad betydelse. Det har icke ansetts påkallat att göra dylika stiftelser till föremål för en lagreglering, som är inriktad enbart på pensionsområdet.

Utredningen har även övervägt att föreslå lagens omfattning snävare och bestämma begreppet pensionsstiftelse som stiftelse, vars ändamål uteslutande är pensionering (ren pensionsstiftelse). Icke heller detta är enligt utredningens mening en tillfredsställande lösning. I skatterettsligt hänseende fordras visserligen enligt punkt 6 av anvisningarna till 53 § kommunalskattelagen för att pensionsstiftelse skall anses föreligga bl. a., att stiftelsens kapital och avkastning må användas endast till pensioner på grund av tjänst. Emellertid godtages såsom pensionsstiftelser — med de skatterettsliga fördelar detta innebär — jämväl vissa äldre stiftelser som förutom pensionsändamål har annat, pensionering närstående personaländamål, t. ex. utgivande av kapitalunderstöd som ej har samband med pensionering (rena kapitalunderstöd); en förutsättning torde dock vara att det huvudsakliga ändamålet utgöres av pensionering. Avsättningar till sist berörda stiftelser är alltså för skattskyldig företagare avdragsgill utgift vid taxering av inkomst av rörelse enligt reglerna för pensionsstiftelser. Det synes då utredningen rimligt att dessa stiftelser så långt möjligt behandlas efter samma civilrättsliga regler som rena pensionsstiftelser. Exempelvis bör det vara möjligt att med stöd av 7 § i utredningsförslaget överföra medel från sådan stiftelse till en annan pensionsstiftelse.

Det finns enligt utredningen således fog för att låta civillagen avse förutom rena pensionsstiftelser jämväl sådana äldre blandade stiftelser, vilka skattemässigt godtagits som pensionsstiftelser. Att göra räckvidden av det civilrättsliga pensionsstiftelsebegreppet beroende av skatteförfattningens innehåll och tillämpning anser utredningen dock icke lämpligt. Skatteförfattningen är på denna punkt väsentligen bestämd av speciella skattemässiga hänsyn. Den föreslagna civillagens omfattning bör bestämmas efter självständiga överväganden — framför allt intresset att säkerställa de pensionsberättigades ställning. I blandade stiftelser utgöres regelmässigt det andra ändamålet av personaländamål, t. ex. att lämna bidrag vid sjukdom eller arbetslöshet, till studier eller semester. Om det främmande ändamålet är pensionering närstående, ter det sig särskilt naturligt att stiftelsen betraktas som pensionsstiftelse.

Med hänsyn till det anförda har förordats att med pensionsstiftelse skall avses stiftelse, som har till huvudsakligt ändamål att främja pensionering. Utredningen har utgått från att till pensionsstiftelser skall hänföras endast sådana blandade stiftelser, där det andra ändamålet är obetydligt och framstår som en bisak i förhållande till pensionsändamålet.

När det gäller att avgöra om ett pensionsändamål är huvudsakligt eller ej, får enligt utredningen en prövning ske i det enskilda fallet främst med

utgångspunkt från stiftelsens stadgar. I oklara lägen har man att söka bedöma, vilket ändamål som för stiftaren varit det väsentliga, ävensom att undersöka, hur stiftelsen faktiskt fungerar. Utredningen utgår från att gränsdragningen sällan blir svår. Sådan äldre blandad stiftelse, som enligt gällande skatterätt behandlas såsom pensionsstiftelse, torde alltid vara att betrakta som dylik stiftelse även i civilrättslig mening. Jämväl stiftelse, vilken skatterätten icke godtager som pensionsstiftelse, kan tänkas falla under det civilrättsliga pensionsstiftelsebegreppet. Civilrättens pensionsstiftelsebegrepp är med andra ord, framhåller utredningen, avsett att vara något vidsträcktare än det nuvarande begreppet pensionsstiftelse på skattesidan. Det ankommer i sista hand på tillsynsmyndighet eller domstol att pröva, om stiftelse skall anses som pensionsstiftelse i civilrättslig bemärkelse. Utredningen tillägger att en arbetsgivare alltsedan 1956 års taxering icke haft något ekonomiskt intresse att låta en nyinrättad pensionsstiftelse få ett främmande biändamål. Avdrag för avsättning till pensionsstiftelse har nämligen fått ske blott under förutsättning att stiftelsens ändamål uteslutande varit pensionering. Utredningens förslag på skattesidan innefattar icke någon ändring på denna punkt.

Utredningen påpekar att om en rörelse drives av fysisk person och denne bildat en stiftelse som avser att säkerställa uteslutande hans egen pensionering, denna stiftelse icke faller under den föreslagna lagen. Det är då nämligen ej fråga om pensionering av arbetstagare. Har vederbörande däremot bildat en stiftelse, avsedd att trygga både hans egen och arbetstagarnas pensionering, skall stiftelsen betraktas som pensionsstiftelse, därest pensioneringen av arbetstagarna kan anses utgöra det huvudsakliga ändamålet. Motsvarande gäller om arbetsgivaren utgöres t. ex. av ett handelsbolag. Även vid tveksamhet i nu berörda fall har man att se till stiftarens avsikt med stiftelsen samt att bedöma, hur dennas verksamhet bedrivs i praktiken.

Som en särskild fråga uppställer utredningen, huruvida såsom pensionsstiftelser skall anses blott stiftelser för tjänstepensionering, grundade av arbetsgivare, och således icke sådana — sannolikt sällsynta — stiftelser som tillkommit på annat sätt, t. ex. genom testamente av en tidigare ägare av ett aktiebolag. Den föreslagna lagtexten anger att såsom pensionsstiftelse skall avses enbart stiftelse som grundats av arbetsgivare.

Lagen om pensionsstiftelses verksamhet förutsättes av utredningen bygga på samma arbetstagarbegrepp som lagen om allmän sjukförsäkring, lagen om yrkesskadeförsäkring och lagen om försäkring för allmän tilläggspension. En pensionsstiftelses ändamål behöver icke vara inskränkt till att avse just de arbetstagare, som är i tjänst hos företaget vid stiftelsens bildande. Även förutvarande arbetstagare må omfattas av stiftelsen, vare sig de trätt i pension eller slutat sin anställning av annan orsak.

Utredningen anför vidare att kretsen av efterlevande, vilkas pensionering må tillgodoses genom pensionsstiftelse, för de bundna stiftelsernas vidkommande är jämlikt 1 § andra stycket 1937 års lag begränsad till make (även fränskild make) och barn. Beträffande de fria pensionsstiftelserna är det

beroende av stadgarnas innehåll, om stiftelsemedel överhuvud skall anlitas till pensioner åt efterlevande. Det är icke nödvändigt att kretsen av efterlevande begränsas just på det sätt som skett i 1937 års lag.

I betänkandet konstateras att svensk lagstiftning ej heller innehåller någon allmän definition av begreppet pension. Det framhålles emellertid att det finns vissa lagbestämmelser angående pension, som kan vara av särskilt intresse i fråga om pensionsstiftelser. Efter en analys av åsyftade bestämmelser (s. 67 ff) förklarar utredningen, att den icke ansett lämpligt att i den föreslagna lagen om pensionsstiftelses verksamhet ge någon närmare definition av pensionsbegreppet.

I 2 § första stycket har utredningen upptagit stadgande av innehåll, att pensionsstiftelses medel skall tjäna såsom säkerhet för pensioner, som utgår från arbetsgivaren och, i fråga om pensioner som ännu ej börjat utgå, för arbetsgivarens utfästelser om pension. I motiven till detta lagrum gör utredningen till att börja med en närmare jämförelse mellan olika slag av existerande pensionsstiftelser. Utredningen anför att de bundna pensionsstiftelserna brukar betecknas som pantstiftelser, varmed åsyftas att stiftelsen icke driver pensioneringsverksamhet utan att den enbart har funktionen att tjäna som säkerhet för pensioner från arbetsgivaren. Utmärkande är således att arbetsgivaren själv lämnar utfästelser om pension till sina arbetstagare och deras efterlevande samt med egna medel betalar löpande pensioner allt efter det de olika pensionsposterna förfaller. Stiftelsen kan varken utfästa pensioner eller bestrida pensionsutgifter. Dess tillgångar skall utnyttjas i händelse av bolagets konkurs eller likvidation utan konkurs. Pensionsanspråk kan sålunda under företagets bestånd icke riktas direkt mot stiftelsen.

En fri pensionsstiftelse kan, fortsätter utredningen, vara konstruerad på samma sätt som en bunden pensionsstiftelse, d. v. s. vara av panttyp. Emellertid har det icke funnits några hinder för arbetsgivaren att inrätta en fri pensionsstiftelse, som på egen hand ombesörjer företagets pensioneringsverksamhet. Sådana stiftelsebildningar förekommer i betydande omfattning. Utformningen av dessa stiftelser varierar. Åt somliga stiftelser har givits befogenhet såväl att utfästa pension som att göra direkta utbetalningar för pensionsändamål. Ibland står företaget — ensamt eller i förening med stiftelsen — som löftesgivare, medan det överlåtits åt stiftelsen att betala ut pensionerna. Det kan även förekomma att företaget betalar pensioner som utlovats av stiftelsen. Stundom kan utfallande pensionsbelopp vid ett och samma företag erläggas än av stiftelsen, än av företaget.

Stiftelser som på sätt nu angivits själva utövar pensioneringsverksamhet kallas beredandestiftelser. Gruppen beredandestiftelser kan enligt utredningen i sin tur indelas i utfästelsestiftelser och betalningsstiftelser. Med utfästelsestiftelse avses då stiftelse som själv utfäster eller enligt stiftelsestadgarna äger att utfästa pension, och med betalningsstiftelse förstås stiftelse som själv betalar eller enligt stadgarna äger att betala löpande pensioner. En utfästelsestiftelse måste uppenbarligen alltid dessutom vara be-

talningsstiftelse, eftersom den har att svara för att de givna utfästelserna fullgöres. Däremot är det icke givet att en betalningsstiftelse tillika är en utfästelsestiftelse, ty dess befogenhet att utbetala pensioner kan vara inskränkt till att avse pensioner som utfästs av företaget.

Utredningen konstaterar att gränsen mellan olika typer av fria pensionsstiftelser i verkligheten är flytande. Mången gång beror detta på att stiftelsestadgarna icke är entydigt formulerade. Det förekommer även i ett mycket stort antal fall att verksamheten icke utövas på sätt förutsatts i stadgarna. Som exempel må tjäna det fallet att en pensionsstiftelse, vilken är konstruerad såsom utfästelsestiftelse, icke driver någon pensioneringsverksamhet utan fungerar som pantstiftelse.

Vidare anför utredningen att i de fall, där arbetsgivaren lämnar pensionsutfästelser, gränsdragningen mellan de olika slagen av pensionsstiftelse icke är så betydelsefull som det kan förefalla. Den allmänna uppgiften för en pensionsstiftelse, oavsett typ, är ju att trygga pensioneringen av arbetstagarna vid ett företag. Det förhållandet att pensionsstiftelsen är behörig att göra egna pensionsutfästelser hindrar därför icke, att stiftelsen kan anses ha till uppgift att jämväl trygga pensioner som utfästs av arbetsgivaren. De på grund av utfästelse från arbetsgivaren pensionsberättigade bör, i enlighet med Högsta domstolens slutliga beslut i rättsfallet NJA 1956 s. 748, icke under annan förutsättning anses utesluta från den säkerhet som en utfästelsestiftelses tillgångar utgör, än att detta klart framgår av stiftelsens stadgar eller omständigheterna i övrigt. Högsta domstolens uttalande tar visserligen sikte på ett särskilt fall. Det torde likväl enligt utredningens mening böra antagas att motsvarande gäller de flesta utfästelsestiftelser. Stiftelsens tillgångar får alltså normalt tagas i anspråk icke blott för pensioner, som stiftelsen själv utlovat, utan även för pensioner utfästa av arbetsgivaren.

Utredningen, som i sitt lagförslag eftersträvat ett renodlat pantstiftelse-system, har alltså funnit lämpligt föreskriva att pensionsstiftelses medel skall tjäna såsom säkerhet för pensioner vilka utgår från arbetsgivaren och, i fråga om pensioner som ännu ej börjat utgå, för arbetsgivarens utfästelser om pension. Bestämmelsen är dock icke avsedd att utesluta, att en utfästelsestiftelse alltjämt skall ha att tjäna till säkerhet jämväl för de pensioner, som den själv kan ha utfäst före lagens ikraftträdande. Enligt 2 § andra stycket i utredningens förslag (motsvarande 3 § första stycket i departementsförslaget) får stiftelse i fortsättningen icke lämna egna pensionsutfästelser.

Till förtydligande uttalar utredningen, att meningen med stadgandet i 2 § första stycket icke är att stiftelsens medel skall tjäna till säkerhet för andra arbetsgivarens pensioner och utfästelser om pension än sådana, som hänföra sig till personer vilka omfattas av stiftelsens ändamål. Medel tillhörande en särskild stiftelse för arbetare skall exempelvis trygga endast pensioner och utfästelser till arbetarna. Utredningen anser nämligen att stiftarens förordnande beträffande personkretsens omfattning skall strängt beaktas.

Remissyttrandena. Ifrågavarande stadganden i förslaget har i allmänhet icke föranlett erinringar vid remissbehandlingen.

Några remissinstanser anser emellertid att begreppet pensionsstiftelse bör ges ett annat sakligt innehåll än vad utredningen föreslagit. Enligt *länsstyrelsen i Kalmar län* synes tveksamt, huruvida den föreslagna civillagen bör omfatta även blandad stiftelse, d. v. s. stiftelse som har att tillgodose förutom det huvudsakliga pensioneringsändamålet jämväl andra ändamål till arbetstagarnas förmån. Det borde vara mest rationellt att beteckningen pensionsstiftelse förbehålles stiftelse med uteslutande pensioneringsändamål. Den omständigheten att vissa äldre pensionsstiftelser även har annat, pensionering mer eller mindre närstående personaländamål torde enligt länsstyrelsens mening näppeligen i och för sig vara avgörande i detta sammanhang. Länsstyrelsen påpekar att det för tillsynsmyndigheten kan uppstå svårigheter att avgöra, om ett pensionsändamål är huvudsakligt eller icke. Härtill kommer önskvärdheten av likformighet mellan de civilrättsliga och de skatterättsliga reglerna. *Länsstyrelserna i Blekinge och Älvsborgs län* framför liknande synpunkter. *Sveriges köpmannaförbund* framhåller att, om en rörelse drives av fysisk person och denne har bildat en stiftelse för säkerställande enbart av hans egen pensionering, denna stiftelse enligt motivuttalande av utredningen icke faller under den föreslagna lagen; motsvarande gäller där rörelse drives av handelsbolag. Förbundet finner det vara alltför kategoriskt att helt avskära en rörelseidkare från möjligheten att göra avsättning till pensionsstiftelse, som uteslutande avser hans egen pensionering. I samma riktning uttalar sig *svensk industriförening*. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* anmärker att stiftelse, som grundats av närstående — exempelvis, om aktiebolag är arbetsgivare, av styrelseledamot eller genom testamente av sedermera avliden arbetsgivare — ehuru stiftelsens ändamål är att främja tjänstepensionering, icke utgör pensionsstiftelse i den föreslagna lagens mening. Låt vara att stiftelser av detta slag är sällsynta, så torde dock vederbörande destinatärers rätt till tjänstepensionering enligt länsstyrelsens ståndpunkt även här böra tryggas på samma sätt som gäller för övriga pensionsstiftelser.

Justitiekanslersämbetet anför att begreppet pensionsstiftelse har olika utformning i 1 § första stycket av 1937 års lag och i 1 § jämförd med 2 § första stycket av utredningens förslag till lag om pensionsstiftelsers verksamhet. Fråga är, säger ämbetet, om det också föreligger någon skillnad sakligt sett. Såväl användandet av uttrycket »såsom säkerhet för» i 2 § första stycket av förslaget i stället för lokutionen »till tryggnad av» i 1 § första stycket 1937 års lag som att i det förstnämnda stadgandet talas om pensionsutfästelser, vilket ej är fallet i den sistnämnda bestämmelsen, kan enligt ämbetet tyda på olikhet i innehållet. Såvitt ämbetet förstår är icke någon skillnad åsyftad av utredningen, men den olika konstruktionen i de båda lagarna kan vara ägnad att väcka ovisshet i berörda hänseende. De ifrågavarande stadgandena i lagförslaget synes ämbetet böra utformas i närmare överensstämmelse med den angivna bestämmelsen i 1937 års lag.

I redaktionellt avseende framhåller *länsstyrelsen i Malmöhus län* att den föreslagna lydelsen av 1 § synes vara ägnad att leda till missförstånd. Utredningen har nämligen avsett att begreppet pensionsstiftelse skall omfatta ej blott stiftelse, som främjar pensionering av arbetstagare och deras efterlevande, utan även stiftelse, som främjar pensionering av arbetstagare men icke deras efterlevande.

Departementschefen. Såsom utredningen föreslagit bör i lagens inledande paragraf ges en definition av begreppet pensionsstiftelse. Definitionen anger gränserna för lagens tillämpningsområde.

Utredningen har föreslagit, att såsom pensionsstiftelse skall anses stiftelse, som har pensionering till huvudsakligt ändamål. Det hade inneburit en i och för sig eftersträvansvärd förenkling, om man — som en del remissinstanser förordat — kunnat inskränka pensionsstiftelsebegreppet till att avse stiftelse med enbart pensionsändamål. Emellertid anser jag att utredningens förebragt övertygande skäl för den föreslagna begreppsbestämningen. Det är icke möjligt att närmare precisera hur mycket som skall fordras, för att ett pensionsändamål skall bedömas såsom huvudsakligt. Detta får prövas från fall till fall enligt de riktlinjer som angivits av utredningen. Med hänsyn bl. a. till att gällande skatterätt för avdragsgill avsättning kräver, att stiftelsen har pensionering till uteslutande ändamål, torde gränsdragningen i praktiken sällan förorsaka svårigheter. Det må tillfogas att utredningen icke föreslagit någon ändring i denna skatteregel.

I likhet med utredningen anser jag att en stiftelse, som en fysisk person i egenskap av rörelseidkare bildat med ändamål att trygga endast sin egen pensionering, icke bör betraktas som pensionsstiftelse i lagens mening. Ej heller bör under lagen falla sådana från pensionsstiftelser i vedertagen bemärkelse artskilda stiftelser, som för främjande av tjänstepensionering bildats exempelvis av styrelseledamot i aktiebolag eller genom testamente från tidigare arbetsgivare. Dylika stiftelser torde för övrigt vara sällsynta.

Enligt 1 § i 1937 års lag skall en bunden stiftelse alltid trygga pensioner åt såväl arbetstagare som deras efterlevande. Den nu föreslagna lagen är däremot avsedd att omfatta icke blott stiftelse, som skall främja pensionering av arbetstagare och deras efterlevande, utan även stiftelse, som skall främja pensionering av enbart arbetstagare eller enbart arbetstagares efterlevande. Beträffande de fria stiftelserna blir det alltså beroende av stadgarnas innehåll, vilka kategorier som skall omfattas av stiftelsen. Något närmare förtydligande av lagtexten på denna punkt synes icke vara nödvändigt.

Med anledning av vad justitiekanslersämbetet anfört må framhållas att de bundna stiftelserna är enhetligt utformade i 1937 års lag, medan de fria stiftelsernas uppbyggnad varierar allt efter innehållet i stiftelsestadgarna. En markant olikhet föreligger t. ex. mellan renodlade slag av pantstiftelser och beredandestiftelser. I nu förevarande lag om pensionsstiftelses verksamhet bör man införa en så vidsträckt definition av pensionsstiftelsebe-

greppet, att detta täcker såväl bundna stiftelser som samtliga existerande fria stiftelser.

Det i 2 § upptagna stadgandet om pensionsstiftelses ändamål — innebärande att stiftelsens medel skall tjäna såsom säkerhet för pensioner som utgår från arbetsgivaren och, i fråga om pensioner som ännu ej börjat utgå, för arbetsgivarens utfästelser om pension — erfordras för att beredande-stiftelserna skall omvandlas till pantstiftelser. Bestämmelsen ger uttryck åt utredningens grundläggande tankegång, att tryggandet av pensionstagarnas och löftesbärarnas rätt genom pensionsstiftelsen är det väsentliga. Enligt 1937 års lag, 1 § första stycket, skall en bunden stiftelse tjäna »till tryggande av pensioner från aktiebolag», alltså oavsett om pensionsutfästelse har lämnats eller om pension har börjat utgå. Denna skillnad saknar praktisk betydelse. Den av justitiekanslersämvet påtalade skillnaden mellan uttrycken »såsom säkerhet för» och »till tryggande av» är endast av terminologisk art.

3 §.

Paragrafen, som överensstämmer med 2 § andra och tredje styckena i utredningens förslag, stadgar förbud för pensionsstiftelse att utfästa pension och behandlar därjämte vissa villkorade pensionsutfästelser från arbetsgivaren.

Utredningen. Andra stycket av 2 § i utredningsförslaget tar sikte på utfästelsestiftelserna. Utredningen anför att, när pensionsutfästelsen lämnas av en stiftelse utan att arbetsgivaren iklätt sig ansvar för utfästelsen eller själv gjort direkt utfästelse, de pensionsberättigade kan göra sina anspråk gällande blott mot stiftelsen. Det är uteslutande dennas förmögenhet som utgör underlag för pensionsutbetalningarna. Om tillgångarna hos en stiftelse, som ensam svarar för utfästelserna, ej förslår till infriande av pensionsförpliktelse, kan arbetsgivaren mången gång väntas träda emellan. Men detta sker frivilligt och man kan ej bortse från möjligheten att han underlåter att fullgöra stiftelsens åtagande. Går arbetsgivaren i konkurs, kan löftestagaren ej rikta pensionsanspråk mot konkursboet. En sak för sig är att stiftelsen, om i dess tillgångar ingår fordran mot arbetsgivaren, kan bevaka fordringen i konkursen.

Utredningen anser att det rådande systemet är otillfredsställande. Att en pension säkerställts genom en pensionsstiftelse är icke att jämföra med det fall att för pensionen tecknats en försäkring i ett försäkringsbolag. Avsättningen till pensionsstiftelse är frivillig. Det kan därför komma att bero på arbetsgivarens fria skön om den säkerhet, som stiftelsen avses utgöra, skall få något värde. Men även om arbetsgivaren skulle verkställa den avsättning, som må anses betingad enligt försäkringstekniska grunder, är pensionsstiftelsen ett bräckligt stöd. I det övervägande antalet fall är det fråga om små enheter. Pensionsstiftelsen kan därför i regel icke erbjuda den utjämning av risker som är det utmärkande för en försäkringsrörelse. Vid

pensionering med anlitande av pensionsstiftelse bör, såsom är fallet i fråga om de bundna stiftelserna, ansvarighet för pensionsförpliktelserna därför alltid åvila arbetsgivaren. Angeläget synes vara att redan i denna omgång av utredningens arbete skapa en sådan ordning. Detta bör, säger utredningen, i första hand ske genom civil lagstiftning.

En möjlighet kunde vara att stadga förpliktelse för arbetsgivaren att svara för fullgörandet av de pensionsutfästelser som en stiftelse givit. I de fall, där stiftelsens styrelse är identisk med företagets, skulle en sådan lösning enligt utredningen väl knappast möta några större betänkligheter. Emellertid kan det tänkas att stiftelsen har en från företaget helt fristående styrelse. Det kunde då, menar utredningen, vara mindre lyckligt att låta stiftelsestyrelsen ingå rättshandlingar som skulle binda företaget. Utredningen har därför icke velat välja denna utväg.

Ett annat sätt att lösa frågan vore, anför utredningen vidare, att tillåta stiftelsen att utfästa pension endast under förutsättning att stiftelsen samtidigt tillser att arbetsgivaren ikläder sig ansvar för utfästelsens fullgörande. Genom en sådan föreskrift skulle både stiftelsens och arbetsgivarens förmögenhet bringas att tjänstgöra som gäldsunderlag. I själva verket når man emellertid enligt utredningen samma resultat, om man helt förbjuder stiftelsen att utfästa pension. Därigenom lägger man lämnandet av pensionsutfästelse i arbetsgivarens hand, men stiftelsemedlen kommer i överensstämmelse med den allmänna grundsats, som uttalats i 2 § första stycket av utredningens förslag, att tjäna till säkerställande av utfästelserna vid sidan av arbetsgivarens egen förmögenhet. Stiftelsemedlen blir således alljämt reserverade för löftestagarnas räkning. På grund av det anförda har i första punkten av 2 § andra stycket föreslagits att pensionsstiftelse ej må utfästa pension. I konsekvens härmed har på förslagets skattesida upptagits den regeln, att för avdragsgillhet vid stiftelseavsättning krävs att avsättningen avser att säkerställa utfästelse lämnad av den skattskyldige.

I motiven framhålles att en stiftelse, som enligt sina stadgar har till ändamål enbart att utfästa pension, på grund av den föreslagna bestämmelsen kan synas bli ställd utan ändamål. Emellertid har stiftelsen redan genom 2 § första stycket av utredningsförslaget tillförts ett annat ändamål, nämligen att utgöra säkerhet för pensioner som utgår från arbetsgivaren och för dennes utfästelser om pension. Stiftelsen kan därför fortleva utan att dess stadgar behöver ändras.

Utredningen har övervägt olika lösningar för det fall att stiftelsen lämnar pensionsutfästelse trots förbudet häremot. Det har befunnits riktigast att förklara sådan utfästelse ogiltig. Härom har meddelats föreskrift i styckets andra punkt. Utredningen framhåller att stadgandet kan tänkas ge upphov till vissa olägenheter för arbetstagarna. Sålunda skulle kunna hända att en stiftelse, som hittills brukat utfästa pensioner, även efter lagens ikraftträdande kanske av förbiseende fortsätter att lämna pensionsutfästelser. Löftestagarna utgår måhända från att detta är i sin ordning. När de i sinom tid uppnår pensionsåldern, visar det sig emellertid att de — om ej arbets-

givaren trätt emellan — icke har någon utfästelse att återopa. Utfästelsen är nämligen ogiltig vare sig arbetstagaren vid dess mottagande var i god tro eller icke.

Sådana situationer, som väl egentligen har avseende endast å fria pensionsstiftelser, torde enligt utredningens mening kunna undvikas genom en effektiv tillsyn. Länsstyrelsen bör kräva att pensionsstiftelses styrelse i sin årsberättelse redovisar, vilka pensionslöften som lämnats under året och vem som är löftesgivare. Det kan visa sig lämpligt att Kungl. Maj:t utfärdar särskilda anvisningar om vad årsberättelsen skall innehålla. Utredningen erinrar också om den i 15 § andra och tredje styckena i 1929 års lag stadgade befogenheten för länsstyrelsen att från stiftelsestyrelsen infordra ytterligare handlingar eller upplysningar rörande stiftelsens förvaltning ävensom att hos stiftelsens styrelse förrätta granskning av förvaltningen. Upp-täcker tillsynsmyndigheten, att stiftelsen själv givit pensionsutfästelse, bör stiftelsens styrelse göras uppmärksam på förhållandet. I regel torde denna då kunna utverka pensionslöfte från arbetsgivaren. Detta gäller icke minst mot bakgrunden av den på skattesidan föreslagna bestämmelsen att avdragsgillhet för stiftelseavsättning framdeles ej åtnjutes med mindre den skattskyldige, d. v. s. arbetsgivaren, givit utfästelsen. Enligt vad som framhålls i utredningens motiv bör stiftelsens styrelse underrätta tillsynsmyndigheten om huruvida arbetsgivaren förmåtts att övertaga utfästelsen eller ej. Om denne skulle vägra att ge utfästelse, bör tillsynsmyndigheten förelägga styrelsen att omgående lämna löftestagaren meddelande att utfästelsen till honom icke är giltig. Får den anställda redan efter något år reda på ogiltigheten, blir hans förlust i god tro icke så stor om utfästelsen — såsom ofta är fallet — bygger på antagandet att pensionen skall intjänas successivt med avsättningar varje år från tidpunkten för utfästelsen fram till pensionsåldern.

Utredningen tillfogar att riskerna för felaktigheter torde bli mindre, om de anställda i en framtid tillförsäkras representation i pensionsstiftelses styrelse. Upplysningsverksamhet inom arbetsmarknadens organisationer minskar också farorna för oriktiga utfästelser.

Det föreslagna stadgandet bör enligt utredningen icke äga tillämpning på eller inverka på giltigheten av pensionsutfästelser, som givits av stiftelsen redan före lagens ikraftträdande. Föreskrift härom har upptagits i övergångsbestämmelse. Vid tillämpningen av denna övergångsbestämmelse kan bevissvårigheter uppkomma. Uppgiften blir att avgöra vad som var pensionslöftet för en enskild arbetstagare vid tiden för ikraftträdandet. Utredningen har icke ansett sig kunna göra några uttalanden till vägledning för tillsynsmyndighet eller domstol. Det påpekas emellertid att tolkningstvister på denna punkt icke kan väntas bli vanliga. Med den föreslagna utformningen av skattereglerna blir arbetsgivaren nämligen nödsakad att ikläda sig förbindelse för gamla stiftelseutfästelser, så snart han vill ha avdrag för ytterligare avsättningar.

Tredje stycket av 2 § i utredningens förslag har ett nära samband med

andra stycket av samma paragraf. Enligt andra stycket må en pensionsstiftelse ej utfästa pension. I utredningens motiv till sistnämnda stycke konstateras att det är olämpligt, att en pensionsstiftelse står som ensam ansvarig för en pensionsutfästelse. För löftets infriande svarar nämligen då enbart stiftelsens förmögenhet.

Utredningen anför att samma situation inträder när en arbetsgivare givit en utfästelse men, som ofta varit fallet, till denna fogat villkoret att pension skall utgå endast i den mån en till företaget knuten pensionsstiftelses medel därtill förslår. Gäldsunderlaget är då blott stiftelsens förmögenhet, och arbetstagaren kan som löftesbärare icke därutöver göra gällande något anspråk mot arbetsgivaren. Hittills har icke förelegat något hinder mot att ge pensionsutfästelser av den typ som här avses. Dessa utfästelser har även i skatterättsligt hänseende ansetts medföra rätt till avdrag vid avsättning till pensionsstiftelse. De skäl som redovisats för förbud mot att stiftelse lämnar utfästelse talar emellertid för att villkorade utfästelser från arbetsgivaren icke vidare bör få förekomma. Det är enligt utredningens åsikt önskvärt att en arbetsgivare icke skjuter emellan sig och sin arbetstagare en stiftelse, som lyfter av honom förpliktelser vilka sammanhänger med tjänstetavtalet.

Man skulle, anför utredningen vidare, kunna tänkas stanna vid att förklara utfästelser av arbetsgivaren med ifrågavarande villkor ogiltiga. En annan lösning är att bortse från villkoret och betrakta arbetsgivaren såsom ansvarig på samma sätt som om han hade givit en icke villkorad utfästelse. Från arbetstagarens synpunkt är denna lösning den mest tilltalande. Den kan enligt utredningens mening icke betraktas som obillig mot arbetsgivaren. Det föreslås därför en regel att ett villkor i en utfästelse från arbetsgivare, att pension skall utgå endast i den mån stiftelsens medel därtill förslår, är ogiltigt och att arbetsgivaren svarar för utfästelsens fullgörande utan avseende å villkoret.

Stadgandet bör icke göras tillämpligt på utfästelser, som givits före lagens ikraftträdande. Härom har föreskrivits i särskild övergångsbestämmelse.

Två av utredningens ledamöter, *docenten Helmers* och *direktören Hydén*, har en från majoriteten avvikande uppfattning beträffande 2 § tredje stycket i utredningsförslaget. I gemensamt särskilt yttrande anför de (betänkan- det s. 162) att det visserligen kan tänkas fall, där anknytningen av en pensionsutfästelse till en stiftelse icke utgör något verkligt villkor för pensionsutfästelsen. Det kan också tänkas situationer, där ifrågavarande anknytning sker under sådana förhållanden, att mottagaren av pensionsutfästelsen bör åtnjuta skydd med hänsyn till god tro. För dylika fall må självfallet kunna övervägas en bestämmelse av nu aktuellt slag. Det kan dock enligt Helmers och Hydén icke rimligtvis komma i fråga att för övriga fall — d. v. s. där såväl givare som mottagare av utfästelsen är ense om villkorets innebörd och betydelse — föreskriva en lagregel, som ändrar utfästelsens innebörd. Att en part på grund av en obestriddigen helt frivillig rättshand-

ling skulle bindas vid någonting som han icke utfäst synes Helmers och Hydén innebära ett ingrepp i själva den grundläggande avtalsfriheten.

Remissyttrandena. Stadgandet i 2 § andra stycket av utredningens förslag, att pensionsstiftelse ej må utfästa pension och att — om det ändå sker — utfästelsen är ogiltig, har i allmänhet godtagits vid remissbehandlingen.

Kommerskollegium finner det välgrundat att, såsom skett i förslagets 2 § andra och tredje styckena, införa en ordning innebärande att arbetstagarna — för vilkas räkning pensionsstiftelser dock tillskapas — alltid kan vända sig till arbetsgivaren med anspråk på att erhålla utfäst pension och sålunda icke behöver vara beroende av utfästelser från stiftelsen eller av huruvida medel till täckande av utfallande pensionsbelopp finns där eller ej. Framför allt undviks missförstånd och onödiga besvikelser. Skulle de föreslagna reglerna leda till att färre pensionsstiftelser bildas än eljest skulle vara fallet, kan kollegium icke finna denna omständighet vara från allmän synpunkt anmärkningsvärd, eftersom arbetstagaren får anses bli skäligen tillgodosedd genom folkpension och ATP. Enligt *landsorganisationen i Sverige* får det anses vara olämpligt att en pensionsstiftelse står som ensam ansvarig för en pensionsutfästelse. *Tjänstemännens centralorganisation* anser det vara betydelsefullt och ändamålsenligt att arbetsgivaren själv lämnar utfästelserna.

Länsstyrelsen i Gotlands län finner det tveksamt om en utfästelse, som emot lagens bestämmelse göres av pensionsstiftelse, bör förklaras ogiltig mot en godtroende mottagare. Man kan icke bortse från möjligheten att felet icke uppenbaras vid tillsynen, t. ex. om stiftelsen lämnat oriktiga uppgifter till tillsynsmyndigheten. Den part i rättsförhållandet, vilken man velat skydda, bör då enligt länsstyrelsens uppfattning knappast ställas helt utan den rätt som han enligt utfästelsen trott sig ha. Även *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* finner det mindre tillfredsställande att en utfästelse från stiftelse skall vara ogiltig gentemot arbetstagare, som erhållit utfästelsen i god tro. Länsstyrelsen anser att den eller de personer, som i strid mot den föreslagna bestämmelsen gjort en pensionsutfästelse på stiftelsens vägnar, personligen bör ansvara för att utfästelsen infrias.

Enligt *kooperativa förbundet* torde det under vissa omständigheter kunna vara till fördel för arbetstagaren, om arbetsgivaren och pensionsstiftelsen solidariskt utfäst sig att lämna pension. Stadgandet på denna punkt synes förbundet böra utformas så, att pensionsstiftelse ej må annat än tillsammans med arbetsgivaren utfästa pension. *Sveriges köpmannaförbund* anser att den av utredningen föreslagna bestämmelsen bör vara huvudregeln, men det torde enligt förbundet kunna uppkomma fall, där det vore lämpligt att pensionsstiftelse finge utfästa pension, exempelvis sedan en rörelse upphört men en stiftelse fortlever.

Stadgandet avstyrkes av *Skånes handelskammare*, som bl. a. finner risken för rättsförluster i enskilda fall vara påtaglig. Även *handelskammaren i Göteborg* anser det föreslagna förbudet vara mindre lämpligt.

Vikten av upplysningsverksamhet beträffande stadgandets in-

nehåll betonas av *försäkringsinspektionen*, som i detta hänseende samtidigt behandlar 2 § andra och tredje styckena samt 3 § i utredningsförslaget. För undvikande av rättsförluster, som kan uppkomma till följd av att, i strid med de nya reglerna, fria pensionsstiftelser eller arbetsgivare lämnar utfästelser eller pensionsstiftelser gör utbetalningar, bör såväl stiftelserna som arbetsgivare och anställda upplysas om reglernas innebörd. Närmast torde det enligt inspektionen ankomma på länsstyrelserna att i sin egenskap av tillsynsmyndighet lämna erforderlig information. Inspektionen understryker angelägenheten av att arbetsgivare och anställda även erhåller informationer om innebörden av de nya reglerna direkt genom sina respektive organisationer. Enligt *näringslivets skattedelegation* bör riskerna för rättsförluster på grund av det förevarande stadgandet kunna elimineras genom lämplig upplysningsverksamhet.

Överståthållarämbetet berör frågan hur tillsynsmyndigheten bör förfara vid upptäckt av att ogiltig utfästelse givits. Under viss i betänkandet angiven förutsättning, framhåller ämbetet, bör enligt utredningen (s. 73) tillsynsmyndigheten förelägga stiftelsestyrelsen att lämna löftestagaren meddelande, att utfästelsen till honom icke är giltig. Med avseende å denna anvisning uttalar ämbetet tvekan, om laga grund finnes för ett sådant föreläggande med hänsyn till att bestämmelserna under 16 och 17 §§ i 1929 års tillsynslag såsom grund för föreläggande förutsätter underlåtenhet från styrelsens sida att fullgöra vad den åligger. Någon underrättelseskyldighet, som här nämnts, åligger icke styrelsen enligt stiftelselagstiftning. Vidare ifrågasätter ämbetet, om icke den i betänkandet (s. 73) givna rekommendationen för tillsynsmyndigheten att kräva, att pensionsstiftelses styrelse redovisar vilka pensionslöften som lämnats under året och vem som är löftesgivare, skjuter över målet: att förvissa sig om att pensionsstiftelses styrelse icke, i strid mot förbudet i 2 § andra stycket av förslaget, utfäst pension. Det synes ämbetet vara tillräckligt med en uttrycklig förklaring — underskriven av styrelsens samtliga ledamöter — huruvida alla pensionsutfästelser, som givits under förvaltningsåret, meddelats av arbetsgivaren. Enligt *länsstyrelsen i Blekinge län* vore det önskvärt med särskilt utfärdade anvisningar i de av överståthållar ämbetet berörda hänseendena.

Det i 2 § tredje stycket av utredningsförslaget upptagna stadgandet beträffande på visst sätt villkorade pensionsutfästelser från arbetsgivaren har föranlett delade meningar i remissvaren.

Bland dem som uttalar sig i positiv riktning märkes *försäkringsinspektionen*, som framhåller att enligt inspektionens erfarenhet arrangemanget med villkorade utfästelser ofta missförstås och i praktiken leder till godtyckliga och för den enskilde arbetstagaren orättvisa resultat. Inspektionen är medveten om att den föreslagna regeln i vissa fall kan leda till en ändring av innebörden av en pensionsutfästelse, beträffande vilken givaren och mottagaren enats om villkorets innebörd och betydelse. Emellertid finner inspektionen skälen för ett införande av den föreslagna lagregeln helt övervägande och ansluter sig därför i detta hänseende till utredningens majoritet.

Enligt *kammarrätten* synes reservanternas kritik mot hindret för villkorade pensionsutfästelser icke kunna fränkännas visst fog. Härtill kommer att sagda hinder kan försvåra överlåtelse framför allt av mindre företag. Den föreslagna bestämmelsen torde emellertid enligt kammarrätten svårligen kunna uppges, då den har ett intimt samband med regeln om arbetsgivaren såsom den pensionsutfästelse och föreskriften om förbud för pensionsstiftelse att utfästa pension. *Tjänstemännens centralorganisation* yttrar att det har ifrågasatts, om en bestämmelse av föreslaget innehåll kan vara i de anställdas intresse, då bestämmelsen skulle kunna medföra obenägenhet hos en del arbetsgivare att ge pensionsutfästelser. Organisationen anser dessa farhågor överdrivna och finner förslaget motiverat. Enligt *landsorganisationen i Sverige* talar starka skäl för en reglering i enlighet med utredningsmajoritetens förslag. Icke heller enligt *styrelsen för Sveriges advokatsamfund* synes anledning till erinran mot bestämmelsen föreligga.

Justitiekanslersämbetet framhåller att det i och för sig synes vara en rimlig konsekvens av bestämmelserna i andra stycket av utredningsförslagets 2 § att ej tillåta pensionsutfästelser med den innebörd som avses i tredje stycket. För att förhindra tillkomsten av sådana utfästelser torde som utredningen framhåller två utvägar stå till buds, nämligen att göra antingen hela utfästelsen eller enbart det ifrågavarande villkoret ogiltigt. I såväl det ena som andra fallet lär en enligt ämbetets mening principiellt sett uppstå ingrepp i avtalsfriheten, och vilken lösning man bör välja blir en avvägningsfråga. Förklaras hela utfästelsen ogiltig sättes hänsynen till arbetstagaren åsido, bortses från själva villkoret som utredningen föreslagit går det ut över arbetsgivaren. De ledamöter, som uttalat skiljaktig mening, har förklarat att en bestämmelse av nu aktuellt slag skulle kunna övervägas för fall, då mottagaren av pensionsutfästelsen varit i god tro. För övriga fall — d. v. s. där såväl givare som mottagare av utfästelsen är ense om villkorets innebörd och betydelse — menar ledamöterna att det icke kan komma i fråga att föreskriva en lagregel, som ändrar utfästelsens innebörd. Det torde enligt ämbetet kunna sättas i fråga, om det i framtiden icke blir sällsynt att arbetsgivare och arbetstagare med full insikt om betydelsen av villkoret träffar pensionsuppgörelse av sådan innebörd, varom här är fråga. I den mån det förekommer ter det sig dock knappast obilligt att den berörda intresseavvägningen sker till arbetstagarens förmån. Beaktas här också, tillfogar ämbetet, att om man skiljer på fall där arbetstagaren varit i god tro eller ej, i händelse av tvist lätt uppkommer bevissvårigheter, varvid arbetstagaren komme att intaga den mer ogynnsamma ställningen.

För *kommerskollegiets* inställning har redogjorts i det föregående vid behandlingen av 2 § andra stycket i utredningens förslag.

Ett flertal remissorgan, sammanlagt 24, har med instämmande i det av docenten Helmers och direktören Hydén avgivna särskilda yttrandet uttalat sig i avstyrkande riktning. Av dessa må nämnas *näringslivets skattedelegation*, som framhåller att förbudet mot att arbetsgivares utfästelse begränsas på föreslaget sätt är en kvantitativ restriktion. Beträffande avtalsmöjlighe-

terna om en framtida pensions storlek gäller i övrigt full frihet. Det är därför enligt delegationens mening inkonsekvent att införa en regel, som förhindrar en viss typ av kvantitativ bestämning av en blivande pension. Konsekvenserna av ett genomförande av förslaget i denna del bleve enligt delegationens åsikt särskilt allvarliga för mindre och medelstora företag, vilka till stor del utgöres av familjeföretag. Den föreslagna regeln kommer nämligen att medföra svårigheter för företagen bl. a. vid försäljning av rörelse. Även om stiftelsens tillgångar uppgår till pensionsreserven, kan en försäljning av rörelsen omöjliggöras, eftersom köparen med hänsyn till den otillfredsställande riskutjämnning, som kan förväntas inom ett litet kollektiv, icke kan bedöma den framtida belastningen för företaget av gjorda pensionsåtaganden. Den föreslagna bestämmelsen kan därför, säger delegationen, förväntas få till följd att företagens möjligheter att stiftelsevägen ordna tilläggs pensioner minskar. Enligt *kooperativa förbundet* föreligger säkerligen ingen fara för att villkorliga utfästelser av ifrågavarande slag skall komma till användning i större utsträckning, särskilt med hänsyn till att den tjänstepensionering som skall komplettera ATP tillkommer genom avtal mellan arbetsgivarnas och arbetstagarnas organisationer. *Skånes handelskammare* anser att bestämmelsen, till den del den behandlar arbetsgivarens ansvar för pensionsutfästelser, knappast hör hemma i en lag om pensionsstiftelses verksamhet; den förpliktelse bestämmelsen ålägger riktar sig nämligen icke mot pensionsstiftelsen utan mot arbetsgivaren.

Länsstyrelsen i Stockholms län anför att ingenting tvingar arbetsgivaren att öka sina pensionsförpliktelser utöver ATP. Är ökning ifrågasatt, bör det enligt länsstyrelsens mening bero på överenskommelse mellan arbetsgivaren och den anställde eller den sistnämndes organisation, på vilka villkor ökningen skall genomföras. Även om den praktiska betydelsen av den föreslagna bestämmelsen kanske ej skulle bli stor, synes den länsstyrelsen av principiella skäl böra utgå. *Länsstyrelsen i Västernorrlands län* är ense med utredningen om att utfästelser, där gäldsunderlaget endast är stiftelsens förmögenhet och arbetsgivaren sålunda icke därutöver har någon förpliktelse, är mindre lämpliga. Om en sådan utfästelse dock skulle göras, bör den vara ogiltig, men att därutöver föreskriva att arbetsgivaren skall svara för sin utfästelse oberoende av villkoret synes från principiell synpunkt otillfredsställande.

Departementschefen. Såsom jag har framhållit redan i den allmänna motiveringen finns det skäl att söka få till stånd ett allmänt bruk av pantstiftelse-systemet. En ordning, enligt vilken arbetsgivaren ansvarar för utfästelserna, är ägnad att öka de pensionsberättigades trygghet; skulle arbetsgivaren komma på obestånd, har de pensionsberättigade stiftelsens förmögenhet att tillgå. Det bör alltså förhindras, att pensionsstiftelserna själva utfäster pension. Utredningen har i detta syfte föreslagit uttryckligt förbud mot pensionsutfästelse av pensionsstiftelse; om utfästelse ändå göres, skall den vara ogiltig.

I ett remissvar har föreslagits, att bestämmelsen utformas så, att stif-

telsen ej må utfästa pension annat än tillsammans med arbetsgivaren. Utredningen har övervägt ett stadgande av liknande innehåll men funnit att man når samma resultat, om man helt förbjuder stiftelsen att utfästa pension. Jag biträder utredningens ståndpunkt i denna del och vill alltså tillstyrka, att i lagen meddelas generellt förbud för stiftelse att lämna pensionsutfästelse.

Enligt två länsstyrelser bör en utfästelse, som har lämnats av stiftelse i strid mot förbudet, vara gällande gentemot en godtroende mottagare av utfästelsen. Mot en sådan regel talar emellertid bl. a. att stora bevissvårigheter kan uppstå. Det kunde övervägas att ålägga dem, som på stiftelsens vägnar deltagit i beslutet om utfästelsens lämnande, att personligen svara för att utfästelsen infrias. Eftersom pensionsfallet kan inträffa först en avsevärd tid efter det att utfästelsen gavs, synes dock en dylik form av personligt ansvar icke vara ändamålsenlig.

Såsom utredningen framhållit och även understrukits vid remissbehandlingen kan man räkna med att effektiv tillsyn och lämplig upplysningsverksamhet minskar risken för rättsförluster på grund av det föreslagna stadgandet. Utredningen har förordat att länsstyrelserna skall av pensionsstiftelsers styrelse kräva redovisning beträffande vilka pensionslöften som lämnats under året och vem som är löftesgivare. Enligt överståthållarämbetet borde det räcka med en uttrycklig förklaring av stiftelsestyrelsen, huruvida det är arbetsgivaren som lämnat alla pensionsutfästelserna under året. Eftersom syftet här endast är att åstadkomma kontroll av att stiftelse icke själv utfäst pension, anser jag den av ämbetet ifrågasatta ordningen kunna godtagas. Detta hindrar ej att tillsynsmyndigheten, om den finner skäl därtill, kan begära en sådan mera utförlig redovisning som utredningen föreslagit.

Om tillsynsmyndigheten upptäcker att stiftelse lämnat pensionsutfästelse, bör myndigheten enligt utredningen — om arbetsgivaren ej övertar utfästelsen — förelägga stiftelsens styrelse att meddela löftestagaren, att utfästelsen till honom icke är giltig. Överståthållarämbetet har anmält tvekan, huruvida laga grund finns för ett dylikt föreläggande. I 16 § av 1929 års lag stadgas att, därest stiftelsers styrelse har fattat beslut, som står i strid med lag eller för stiftelsen gällande föreskrifter, länsstyrelsen äger förbjuda verkställighet av beslutet eller, om sådan har ägt rum, förelägga styrelsen att vidtaga rättelse. Jämlikt grunderna för detta stadgande torde tillsynsmyndigheten kunna meddela sådant föreläggande varom här är fråga.

Det synes tills vidare icke vara nödvändigt att, såsom ifrågasatts av en länsstyrelse, utfärda särskilda anvisningar i fråga om nu avsedda åtgärder för kontroll och upplysning.

Om arbetsgivaren lämnar utfästelse med villkor att pension skall utgå i den mån pensionsstiftelsers medel förslår därtill, skall enligt utredningens förslag villkoret vara ogiltigt och arbetsgivaren svara för sin utfästelse utan avseende å villkoret. Detta stadgande har föranlett delade åsikter redan inom utredningen — där två ledamöter anmält avvikande mening — och även vid

remissbehandlingen har kritik framförts från många håll. Även jag hyser viss tvekan i fråga om det föreslagna stadgandet. Det synes visserligen ganska klart, att ifrågavarande typ av villkorade utfästelser icke bör godtagas. Löftestagarens pensionsrätt skulle eljest alltjämt kunna göras beroende av stiftelsens ekonomiska ställning, vilket icke rimmar väl med de strävanden, som ligger bakom det föreslagna förbudet för stiftelse att utfästa pension. Däremot kan det ifrågasättas om icke hela utfästelsen bör vara ogiltig. Att enbart villkoret förklaras ogiltigt innebär, såsom de båda nämnda ledamöterna av utredningen påpekat, att arbetsgivaren bindes vid något som han icke har utfäst. Hänsynen till arbetstagaren synes dock i detta fall böra tillmätas avgörande betydelse, och jag anser mig böra godtaga utredningens förslag. Självfallet bör ifrågavarande regel liksom bestämmelsen om förbud för stiftelse att utfästa pension ej göras tillämplig på utfästelse som givits före lagens ikraftträdande. Härom upptages stadgande i övergångsbestämmelserna till lagen.

4 §.

Denna paragraf, som motsvarar 3 § i utredningens förslag, upptar förbud för pensionsstiftelse att själv göra pensionsutbetalningar annat än under vissa förutsättningar.

Utredningen. Inledningsvis erinrar utredningen om att dess förslag bygger på uppfattningen, att arbetsgivaren bör vara ansvarig för utgående pensioner och gjorda utfästelser, där pensionering icke sker genom försäkringsbolag eller understödsförening. Pensionsstiftelsens uppgift blir att tjäna som säkerhet. Utredningen har därför förutsatt, att pensionsposter och avgifter för pensionsförsäkring skall utbetalas av arbetsgivaren. Därefter må denne gottgöra sig ur stiftelsen för sina pensionsutgifter, om medel står till förfogande för gottgörelse.

Det förevarande lagrummet avser i princip sådana fria pensionsstiftelser som enligt sitt ändamål själva kan bestrida utgifter för pensionering, d. v. s. betalningsstiftelser. I 2 § andra stycket av sitt lagförslag har utredningen föreskrivit att pensionsstiftelse ej må utfästa pension. Utredningen framhåller att en dylik föreskrift är från spärrsynpunkt verkningslös, om en stiftelse äger att på egen hand göra pensionsutbetalningar. Så är enligt rådande mening fallet om stiftelsens stadgar ger möjlighet därtill. I förslagets 6 § föreslås att i stiftelsen skall spärras medel tillräckliga att täcka pensionsreserven för pensioner och utfästelser om pension. 6 § är dock tillämplig endast för det fall att medel skall föras från stiftelsen till arbetsgivaren. Stadgandet i 6 § förutsätter därför som grundval, att utbetalningar från stiftelsen icke skall ske direkt till de anställda. Som ett ytterligare skäl för att hindra betalningar anför utredningen att vägen eljest står öppen för missbruk. Behärskar företaget stiftelsens styrelse, vilket är det vanliga, kan företagsledningen tänkas genom stiftelsen erlægga pensionsposter till enskild destinatär. Skulle detta ske trots att stiftelsen icke har

tillräckliga medel att täcka pensionsreserven, bleve denne gynnad framför övriga. Om stiftelsen hindras att själv verkställa betalningar, vinner man också enligt utredningens förmenande bättre garanti för att företagets ansvarighet tages i anspråk.

Utredningen föreslår en bestämmelse att en stiftelse, så länge den är knuten till arbetsgivaren, ej må betala pensionspost eller avgift till pensionsförsäkring för enskild arbetstagare eller bestrida annan kostnad i samband med pensionering eller kostnad för sådant understöd som sägs i 5 § av utredningens förslag. Betalningsförbudet avser med andra ord endast löpande utgifter som är att hänföra till själva pensionsändamålet jämte utgifter för sådant pensionering närliggande ändamål som engångsunderstöd. Det understrykes att förbudet icke berör placeringen av stiftelsens kapital; frågor rörande anbringandet av pensionsstiftelse tillhörig egendom är ej avsedda att upptagas i denna omgång av utredningens arbete.

Man kunde enligt utredningen överväga att inskränka betalningsförbudet till att avse medel, som fordras för att täcka stiftelsens pensionsreserv. Stiftelsen skulle då alltjämt kunna göra direkta pensionsutbetalningar av överskottsmedel. Emellertid har det befunnits praktiskt att i största möjliga utsträckning införa den ordning som gäller för pantstiftelser. Enligt förslaget får därför en pensionsstiftelses medel framdeles i princip icke användas till löpande utgifter annorledes än såsom gottgörelse åt företaget.

En pensionsstiftelse, som vid sidan av det huvudsakliga pensionsändamålet har att främja även annat personaländamål, synes — där detta avser annat än sådant engångsunderstöd som anges i 5 § — enligt utredningens mening icke kunna hindras från att göra utbetalningar till biändamålet. Ej heller har som villkor för utbetalningar till biändamålet föreslagits att efter utbetalning alltjämt i stiftelsen finnes medel till täckning av stiftelsens pensionsreserv. Utredningen har icke ansett sig böra i denna etapp av sitt arbete pröva, om ett sådant ingrepp i stiftarens makt att bestämma över sin stiftelses ändamål kan anses tillräckligt motiverat.

Utredningen anmärker att en bunden stiftelse enligt 1937 års lag skall upphöra vid företagets likvidation. Det finns icke i lag reglerat vid vilken tidpunkt och under vilka former en fri pensionsstiftelse skall upplösas. Av betydelse härvidlag är innehållet i stiftelsens stadgar. Ibland avvecklas en fri pensionsstiftelse i samband med att företaget upphör. Stiftelsens medel kan då tänkas anlita till utbetalning av pensionsposter och inköp av pensioner hos försäkringsinrättning. Tänkbart är emellertid att stiftelsen fortsätter sin pensioneringsverksamhet även sedan företaget upphört. Det kunde, yttrar utredningen, i och för sig synas önskvärt med en lagstiftning som tvang även fria stiftelser att likvidera samtidigt med företaget. Utredningen har likväl ej ansett sig nu kunna framlägga ett så långtgående förslag. För att de stiftelser som fortlever efter företagets upplösning skall kunna fullgöra sitt pensioneringsändamål, måste de ha möjlighet att själva göra pensionsbetalningar. På grund härav har betalningsförbudet begränsats till att

avse stiftelse som alltjämt är knuten till arbetsgivaren. Finnes icke längre något företag, till vilket stiftelsen är knuten, gäller ej betalningsförbudet.

En bestämmelse av innebörd, att pensionsstiftelse så länge den är knuten till arbetsgivaren icke får erlägga utgifter inom pensionsändamålets ram, kan — framhåller utredningen — ej gälla undantagslöst. Enligt förslaget skall utbetalning kunna ske i följande tre fall: 1. Tillsynsmyndigheten lämnar medgivande därtill. 2. Betalningen sker i samband med arbetsgivarens död, likvidation av dennes företag, dennes konkurs eller ackord utan konkurs. 3. Fråga är om att infria pensionsutfästelse, som givits av stiftelsen före lagens ikraftträdande.

1. Utredningen anser att undantag från betalningsförbudet bör göras för det fall att tillsynsmyndigheten lämnar medgivande till utbetalning. En beredandestiftelse kan ha en sådan omfattning, självständighet och soliditet att det finnes praktiskt och ändamålsenligt att låta stiftelsen själv bestrida pensionsutgifter. För övrigt är det vanskligt att överblicka konsekvenserna av ett obetingat betalningsförbud för stiftelsen. Några detaljerade riktlinjer för tillsynsmyndigheternas prövning av tillståndsfrågan har icke ansetts lämpligt att ge. Myndighet får grunda sitt bedömande på omständigheterna i det särskilda fallet. Skulle stiftelsen upplösas under företagets bestånd, torde skäl kunna föreligga att medge direktutbetalning av pensionsposter eller pensionsförsäkringsavgifter eller bestridande av andra pensionskostnader eller kostnader för understöd som avses i 5 § av utredningsförslaget. Stadgan- det är icke avsett att vara tillämpligt på pensionsstiftelser, som är renodlade pantstiftelser.

2. Med den enligt 1937 års lag gällande ordningen för ögonen (jfr 9, 10 och 13 §§ nämnda lag) har utredningen föreslagit att pensionsstiftelse skall få betala pensionsposter och pensionsförsäkringsavgifter ävensom bestrida andra kostnader i samband med pensionering samt kostnader för engångs- understöd enligt utredningsförslagets 5 §, därest detta sker i samband med likvidation av arbetsgivarens företag, dennes konkurs eller ackord utan konkurs. Utredningen betonar det önskvärda i att stiftelsen upplöses på samma gång som företaget. Därvid kan stiftelsemedlen användas till utbetalning av pensionsposter eller inköp av pensionsförsäkringar eller brukas på annat sätt, som kan vara föreskrivet i stiftelsens stadgar. Vad angår fördelningen av stiftelsens tillgångar mellan destinatärerna kan bestämmelserna härom i 1937 års lag vara vägledande, framhåller utredningen. — Beträffande medgi- vande till utbetalning av medel, då arbetsgivaren erhållit ackord utan konkurs, anmärkes att förslag till delning av bunden stiftelses medel enligt 1937 års lag skall godkännas av tillsynsmyndigheten. Motsvarande krav på för- handskontroll har icke ansetts nödvändigt att införa i den föreslagna lagen med avseende å fria pensionsstiftelser. Avsikten är självfallet icke att utbe- talning skall ske annat än för att hålla sådana destinatärer skadeslösa, som genom ackordsförfarandet fått sina pensionsförmåner minskade.

En pensionsstiftelse kan vara knuten till en arbetsgivare, som utgöres av en fysisk person. Utredningen anför att, om denne dör, dödsboet torde in-

träda som part i tjänsteavtalen, dock att man på ömse sidor har rätt att genom uppsägning bringa dessa till upphörande i förtid. Vid upphörande av tjänsteförhållandena bör stiftelsen enligt utredningens mening lämpligen upplösas. Det har därför föreslagits att direktutbetalning från stiftelsen skall få ske även i samband med arbetsgivarens död.

Utredningen påpekar att pensionsstiftelses medel under företagets bestånd må komma att användas till gottgörelse åt företaget för dess pensionsutgifter. Gottgörelse kan föranleda utbetalning från stiftelsen till arbetsgivaren. Det kan under företagets fortsatta bestånd även inträffa andra fall av utbetalningar. Förhållandet framgår av de lagregler som gäller bundna stiftelser. Sålunda må en stiftelses tillgångar överlätas på pensionskassa eller på försäkringsbolag i samband med inköp av bl. a. pensionsförsäkring för anställda samt efterlevande till pensionstagare och anställda hos företaget (12 och 13 §§ i 1937 års lag). Likaså kan ett företags stiftelse — utan att företaget upphör — överföras till annat företag i samband med överlåtelse av rörelsen (11 och 13 §§). Utredningens avsikt har icke varit att betalningsförbudet skall omfatta sådant slag av medelsöverföring som nu angivits. Det har icke ansetts nödvändigt att i lagtexten särskilt ange dessa undantag från förbudet, vilka gäller alla pensionstiftelser. Förutsättningen är givetvis beträffande fria stiftelser att själva åtgärden som sådan är tillåten enligt allmänna stiftelserättsliga grundsatser. I tveksamma fall har pensionsstiftelsens styrelse alltid möjligheter att skaffa sig ett medgivande av tillsynsmyndigheten.

3. Vad angår pensionsutfästelser som givits av stiftelse före lagens ikraftträdande svarar stiftelsen ensam för dessa, om icke jämväl arbetsgivaren iklätt sig ansvar för utfästelsen. Stiftelsen måste därför beredas möjlighet att infria sådana utfästelser genom att göra utbetalningar. Med hänsyn härtill har utredningen i en särskild övergångsbestämmelse föreskrivit att 3 § i dess förslag ej skall äga tillämpning då fråga är om att infria pensionsutfästelse, vilken givits av stiftelsen före lagens ikraftträdande och för vilken arbetsgivaren ej åtagit sig ansvar. Någon spärregel, upptagande såsom villkor för här avsett fall av utbetalning att stiftelsens pensionsreserv är täckt, har utredningen ansett icke böra uppställas.

Utredningen finner det icke vara erforderligt att i lagen om pensionsstiftelses verksamhet införa något stadgande om påföljder för den eller dem, som bryter mot betalningsförbudet i förslagets 3 §. I 6 § i 1929 års lag upptages nämligen en bestämmelse att »styrelseledamöter, som genom att överträda denna lag eller de för stiftelsen gällande föreskrifter eller eljest uppsåtligen eller av vårdslöshet tillskynda stiftelsen skada, svare för skadan, en för alla och alla för en». Denna bestämmelse torde, säger utredningen, enligt sina grunder vara tillämplig även på det fall, att styrelseledamot eller annan som har att företräda pensionsstiftelsen överträder vad som stadgas i den föreslagna lagen om pensionsstiftelses verksamhet.

I detta sammanhang nämner utredningen också den i 7 § av 1929 års lag

domstol tillerkända rätten att, om styrelse eller ledamot av styrelse gör sig skyldig till missvård av stiftelsens angelägenheter, »för den tid och i den omfattning, omständigheterna påkalla, förordna om annan förvaltning av stiftelsen». Bestämmelserna i 6 och 7 §§ av 1929 års lag synes enligt utredningens mening utgöra tillräckliga korrektiv mot överträdelse av stadgandet i lagförslagets 3 §. Även i andra fall av överträdelser av den föreslagna lagen torde de anförda bestämmelserna ur 1929 års lag vara verksamma. Med avseende å bundna pensionsstiftelser finns i 1937 års lag särskilda stadganden om skadeståndsskyldighet för den som handhar stiftelses angelägenheter (28 §) och om förordnande av annan förvaltning i händelse av missvård (29 §).

Remissyttrandena. Stadgandet har i sak godtagits av så gott som samtliga remissinstanser.

Skånes handelskammare anser dock att betalningsförbudet för pensionsstiftelse är mindre välbetänkt. Den omständigheten, att avsättningar till en betalningsstiftelse kanske ger en mindre god säkerhet för pensionsutfästelser än avsättningar till en pantstiftelse, utgör nämligen enligt handelskammarens mening icke tillräckligt motiv för att genom lagstiftning hindra företag som endast anser sig kunna göra avsättningar till en betalningsstiftelse — d. v. s. företag som räknar med att under goda år avsätta pensionsmedel kan behöva användas för att bestrida pensionskostnader under ett dåligt år — från att göra några avsättningar. I samma riktning uttalar sig *handelskammaren i Göteborg*.

Beträffande tillsynsmyndighetens möjlighet att lämna dispens från betalningsförbudet förutsätter *kooperativa förbundet* att sådan dispens kommer att lämnas i samtliga sådana fall, där det kan visas att organisatoriska och administrativa fördelar vinnes genom direktbetalningar av stiftelsen. *Handelskammaren i Gefle* utgår från att tillstånd till nyttjande av stiftelses tillgångar kommer att kunna lämnas även vid överlåtelse av rörelse. Det är nämligen enligt handelskammarens uppfattning av stor vikt att i vederbörlig ordning tillkomna pensionsåtaganden icke förhindrar ett företag att fortsätta sin verksamhet genom överlåtelse (försäljning). Liknande synpunkter framföres av *Västergötlands och Norra Hallands handelskammare* och *Sveriges köpmannaförbund*. Enligt *Smålands och Blekinge handelskammare* är det önskvärt med ett uttalande i fråga om normerna för tillsynsmyndighets prövning av tillståndsärendena.

Länsstyrelsen i Blekinge län påpekar att i förslaget icke lämnas närmare föreskrifter angående fördelningen av stiftelses tillgångar mellan destinatarerna vid stiftelsens upplösning. Dylika bestämmelser har meddelats för bundna stiftelser. Vidare har vid ackord utan konkurs föreskrivits att förslag till delning av en bunden stiftelses medel skall godkännas av tillsynsmyndigheten. För att uppnå överensstämmelse på pensionsstiftelseområdet och för att hindra att en stiftelsestyrelse gynnar vissa destinarärer på bekostnad av andra synes det enligt länsstyrelsen — åtminstone så länge före-

skrifter icke meddelats om de anställdas representation i pensionsstiftelse — kunna ifrågasättas, om icke bestämmelser redan nu bör införas i berörda hänseenden.

Justitiekanslersämbetet berör möjligheterna att framdeles överlåta en pensionsstiftelses tillgångar på pensionskassa eller försäkringsbolag i samband med köp av bl. a. pensionsförsäkring samt att överföra ett företags stiftelse till annat företag i samband med överlåtelse av rörelsen. Åtgärder av detta slag är, säger ämbetet, i fråga om bundna stiftelser reglerade i 1937 års lag och kan ske efter medgivande av tillsynsmyndigheten. Utredningen har i motiven uttalat att liknande åtgärder utan hinder av 3 § kan ske med avseende å de fria stiftelserna, under förutsättning givetvis att själva åtgärden som sådan är tillåten enligt allmänna stiftelserättsliga grundsatser, även om att i tveksamma fall pensionsstiftelsens styrelse alltid har möjlighet att skaffa sig ett medgivande av tillsynsmyndigheten. Med uttalandet att åtgärden är tillåten enligt allmänna stiftelserättsliga grundsatser får enligt ämbetet antagas, att utredningen avsett att stiftelsens stadgar möjliggör en sådan åtgärd. Är det senare icke fallet eller råder tveksamhet därom, lär emellertid tillsynsmyndigheten icke kunna lämna medgivande till åtgärden, utan erfordras härför »enligt allmänna stiftelserättsliga grundsatser» permutation av Kungl. Maj:t. I själva verket förhåller det sig så, att av de permutationsansökningar avseende pensionsstiftelser, som förekommit, flera fall rört åtgärder av angivet slag. Det anförda tjänar enligt ämbetet till att belysa behovet av något klarläggande av förhållandet mellan den föreslagna lagen och Kungl. Maj:ts permutationsrätt såvitt gäller fria pensionsstiftelser.

Departementschefen. Förevarande paragraf har tillkommit närmast med tanke på sådana stiftelser, som genom det i stadgarna angivna ändamålet givits möjlighet att själva betala pensionsposter eller avgifter till pensionsförsäkring med arbetstagare eller deras efterlevande som förmånstagare, s. k. beredandestiftelser. Ett konsekvent genomförande av pantstiftelsesystemet förutsätter att dylika löpande utbetalningar förhindras. Enligt den föreslagna paragrafen skall en stiftelse, så länge den är knuten till arbetsgivaren, ej få göra pensionsutbetalningar annat än i två fall: dels efter tillstånd av tillsynsmyndigheten, dels om betalningen sker i samband med arbetsgivarens död, likvidation av dennes företag eller dennes konkurs eller ackord utan konkurs. Jämlikt en föreslagen övergångsbestämmelse får direkt utbetalning från stiftelsen också ske, då fråga är om att infria pensionsutfästelse, vilken givits av stiftelsen före lagens ikraftträdande och för vilken arbetsgivaren ej åtagit sig ansvar. Stadgandet jämte övergångsbestämmelsen har i sak lämnats utan erinran av nästan alla remissorgan, och även jag ansluter mig till förslaget i denna del.

Utredningen har i sina motiv angivit vissa synpunkter i fråga om tillsynsmyndighetens dispensgivning men har funnit att några detaljerade riktlinjer härför icke lämpligen kan ges. Jag vill för egen del understryka att stadgandet tar sikte på stiftelser, som enligt stadgarna är beredandestiftelser,

ehuru det formellt är tillämpligt även på renodlade pantstiftelser. Normalt torde dispens med stöd av förevarande stadgande vara motiverad endast då det gäller de förra stiftelserna. I fråga om sådana stiftelser, som bildats efter pantstiftelsemönster, innebär ju betalningsförbudet icke någon begränsning i stiftelsernas hittillsvarande verksamhet. Beträffande beredandestiftelserna har utredningen uttalat att de kan ha en sådan omfattning, självständighet och soliditet, att det kan finnas praktiskt och ändamålsenligt att låta stiftelsen själv bestrida pensionsutgifter. Vid bedömandet av tillståndsfrågor bör det även kunna tillmätas viss betydelse, huruvida organisatoriska och administrativa fördelar visas vara att vinna genom direktbetalningar från stiftelsen. I likhet med utredningen anser jag emellertid att mera detaljerade anvisningar för tillståndsgivningen icke kan ges. I lagtexten torde dock böra anges, att tillsynsmyndigheten skall ge tillstånd endast om särskild anledning därtill föreligger.

Såsom en länsstyrelse anmärkt innehåller icke förslaget föreskrifter beträffande fördelningen av stiftelses tillgångar mellan destinatörerna vid stiftelsens upplösning eller vid arbetsgivarens ackord utan konkurs. Bestämmelser härom kan icke upptagas i denna omgång utan får övervägas av utredningen i dess vidare arbete. För bundna stiftelser skall självfallet 1937 års lag alltså gälla i angivna hänseenden.

Angående den av justitiekanslersämbetet berörda frågan om möjligheterna att framdeles överlåta en fri pensionsstiftelses förmögenhet på pensionskassa eller försäkringsbolag och att överföra ett företags fria stiftelse till annat företag i samband med överlåtelse av rörelsen, får jag hänvisa till vad jag i den allmänna motiveringen anfört om Kungl. Maj:ts permutationsrätt. Intet av de angivna fallen, liksom t. ex. icke heller stiftelsens ställning vid fusion av aktiebolag, beröres av 4 § eller av förevarande lag överhuvud. Pensionsstiftelsernas reglering i nämnda hänseenden torde komma under bedömande vid utredningens fortsatta arbete. Jag vill i detta sammanhang erinra om att ett företag, som vill övergå från stiftelseformen till försäkringsformen, enligt departementsförslagets 5 §, jämförd med 7 §, är berättigat att gottgörelsevägen taga stiftelsens överskottsmedel i anspråk till försäkringsavgifter. Om pensionsförsäkring äger rum, nedgår behovet av pensionstäckning hos stiftelsen. Detta medför att dennas pensionsreserv sjunker. I den mån stiftelseförmögenheten härigenom kommer att överstiga pensionsreserven, lösgöres medel med vilka försäkringsavgifterna kan ersättas.

Vad angår den redaktionella utformningen av paragrafen torde, för vinnande av överensstämmelse med 7 § i departementsförslaget, ordet »kostnad» böra utbytas mot »utgift». Även i övrigt torde stadgandet få jämkas i språkligt avseende.

5 §.

Förevarande paragraf, som med viss redaktionell jämkning är likalydande med 4 § i utredningens förslag, ger arbetsgivaren rätt att ur pensionsstiftelse gottgöra sig för sina pensionsutgifter.

Gällande rätt. Ett företag med bunden pensionsstiftelse har möjlighet att ur stiftelsen bereda sig gottgörelse för sina pensionsutgifter. Härom stadgas i 8 § första—tredje styckena och 13 § första och andra styckena 1937 års lag. Bestämmelserna innebär att ett företags pensionsutgifter under ett räkenskapsår får utan begränsning avräknas mot den räntefordran, som för samma år kan tillkomma stiftelsen gentemot företaget. Om företaget icke kan få full ersättning genom avräkning mot stiftelsens räntefordran, kan företaget gottgöra sig genom att nedsätta sin skuld till stiftelsen eller återtaga egendom från denna. Så får dock ske blott i den mån det efter gottgörelsen finns täckning för stiftelsens pensionsreserv. För bundna pensionsstiftelser gäller således, att medel som behövs för att täcka pensionsreserven är spärrade hos stiftelsen.

De fria pensionsstiftelsernas verksamhet är icke närmare reglerad i lag. Som en allmän grundsats på stiftelserättens område har likväl ansetts gälla att en stiftare icke blir berättigad till ersättning från en stiftelse enbart av den grunden, att han själv till destinatär utgivit belopp som annars skulle ha kunnat betalas till denne från stiftelsen. Emellertid utgör pensionsstiftelserna en så särpräglad stiftelseform, att vanliga stiftelserättsliga regler icke utan vidare kan tillämpas på dem. Det ligger nära till hands att anse att ett företag, som gjort utbetalningar inom stiftelseändamålets ram, liksom i fråga om de bundna pensionsstiftelserna skall äga rätt att nedsätta sin skuld till eller uttaga egendom från en fri pensionsstiftelse. I varje fall torde detta gälla, därest det i stiftelsens stadgar gjorts uttryckligt förbehåll om rätt för företaget att erhålla gottgörelse ur stiftelsen. Tillsynsmyndigheterna torde i allmänhet tillåta gottgörelse även om stadgarna saknar gottgörelseklausul. Å andra sidan torde ett i stadgarna upptaget förbud mot gottgörelse utgöra hinder för företaget att bereda sig ersättning av stiftelsens medel.

Någon gräns för företagets möjligheter till ersättning ur en fri pensionsstiftelse har icke fastslagits. Det är icke något hinder, att arbetsgivaren helt tömmer en stiftelse för att gottgöra sig för sina pensionsutgifter, så snart han har stöd för sin åtgärd i stiftelsens stadgar. Däremot kan stiftelsestadgarna innehålla föreskrift om begränsning av möjligheten till gottgörelse. Ett exempel på en sådan föreskrift erbjuder den s. k. SAF-klausulen, som åsyftar att stiftaren skall äga rätt till gottgörelse för ATP-avgifter. Stiftelsens tillgångar må enligt denna klausul tagas i anspråk »i den mån de ej erfordras för tryggnad av alltjämt kvarstående tidigare pensionsutfästelser». Normalstadgarna för PRI-stiftelse ger ett annat exempel. Stiftelsens medel skall enligt dessa vara spärrade intill ett belopp motsvarande en efter särskilda regler beräknad pensionsskuld.

Utredningen. Utredningsförslagets bestämmelser i 4 och 5 §§ är gemensamma för bundna och fria stiftelser. Bestämmelserna om spärr i 6 § avser enbart fria stiftelser. Utredningen framhåller att förslaget får särskild betydelse för sistnämnda stiftelser.

Avsikten med den nu gällande spärregeln för bundna stiftelser är att pensionstagares och löftesbärares rätt härigenom skall säkras. Vad som därutöver kan finnas i stiftelsen är ämnat att trygga pensioner åt övriga intressenter i stiftelsen, t. ex. arbetstagare som saknar pensionsutfästelse. Stiftelsens överskottsmedel är, säger utredningen, icke avsedda att begagnas till annat än den pensionering för vars säkerställande stiftelsen inrättats. Enligt utredningen bygger lagen om pensionsstiftelses verksamhet delvis på en annan tankegång. Spärregeln har i princip samma funktion som enligt 1937 års lag. Däremot har en pensionsstiftelses överskottsmedel, som icke är erforderliga för att skydda pensionstagarnas och löftesbärarnas rätt, ansetts böra få tagas i anspråk även för andra ändamål än som varit åsyftade vid stiftelsens bildande. Överskottet bör sålunda kunna nyttjas till alla slags kostnader i samband med pensionering, även om stiftelsens ändamål enligt stadgarna skulle vara inskränkt exempelvis till tryggnad av ålderspension, liksom även till vissa pensionering närstående ändamål. En sådan medelsanvändning är särskilt motiverad av det förändrade läge, som inträtt på tjänstepensioneringens område efter ATP:s genomförande. Utredningen erinrar också om att en pensionsstiftelses tillgångar icke utgöres av donationsmedel utan av medel, som är att anse såsom vederlag för utfört arbete. I fråga om användningen av stiftelsemedel måste dock som grundregel gälla, att medlen skall komma den med stiftelsen avsedda personkretsen till godo.

Utredningen anför vidare att det beträffande fria stiftelser för närvarande råder mycket skiftande förhållanden. Gemensamt är att de av stiftaren fått till ändamål att trygga eller bereda pension. Därmed är icke sagt att en fri stiftelses tillgångar utan vidare kan nyttjas till avgifter för pensionsförsäkring, t. ex. ATP-avgifter. Ändamålet kan sålunda ha begränsats till att avse endast betalning av utfallande pensionsposter. De flesta stiftelsers stadgar innehåller likväl en allmän föreskrift om att stiftelsens medel, utom för att täcka löpande pensioner, får användas till betalning av premier för pensionsförsäkring. För det stora flertalet stiftelser upptar stadgarna också särskild bestämmelse om att stiftelsens tillgångar får — helt eller delvis — användas till sådana pensioneringskostnader, som företaget kan komma att åläggas genom lagstiftning. Relativt få stiftelser har stadgar, som saknar såväl den ena som den andra av de båda berörda klausulerna. Det stora övervägande antalet stiftelser har alltså sört för att stiftelsens tillgångar får anlitas till avgifter för ATP eller för annan pensionsförsäkring.

I de fall, där stiftelsens ändamål icke kan anses omfatta ATP eller pensionsförsäkring i övrigt, är läget ett annat. Utredningen uppger att det icke varit ovanligt, att i en stiftelses stadgar intagits förbehåll om rätt för stiftaren eller stiftelsens styrelse att efter medgivande av tillsynsmyndigheten ändra det för stiftelsen angivna ändamålet. Ett sådant förbehåll torde enligt utredningens mening vara giltigt och medföra rätt för vederbörande att ändra stiftelsens ändamål, i varje fall då ändringen icke kan anses vara särskilt ingripande. Det är därför möjligt att stiftelsemedel, via stadgeändring

med stöd av ändringsförbehåll, skulle kunna anlitas till ATP. Skulle även sådant förbehåll saknas i stiftelsestadgarna, är det enligt gällande rätt nödvändigt att hos Kungl. Maj:t ansöka om permutation för att få stiftelsens medel frigjorda till ATP-ändamål.

Då det gäller ändring av en stiftelses ändamål — vare sig med stöd av ändringsförbehåll eller genom permutationsförfarande — är nuvarande rättsläge, enligt vad utredningen anmärker, i flera hänseenden svårbedömbart. För dem som har att företräda en pensionsstiftelse är det angeläget att få klarlagt, vilka möjligheter som finns att disponera över stiftelsemedlen. På det att anpassningen till ATP skall ske enkelt och praktiskt, föreslår utredningen ett lagstadgande om att stiftelsemedel må användas icke blott till pensioner utan även till avgift för pensionsförsäkring. Även till andra kostnader i samband med pensionering bör stiftelsens tillgångar få anlitas. Bestämmelse härom bör utformas så, att arbetsgivaren skall äga gottgöra sig ur stiftelsen för ifrågakvarande slag av utgifter. Den i 4 § liksom i 5 och 7 §§ av utredningens förslag begagnade lokutionen »arbetsgivaren medgives att» är föranledd av att lagstiftningen på ifrågakvarande punkter har ett inslag av permutation *ex lege*.

Utredningen påpekar att lagen om pensionsstiftelses verksamhet icke innehåller någon definition av vad som menas med pension och pensionsförsäkring. Det framhålles emellertid att, när i lagen talas om avgift för pensionsförsäkring, jämväl avses engångspremie eller annan avgift för förvärv av livränta eller överlevelseränta (jfr 8 § första stycket och 14 § andra stycket 1937 års lag). Som »annan kostnad i samband med pensionering» bör kunna anses exempelvis den PRI-anslutne arbetsgivarens bidrag till täckande av PRI:s omkostnader. Hit bör även hänföras *dels* den på arbetsgivaren belöpande årspremien för kreditförsäkring i FPG samt sådant belopp som må komma att uttaxeras å arbetsgivarna jämlikt FPG:s bolagsordning, *dels* det belopp som av FPG bestämts såsom premietillägg för täckande av FPG:s förvaltningskostnader (jfr §§ 8 och 9 i stadgarna för PRI). Jämväl andra utgifter avseende pensionering kan enligt utredningen tänkas vid sidan av pensionsposter och avgifter till pensionsförsäkring. Att företaget skall äga rätt att gottgöra sig jämväl för »annan kostnad i samband med pensionering» är en utvidgning av företagens nuvarande rätt till gottgörelse ur en bunden pensionsstiftelse.

I motiven betonas att den föreslagna 4 § icke avser att ge arbetsgivaren rätt att ur en pensionsstiftelses överskott gottgöra sig för vad han avsatt till annan pensionsstiftelse hos honom. I 7 § av utredningens förslag har uppställts bestämmelser om överförande av medel från en stiftelse till en annan. Önskar arbetsgivaren utnyttja en stiftelses överskottsmedel till påfyllnad av en annan stiftelse, kan delta — om icke annat är föreskrivet i den förra stiftelsens stadgar — enligt utredningen ske blott med iakttagande av dessa bestämmelser.

Ibland händer det, fortsätter utredningen, att en fri stiftelse jämlikt sina stadgar avser att säkerställa endast visst slag av pension, t. ex. ålderspen-

sion (jfr PRI-stiftelsen). Vid beräkning av pensionsreserv enligt förslaget 9 § skall beaktas blott sådant pensionsslag som avses med stiftelsen. När det gäller att tillerkänna arbetsgivaren rätt till återtagning ur överskott synes man emellertid, såsom förut berörts, ej behöva binda denna vid den i stiftelsens stadgar föreskrivna pensionstypen. Enligt förslaget skall därför en arbetsgivare kunna av överskottsmedel hos en stiftelse — oavsett vilka pensioner den är ämnad att trygga — gottgöra sig utgifter för alla slag av pensioner. Sålunda kan t. ex. ur en fri stiftelse för enbart ålderspension gottgörelse äga rum för utgift avseende familjepension. Det framhålls att redan den föreslagna utvidgningen av stiftelses ändamål till att avse ATP-avgifter innebär ett åsidosättande av en i stadgarna upptagen begränsning av pensionsart. ATP omfattar nämligen såväl ålderspension som förtidspension och familjepension.

Enligt vad utredningen framhåller gäller den arbetsgivaren tillerkända gottgörelserätten icke andra pensionsutgifter än dem som gjorts av arbetsgivaren för arbetstagare, vilka omfattas av stiftelsens ändamål, eller deras efterlevande. Gottgörelserätten har ansetts böra avse efterlevande, även om dessa till äventyrs icke skulle uttryckligen omfattas av det i stadgarna angivna ändamålet (bunden pensionsstiftelse tryggar alltid pension åt efterlevande, se 1 § andra stycket i 1937 års lag). Detta ligger enligt utredningen i linje med vad nyss sagts beträffande arbetsgivarens rätt till gottgörelse för utgift för annat pensionsslag än som avses med stiftelsen.

Är en stiftelse inrättad t. ex. enbart för tjänstemän, skall enligt 4 § blott pensionsutbetalningar samt ATP-avgifter och andra pensionsförsäkringspremier avseende tjänstemän (eller efterlevande till tjänstemän) grunda rätt till ersättning ur stiftelsen. Härvid är att märka, att ATP-avgifterna är av kollektiv natur. En arbetsgivares ATP-avgift skall sålunda bidra till kostnaden för ATP-systemet i dess helhet. Detta utesluter icke att man bör betrakta arbetsgivarens ATP-avgift som jämförbar med avgift för pensionsförsäkring. Utredningen har ansett att i lagen bör anvisas en beräkningsmetod i fråga om rätt för arbetsgivaren att ur pensionsstiftelse bereda sig gottgörelse för sin ATP-avgift. Det har därför föreslagits att arbetsgivaren skall äga gottgöra sig den del av ATP-avgiften vilken kan anses hänföra sig till lön eller annan ersättning åt arbetstagare, som omfattas av stiftelsens ändamål. Avser stiftelsen samtliga arbetstagare äger arbetsgivaren gottgöra sig hela avgiften, förutsatt att övriga betingelser för gottgörelse är för handen. Skulle stiftelsen åter omfatta endast en krets av de anställda, exempelvis företagets tjänstemän, har arbetsgivaren att göra antagandet att enbart dessa är anställda hos honom. Därefter räknar han ut hur stor ATP-avgift som skulle ha erlagts för dem enligt de föreskrifter, som återfinnes i lagen om försäkring för allmän tilläggspension och i därtill anslutande författningar.

Den föreslagna lagen reglerar icke andra gottgörelsefall än dem som nämnes i 4 och 5 §§ av utredningsförslaget. Sålunda beröres ej arbetsgivarens möjligheter att ur en pensionsstiftelse med biändamål vid sidan av pensionering (frånsett ändamål som avses i 5 §) gottgöra sig utgifter för det

främmande ändamålet. Utredningen säger sig sakna anledning att genom lagstiftning tillerkänna arbetsgivaren generell rätt till gottgörelse från stiftelsen i fråga om dylika utgifter. Ej heller har utredningen föreslagit att spärregeln i 6 § första stycket skall gälla med avseende å utgifter för ifrågasvarande biändamål, om gottgörelse härför skulle vara medgiven jämlikt stiftelsens stadgar. Detta har varit betingat främst av hänsyn till stiftarens vilja.

Jämlikt 8 § i 1937 års lag omfattar företagens gottgörelserätt utgifter för betalning av pension och av pensionsförsäkringsavgifter. Eftersom ATP anses utgöra pensionsförsäkring innefattar nämnda lag enligt utredningen icke något hinder mot att en bunden pensionsstiftelses överskottsmedel tages i anspråk för ATP-avgifter. Som framgår av det föregående innebär 4 § likväl en viss utvidgning med avseende å föremålet för rätten till gottgörelse ur en bunden stiftelse. Här avses gottgörelse för »annan kostnad i samband med pensionering». Likaså utökas rätten till återtagning genom stadgandet i den av utredningen föreslagna 5 §. Det har befunnits lämpligt att till 8 § i 1937 års lag foga ett tillägg med en erinran härom.

Remissyttrandena. Stadgandet har i sak tillstyrkts eller lämnats utan erinran av samtliga remissinstanser. *Näringslivets skattedelegation* framhåller dock att den vidsträckta gottgörelserätt, som föreslagits av utredningen, egentligen borde införas först efter det att frågan om förmånsrätt funnit sin lösning.

Beträffande möjligheten att anlita pensionsstiftelses medel till förvaltning utgifter framhåller *försäkringsinspektionen* att bunden pensionsstiftelses tillgångar enligt 7 § sista stycket av 1937 års lag skall kunna användas till bestridande av förvaltningskostnader (arvode till styrelseledamot eller god man samt ersättning för utlägg). Stadgandet anses innebära att stiftelseförmögenheten får anlitas för angivna ändamål, oaktat förmögenheten icke överstiger pensionsreserven. Inspektionen utgår från att bestämmelserna i 3 och 4 §§ samt spärregeln i 6 § första stycket av utredningens lagförslag icke reser hinder mot att pensionsstiftelse får göra utbetalning för förvaltningskostnader ävensom att arbetsgivare ur sådan stiftelse får gottgöra sig utgifter som han haft för stiftelsens förvaltning, oaktat stiftelsen icke har överskottsmedel. Enär detta icke tydligt framgår av lagtexten, finner inspektionen det vara från upplysningssynpunkt önskvärt, att i lagmotiven intages ett uttalande härom. Även *länsstyrelserna i Malmöhus och Hallands län* berör spörsmålet om utgifter för pensionsstiftelses administrering.

Justitiekanslersämbetet, som icke har någon saklig invändning att göra, har likväl ställt sig frågan, om det är alldeles påkallat att så strängt som utredningen gjort hålla på regeln att överskottet blott skall användas för den krets av arbetstagare som ursprungligen avsetts med stiftelsen. Då överskottet användes för engångsunderstöd enligt 5 § av förslaget är det måhända motiverat att icke utöka destinatärskretsen. Beträffande ianspråktagande av överskottsmedel för t. ex. ATP-avgifter kan däremot enligt ämbetet sättas

i fråga, om det för de berörda arbetstagarna — då ju stiftelsemedlen icke är skyddade genom någon förmånsrätt eller eljest — är av något intresse att överskottsmedlen användes blott för ATP-avgifter för dem. Genom upp-
mjukning av bestämmelserna till att gälla arbetsgivarens ATP-avgifter över-
huvudtaget eller för någon större grupp, exempelvis samtliga tjänstemän,
synes kunna vinnas förenklingar både för arbetsgivaren och för länssty-
relserna, vilket för de senare torde vara av betydelse vid utövandet av till-
synen.

I yttrandet från *handelskammaren i Gefle* anföres att en pensionstiftelses
ändamål numera enligt skattelag icke får omfatta huvudaktieägare. Detta
betyder, säger handelskammaren, att om 4 § av utredningens förslag upp-
höjes till lag och företaget utbetalar pension till huvudaktieägare, det icke
får täcka sig med medel från pensionsstiftelsen. Handelskammaren finner
det nödvändigt att paragrafen får en sådan utformning, att gottgörelse med-
gives från de äldre stiftelserna.

Justitiekanslersämbetet anför att utredningen i förevarande paragraf lik-
som i 5 och 7 §§ i sitt förslag använt formuleringen »arbetsgivaren medgi-
ves» under hänvisning till att lagstiftningen på ifrågasvarande punkter har
ett inslag av permutation ex lege. Verbet »medgiva» förutsätter väl logiskt
ett subjekt och användes ju också ofta, då en myndighet meddelar ett till-
stånd eller en dispens. Det brukas också ofta i permutationsbeslut; i en
lag ter det sig emellertid främmande. Utredningens syfte torde kunna vin-
nas genom uttryck som »må» eller »äga att».

Departementschefen. Genom denna bestämmelse berättigas arbetsgivaren
att ur pensionsstiftelse, oavsett vad stadgarna innehåller härom, gottgöra
sig för vad han själv erlagt i pensionsposter, avgifter till pensionsförsäkring
och liknande. Av särskild betydelse är att arbetsgivaren får möjlighet att ur
stiftelsens förmögenhet bereda sig ersättning för ATP-avgifter. En förutsätt-
ning för gottgörelse är enligt utredningens förslag att utgiften avser arbets-
tagare, som omfattas av stiftelsens ändamål, eller dennes efterlevande. Den-
na begränsning i gottgörelserätten överensstämmer med principerna i 1937
års lag. Av 6 § i utredningsförslaget (motsvarande 7 § i departementsför-
slaget) följer, att det endast är stiftelsens överskottsmedel som står till
förfogande för gottgörelse, dock att en arbetsgivares pensionsutgifter kan
avräknas mot en bunden stiftelses räntefordran på arbetsgivaren, även om
stiftelsen ej har överskott.

Stadgandet har i sak lämnats utan invändningar vid remissbehandlingen
och ger icke heller anledning till erinran från min sida. Jag är således ej
beredd att, såsom ifrågasatts av justitiekanslersämbetet, föreslå någon ut-
vidgning av gottgörelserätten i vad avser personkretsen.

Med anledning av vad en handelskammare anfört vill jag påpeka, att var-
ken civilrättsliga eller skatterättsliga regler hindrar att en pensionsstiftelse
omfattar huvuddelägare i aktiebolag. En annan sak är att utfästelse till hu-
vuddelägare numera icke får komma i beaktande, när det gäller att beräkna

avdragsgillt belopp vid avsättning till pensionsstiftelse (kommunalskattelagen 29 § anvisningspunkt 2 fjärde stycket). Det nu föreslagna stadgandet utgör icke hinder mot att ett aktiebolag ur en stiftelses överskott gottgör sig för pensionsutgift avseende huvuddelägare.

Försäkringsinspektionen har väckt frågan, om arbetsgivaren skall äga att med stöd av förevarande bestämmelse gottgöra sig för utgifter för en fri pensionsstiftelses förvaltning och om i så fall den i 7 § första stycket av departementsförslaget upptagna spärregeln skall iakttagas vid gottgörelsen. Med anledning härav vill jag framhålla, att förslaget till lag om pensionsstiftelses verksamhet icke reglerar frågan om gottgörelse för förvaltningsutgifter. På denna punkt inträder ingen ändring i det nuvarande rättsläget. Den föreslagna lagen hindrar således icke arbetsgivaren från att ur stiftelsen bereda sig ersättning för förvaltningsutgifter, även om stiftelsen skulle sakna täckning för pensionsreserven. Ej heller förbjödes stiftelsen att själv göra utbetalningar för bestridande av förvaltningsutgifter (jfr 4 § i departementsförslaget).

Liksom i föregående paragraf torde uttrycket »kostnad» få ersättas med »utgift». Vidare bör vissa andra redaktionella jämkningar vidtagas, bl. a. med anledning av vad justitiekanslersämbetet anfört.

6 §.

Denna paragraf, som frånsett redaktionella jämkningar överensstämmer med 5 § i utredningens förslag, ger arbetsgivaren möjlighet att ur pensionsstiftelse bereda sig gottgörelse för utgifter avseende vissa engångsunderstöd.

Utredningen. I sina motiv till förevarande stadgande anför utredningen inledningsvis, att parterna på arbetsmarknaden kan ha ett intresse av att till pensionsstiftelser avsatta medel får användas icke blott till pensioner utan även till andra liknande förmåner åt de anställda. Uppgörelsen i pensionsfrågan mellan arbetsgivareföreningen, industrijänstemannaförbundet och arbetsledareförbundet innefattar t. ex. förutom plan för kompletterande pensionsförmåner jämväl plan för grupplivförsäkring (kapitalförsäkring mot riskpremie). Det må också nämnas att förhandlingar för närvarande pågår rörande kompletterande pensionsanordningar för andra grupper av arbetstagare i enskild tjänst. Utredningen har sett det som sin uppgift att i arbetsmarknadsparternas intresse söka åvägbringa en ordning, enligt vilken pensionsstiftelsernas tillgångar skall kunna anlitas till vissa pensionsliknande understöd åt arbetstagare och efterlevande till dessa.

En given utgångspunkt är enligt utredningen att endast stiftelsernas överskott, d. v. s. medel som icke anses erforderliga till tryggnad av pensioner åt pensionstagare och löftesbärare, kan komma i fråga till berörda användningsområde (6 § i utredningens förslag). Vidare bör stiftelsemedlen icke få tagas i anspråk för utgifter till andra än arbetstagare, som omfattas av stiftelsens ändamål, eller deras efterlevande (5 § första stycket andra punkten i förslaget). Med hänsyn till pensionsstiftelsernas säregna struktur bör med-

len stå till förfogande allenast i form av gottgörelse åt arbetsgivaren. I här angivna hänseenden bör alltså råda överensstämmelse med vad som föreslagits skola gälla utgifter för pensionering.

Utredningen erinrar om att enligt stiftelserättsliga regler en stiftelses medel i princip får begagnas uteslutande till det ändamål som stiftaren föreskrivit. Varken stiftaren själv, stiftelsens styrelse eller destinatärerna har rätt att utan vidare ändra stiftelsens ändamål. En möjlighet att få en ändring till stånd är att söka permutation hos Kungl. Maj:t. Permutationsförfarandet är av särskild betydelse, när det efter stiftelsens tillkomst inträffat ändrade förhållanden, som rubbar de förutsättningar under vilka stiftelseförordnandets bestämmelser givits. Någon form av förändring i förhållandena torde regelmässigt krävas för att permutationsrätten skall kunna aktualiseras.

Införandet av ATP kan enligt utredningens mening sägas ha i viss mån medfört ändrade förhållanden med avseende å pensionsstiftelserna. ATP har i stor utsträckning inneburit en avlösning av företagens egna pensionsåtaganden. På grund härav har i åtskilliga stiftelser uppstått överskott. Det har ansetts rimligt och naturligt att överskottsmedlen skall få anlitas till arbetsgivarens ATP-avgifter. Utredningen säger att man kan förutse framställningar om att sådana överskottsmedel skall få användas även för andra pensionering närstående ändamål.

Enligt utredningen bör arbetsgivaren i lag generellt medges vidgade befogenheter att för olika utgifter gottgöra sig ur överskottsmedel. Utredningen har sålunda föreslagit att en stiftelses överskottsmedel skall få begagnas till engångsunderstöd åt arbetstagare vid dennes långvariga oförmåga till arbete på grund av sjukdom, lyte eller annat men eller vid dennes avgång ur tjänsten på grund av uppnådd ålder eller till engångsunderstöd åt efterlevande vid arbetstagarens frånfälle eller också för försäkring av sådana understöd (5 § första stycket första punkten i förslaget). Det framhålles att denna beskrivning inrymmer t. ex. premier för grupplivförsäkring. Hit kan även höra ett större engångsbelopp åt person, som faller för ett åldersstreck och därför slutar sin anställning.

Utredningen menar att arbetsgivaren likväl ej bör tillerkännas en ovillkorlig rätt att ur pensionsstiftelses överskott bereda sig ersättning för angivna utgifter vid sidan av pensionsområdet. Man kunde diskutera att göra rätten till gottgörelse beroende av stiftelsestyrelsens medgivande. En sådan lösning hade emellertid förutsatt lagstiftning om representation för de anställda i stiftelsens styrelse. Utredningen tager emellertid icke upp representationsfrågan i denna etapp av sitt arbete.

Utredningen anser att man i detta sammanhang bör kunna bortse från dem som är pensionstagare. Det är nämligen fråga om dispositionen av ett överskott i förhållande till vad som behövs för att täcka pensionsreserven. För pensionstagarnas del är det ej aktuellt med ytterligare intjänande av pension, och det fordras därför i princip icke några vidare avsättningar för deras räkning. Det bör således enligt utredningens mening alltid vara till-

räckligt, att samtliga anställda samtycker till att arbetsgivaren ur stiftelsens medel gottgör sig för sina utgifter för engångsunderstöd och motsvarande.

Vidare anför utredningen att fackföreningen i allmänhet för arbetstagaren framstår som den naturliga företrädaren vid förhandlingar med arbetsgivaren. I större företag kan det för övrigt vara praktiskt ogörligt att inhämta samtycke från alla arbetstagare. Utredningen föreslår att samtycke av de enskilda intressenterna skall kunna ersättas med samtycke av organisation. Man kunde tänka sig att detta samtycke skulle utverkas från samtliga de organisationer, som företräder arbetstagare omfattade av stiftelsens ändamål. I fråga om överskott i en särskild stiftelse för tjänstemän skulle man då begära samtycke av alla organisationer, som representerar hos arbetsgivaren förekommande tjänstemannagrupper. Användning av överskott i en allmän stiftelse skulle därutöver kräva samtycke av arbetarnas organisationer. En annan utväg vore att anknyta till frågan hur överskottet uppkommit. Har pensionsutfästelser till arbetare, vilka utfästelser säkerställts genom avsättningar, senare fallit bort eller reducerats på grund av tillkomsten av ATP, skulle samtycket till åtgärden att utnyttja överskott närmast inhämtas av arbetarnas organisation. Mot en sådan tankegång kan dock invändas att varje avsättning i princip sker till fromma för samtliga de personer som avses med stiftelsen. Att vissa utfästelser åberopas i samband med avsättning beror på de villkor för avdragsgillhet som uppställs i skattelag. Utredningen understryker att en arbetsgivare ensam kan förfoga över en stiftelses överskottsmedel på det sättet, att han ger nya pensionslöften uteslutande till en viss yrkesgrupp. Vad som motsvarar pensionsreserven för dessa löften lägges nämligen till den tidigare pensionsreserven. Utredningen förordar att samtycke skall krävas enbart från den organisation, som företräder den yrkesgrupp av arbetstagare utgiften avser.

I flera andra sammanhang, fortsätter utredningen, har organisationen genom lagstiftning tillerkänts rätt att företräda arbetstagarna oavsett om dessa är medlemmar eller icke. Därvid har i senare lagstiftning vanligen fordrats att organisationen skall vara att anse som huvudorganisation enligt lagen om förenings- och förhandlingsrätt (se allmänna arbetstidslagen 4 a § och lagen om försäkring för allmän tilläggspension 37 §). Samma krav har uppställts i utredningens förslag. Det har icke ansetts nödvändigt, att organisationen skall visa att den företräder flertalet arbetstagare inom yrkesgruppen i fråga. Skulle flera organisationer konkurrera med varandra, har man enligt utredningens bedömande skäl att antaga, att arbetsgivaren icke kommer att inleda förhandlingar med mindre han anser organisationen representativ.

Kravet på samtycke från representanter på arbetstagarsidan till att arbetsgivaren gottgör sig ur stiftelsens medel har av utredningen ansetts kunna eftergivas, då själva utgiften för engångsunderstödet företagits enligt bestämmelse i kollektivavtal. Såsom förutsättning skall dock gälla att organisation, som ägt lämna samtycke till gottgörelsen, står som part i kollektiv-

avtalet på arbetstagersidan (andra stycket andra punkten). Att kräva klausul i kollektivavtalet om rätt till gottgörelse i det enskilda fallet har befunnits opraktiskt. Utredningen säger att man får förutsätta att organisationen, när den genom kollektivavtal träffar uppgörelse om engångsunderstöd för arbetslagare, är medveten om att den därigenom bereder arbetsgivaren möjlighet att ur pensionsstiftelsens överskottsmedel gottgöra sig för utgiften.

Slutligen uttalar utredningen att tillsynsmyndigheten har att — normalt med ledning av stiftelsens årsberättelse — kontrollera att de uppsatta villkoren för här ifrågavarande gottgörelse varit vederbörligen uppfyllda.

Remissyttrandena. Bestämmelsen i första stycket av paragrafen har godtagits helt vid remissbehandlingen. *Landsorganisationen i Sverige* anser det vara synnerligen viktigt att en rättslig möjlighet öppnas för stiftelseöverskottets användning till sådana med pensionering besläktade ändamål, varom här är fråga.

Däremot har samtyckesreglerna i paragrafens andra stycke föranlett meningsbrytningar. *Landsorganisationen i Sverige* har intet att erinra mot utredningens förslag i fråga om tillvägagångssättet för fördelning av stiftelseöverskotten men förutsätter, att överenskommelse i flertalet fall kommer att träffas mellan arbetsgiversidan och arbetstagarernas organisationer angående användandet av dessa medel.

Enligt *näringslivets skattedelegation* är det uppställda kravet på samtycke av samtliga arbetstagare, som omfattas av stiftelsens ändamål, synnerligen opraktiskt. En begränsning bör här kunna ske utan olägenhet, och delegationen föreslår att samtycke skall behöva inhämtas endast av de personer, till vilka utfästelse om pension lämnats. Man skulle enligt delegationen även kunna tänka sig den ytterligare begränsningen, att samtycke av en enkel majoritet av sistnämnda kategori är tillräckligt. I samma riktning uttalar sig *handelskammaren i Gefle* samt *Västergötlands och Norra Hallands handelskammare*.

Enligt *Sveriges köpmannaförbund* torde det vara nödvändigt att begränsa bestämmelsen till att avse samtycke av samtliga vid tiden för gottgörelsen anställda arbetstagare, eftersom det i många fall torde vara ogörligt att få reda på arbetstagare som slutat sin anställning. *Kooperativa förbundet* anser att uttrycket »samtliga arbetstagare, som omfattas av stiftelsens ändamål» saknar behövlig pregnans, då det icke klargör huruvida det avser arbetstagare, som kan komma i fråga om att erhålla pensionsutfästelser, eller arbetstagare, som redan erhållit sådana.

Länsstyrelsen i Malmöhus län finner det oriktigt att, för den händelse stiftelsens ändamål omfattar arbetstagare tillhörande skilda huvudorganisationer, från medbestämmanderätt utesluta sådan huvudorganisation, vars medlemmar icke avses med utgiften. Samtycke bör därför enligt länsstyrelsens förmenande i sådant fall sökas hos varje huvudorganisation som företräder yrkesgrupp, vilken omfattas av stiftelsens ändamål. Samma uppfattning har *länsstyrelsen i Hallands län*. Enligt *Sveriges akademikers central-*

organisation är begreppet yrkesgrupp svårdefinierbart. Organisationen erinrar om att vare sig begreppet ges en vid eller snäv tolkning fall kan uppkomma, då flera huvudorganisationer kan anses företräda den berörda gruppen arbetstagare. Det förutsättes att i sådana fall arbetsgivaren skall vara skyldig inhämta samtycke från samtliga berörda huvudorganisationer.

Kommerskollegium förordar att ifrågavarande stadgande omarbetas för undvikande av så omständliga förfaranden, som eljest måste bli följden i de med bestämmelsen avsedda fallen. I enahanda riktning yttrar sig *Östergötlands och Södermanlands handelskammare* samt *Sveriges redareförening*, vilken finner en från trygghetssynpunkt för arbetstagarna tillfredsställande lösning vara att uppställa medgivande av tillsynsmyndigheten såsom villkor för arbetsgivarens gottgörelse ur stiftelsen för engångsunderstöd. *Överståthållarämbetet* ifrågasätter — under framhållande att enligt förslaget 6 § gottgörelse må uttagas endast under villkor att stiftelsen efter gottgörelsen har kvar medel tillräckliga att täcka pensionsreserven — om det överhuvud föreligger behov av något samtycke. Jämväl *Smålands och Blekinge handelskammare* samt *handelskammaren i Göteborg* anser att det för det ifrågavarande fallet av gottgörelse borde räcka med att kräva, att pensionsreserven icke underskridits.

Departementschefen. I arbetsmarknadsparternas intresse har utredningen sökt åstadkomma en ordning, enligt vilken pensionsstiftelsernas tillgångar skall kunna nyttjas till pensionsliknande understöd åt arbetstagare och deras efterlevande. Utredningen har sålunda föreslagit att arbetsgivaren skall kunna ur stiftelsen bereda sig gottgörelse för utgifter avseende vissa engångsunderstöd eller försäkring av sådana understöd. Liksom i fråga om gottgörelse för pensionsutgifter fordras enligt förslaget dels att utgiften avser arbetstagare, som omfattas av stiftelsens ändamål, eller dennes efterlevande, dels att stiftelsens tillgångar — utom då fråga är om avräkning mot bunden stiftelses räntefordran på arbetsgivaren — efter gottgörelsen täcker pensionsreserven. Utredningen har ansett frågan om stiftelsemedlens användning till engångsunderstöd vara en förhandlingsfråga. Därför har föreslagits att gottgörelse skall få äga rum endast efter samtycke av samtliga arbetstagare, som omfattas av stiftelsens ändamål, eller av huvudorganisation, som företräder den yrkesgrupp av arbetstagare utgiften avser. Gottgörelse skall även kunna ske, om utgiften har företagits enligt bestämmelse i kollektivavtal och organisation, som enligt vad nu sagts har ägt lämna samtycke, står såsom part i kollektivavtalet på arbetstagersidan.

Samtyckesreglerna har varit föremål för delade meningar bland remissinstanserna. Det finns sålunda remissorgan, som icke haft något att erinra mot utredningens förslag, medan från andra håll ifrågasatts om det överhuvud behövs något samtycke med hänsyn till att det endast rör sig om överskottsmedel. Däremellan rymmes skilda ståndpunkter. En del remissinstanser föreslår att kravet på samtycke av alla arbetstagare bör ersättas med krav på samtycke av alla löftesbärare, eventuellt med den ytterligare

begränsningen att samtycke av viss majoritet av sistnämnda kategori skulle räcka. Ett annat förslag går ut på att, då det gäller samtycke av huvudorganisation, samtycke skall utverkas ej enbart hos organisation, som företräder den yrkesgrupp av arbetstagare utgiften avser, utan hos varje organisation företrädande yrkesgrupp, vilken omfattas av stiftelsen ändamål. Från ett håll har förordats medgivande av tillsynsmyndigheten såsom villkor för gottgörelse.

Bakom kritiken mot de av utredningen föreslagna samtyckesreglerna ligger i flertalet fall uppfattningen att dessa blir krångliga i tillämpningen. Jag kan instämma i att reglerna ter sig i viss mån omständliga och att måhända lämpligare lösningar kan finnas. Emellertid är jag icke beredd att på grundval av det föreliggande utredningsmaterialet förorda någon annan lösning än den som utredningen enhälligt anvisat. Jag förutsätter, att frågan ånyo uppmärksammas vid den slutliga översynen av stiftelserna.

När det gäller att av huvudorganisation inhämta samtycke till ifrågavarande slag av gottgörelse, är det tillräckligt att arbetsgivaren skaffar sig samtycke av någon organisation, som kan anses företräda den avsedda yrkesgruppen. Av utredningens motiv framgår vidare, att samtycke icke avsetts skola krävas av förutvarande arbetstagare hos arbetsgivaren. Lagtexten bör på sistnämnda punkt förtydligas så, att gottgörelse icke må ske utan samtycke av samtliga i arbetsgivarens tjänst varande arbetstagare, som omfattas av stiftelsens ändamål. Såsom framgått av det tidigare anförda innefattas i angivna krets även sådana arbetstagare, som ej erhållit pensionsutfästelse. Vissa andra redaktionella jämkningar torde jämväl böra vidtagas.

7 §.

I denna paragraf, som motsvarar 6 § i utredningens förslag, upptages regler om vissa förutsättningar för och tillvägagångssättet vid gottgörelse ur pensionsstiftelse.

Utredningen. I motiven framhålles att detta stadgande har tillämpning enbart på fria pensionsstiftelser. Frågan om ändringar i 1937 års lag har ansetts såvitt möjligt böra anstå till dess att utredningen hunnit verkställa en allmän översyn av pensionsstiftelsernas rättsliga ställning. På grund härav har i 6 § tredje stycket av den föreslagna lagen upptagits ett stadgande, enligt vilket de nuvarande spärrbestämmelserna i 8 § första — tredje styckena och 13 § första och andra styckena 1937 års lag skall gälla i oförändrat skick för de bundna stiftelserna.

Gottgörelse ur fria pensionsstiftelser för utgifter varom stadgas i 4 och 5 §§ av utredningens lagförslag må enligt nu förevarande paragraf avse blott utgifter under arbetsgivarens sistförflutna räkenskapsår. Rätten till gottgörelse bindes med andra ord till det räkenskapsår varunder utgiften gjorts. Denna tidsbegränsning av återtagningsrätten överensstämmer med den ordning som råder för gottgörelse ur bundna stiftelser. Skulle en arbetsgivare (fysisk person) till äventyrs icke ha särskilt räkenskapsår, är det naturligt

att knyta återtagningsrätten till det senaste kalenderåret. Uttrycklig bestämmelse härom torde likväl enligt utredningens mening ej behövas.

Utredningen påpekar att den föreslagit ändring av bestämmelserna i kommunalskattelagen om vad som får avdragas från bruttointäkten av rörelse. Ändringen bygger på förutsättningen att skattskyldig företagare skall söka gottgörelse för alla utgifter av den art som omnämnes i 4 § av utredningens förslag, förutsatt att överskott finns i stiftelsen ovanför ett visst tak. I 29 § 4 mom. kommunalskattelagen har tillagts att avdrag icke får göras för utgift, för vilken den skattskyldige ägt gottgöra sig enligt 4 § lagen om pensionsstiftelses verksamhet men för vilken han icke uttagit gottgörelse, till den del sådan kunnat ske utan att stiftelsens förmögenhet bringats att underskrida ett belopp motsvarande 120 procent av stiftelsens pensionsreserv. Om ett företag, i vars pensionsstiftelse finns tillgångar överstigande 120 procent av pensionsreserven, under ett visst räkenskapsår — kanske av misstag — skulle underlåta att ur stiftelsen gottgöra sig för sina pensionsutgifter och därför enligt tillägget i 29 § 4 mom. kommunalskattelagen förvägras avdrag, bör gottgörelse rimligen i stället få ske under ett följande räkenskapsår under förutsättning att de i nu förevarande paragraf i civillagen uppställda villkoren då är för handen. Denna speciella möjlighet till gottgörelse för utgift, som ligger längre tillbaka i tiden än det senaste räkenskapsåret, torde enligt utredningens mening icke behöva lagfästas särskilt. Det är ju bara fråga om en rättelse i efterhand. Att gottgörelsen icke skedde redan under det räkenskapsår företaget hade pensionsutgiften kan ha berott på den felaktiga förutsättningen, att företaget ägde betrakta utgiften som avdragsgill vid inkomsttaxering. Det bör enligt utredningen sakna betydelse, om den uraktlåtna gottgörelsen visas bero på försummelse av arbetsgivaren eller ej.

Såsom förutsättning för arbetsgivarens gottgörelse ur fri pensionsstiftelse gäller enligt förslaget, att stiftelsen efter gottgörelsen har kvar medel tillräckliga att täcka pensionsreserven för de pensioner och pensionsutfästelser, för vilka stiftelsens tillgångar tjäna som säkerhet. Denna spärregel är i ett avseende annorlunda konstruerad än spärregeln i 1937 års lag. Sålunda får enligt 8 § första stycket angivna lag mot en bunden pensionsstiftelses räntefordran för räkenskapsår utan inskränkning avräknas företagets pensionsutgifter under året. Beträffande bundna stiftelser gäller således ej någon spär i fråga om avräkning på räntefordran. Rätt till gottgörelse genom kvittning av sådan fordran föreligger med andra ord även om stiftelsens tillgångar ej täcker pensionsreserven.

Enligt första stycket av förslagets 6 § är ett företags möjligheter att låta pensionsutgifter gå i avräkning mot en fri stiftelses räntefordran begränsade av samma regel, som gäller i fråga om ersättning åt företaget av stiftelsens kapital. Stiftelses fordran på ränta har alltså ej ansetts böra intaga annan ställning än stiftelsens fordran på huvudstolen. Avräkning mot fordran på ränta får ske allenast på villkor att pensionsreserven är täckt. Denna ordning synes utredningen bättre rimma med syftet att skapa större säkerhet för destinatärerna.

I andra stycket ges föreskrift om förfarandet vid gottgörelse ur fri pensionsstiftelse. Arbetsgivaren skall i första hand nedsätta eventuell skuld till stiftelsen. Har han utgivit större belopp än som svarar mot skulden, äger han fordra betalning för överskjutande belopp ur de tillgångar som må finnas hos stiftelsen utöver fordringen på arbetsgivaren.

Utredningen konstaterar att frågan om kontroll av spärregelns efterlevnad för de bundna pensionsstiftelsernas vidkommande är reglerad i 1937 års lag. Det bör med avseende å fria stiftelser, fortsätter utredningen, i första hand ankomma på styrelsen att bevaka att spärregeln i 6 § av den föreslagna lagen iakttages, d. v. s. att det efter gottgörelse åt företaget finns kvar medel som täcker stiftelsens pensionsreserv. En fri stiftelse kan ha särskild styrelse, med eller utan representation för de anställda. Det kan också ha överlåtits åt företagets styrelse att jämväl vara styrelse för stiftelsen. I de fall då stiftelsens styrelse är identisk med företagets kan enligt utredningens bedömande föreligga särskild risk för att spärregeln åsidosättes. Emellertid förutsättes tillsynsmyndigheten kunna utöva en nöjaktig kontroll av att regeln efterlevs. Vad nu sagts gäller också den spärregel som upptages i 7 § andra stycket av förslaget. Utredningen tillägger att, därest spärreglerna åsidosättes, tillsynsmyndigheten bör bevaka att företaget till stiftelsen återför vad som för mycket avtappats ur densamma.

Remissyttrandena. Bestämmelsen i första stycket har godtagits av det övervägande flertalet remissinstanser.

Emellertid har stadgandet även föranlett erinringar. En del remissorgan anser att arbetsgivarens gottgörelserätt skall grundas på *k o s t n a d s b e g r e p p e t* och icke, såsom utredningen förordat, på *utgiftsbegreppet*. *Föreningen auktoriserade revisorer* påpekar att utredningen såväl i förslaget till lag om pensionsstiftelses verksamhet som i de föreslagna ändringarna av vissa andra lagar begagnat ordet »utgift» (eller »utgivit»), när det gällt att beteckna det belopp för pensioner, pensionspremier m. m., varmed ett företag skulle få kräva gottgörelse ur pensionsstiftelse. Föreningen finner det sannolikt att utredningen avsiktligt valt detta ord i stället för »kostnad» och att så skett, emedan man velat säkerställa att belopp, som tages ur pensionsstiftelse, verkligen användes för täckande av havda utgifter. Mellan »kostnad» och »utgift» föreligger inom den företagsekonomiska terminologien den skillnaden, att medan »kostnad» anger den till den aktuella perioden, t. ex. bokföringsåret, periodiserade uppoffringen av ekonomiska värden, utgör »utgifter» uttrycket för operiodiserade kostnader i form av finansiella uppoffringar för ett företag vid dess affärstransaktioner. Det har syntts föreningen angeläget att belysa frågan, huruvida det är lämpligast att använda begreppet »utgift» eller om detta begrepp bör ersättas av »kostnad». Om en mindre lämplig term insättes i lagen, kan detta enligt föreningens mening medföra icke blott begreppsförvirring utan även svårigheter vid lagens tillämpning och dennas övervakning. Föreningen anför vidare:

Till »pensionskostnader» i vidaste mening hör även normal avsättning till pensionsstiftelse. Det är emellertid icke av denna anledning omöjligt att diskutera ett eventuellt ersättande av »utgift» med »kostnad» i kommitténs förslag, ty genom lagens formuleringar kan lätt säkerställas, att »pensionskostnad» i lagen icke skall anses inbegripa ifrågavarande avsättning.

I de flesta övriga avseenden kommer beloppet av ett företags pensionsutgifter under ett år att sammanfalla med beloppet för årets pensionskostnader intill den punkt, då eventuell gottgörelse sker ur pensionsstiftelse. I ett fall föreligger emellertid en viktig reell skillnad, nämligen i fråga om ATP-premierna. För dessa är

utgiften = de för året betalda preliminära premierna $\pm$ den samtidigt skeende betalningen med anledning av slutregleringen av premierna för det näst-näst-föregående året, och

kostnaden = de beräknade premierna hänförliga till året ($\pm$ den mindre justering, som kan erfordras, om motsvarande belopp 2 år tidigare icke blivit exakt beräknat).

Det är här fråga om samma distinktion som mellan skatteutgift och skattekostnad. Liksom det enligt allmänna bokföringsgrunder och god köpman-nased åligger företagen att göra en riktig periodisering av skattekostnaderna, böra företagen årligen redovisa sina *kostnader* för ATP-premierna och upptaga eventuell beräknad »kvarpremie» (dvs. det belopp, som motsvarar begreppet »kvarstående skatt») såsom skuld, respektive i motsatt fall upptaga en beräknad fordran på restitution.

Antages utredningens förslag att gottgörelse skall uttagas för *utgifterna*, skulle det medföra, att en differens uppstode mellan de av företaget redovisade kostnaderna och det belopp, varmed gottgörelse får — och i vissa fall skall — krävas ur stiftelse. Vissa år kan gottgörelse icke sökas för hela kostnaden, medan andra år åter gottgörelse måste sökas för mer än den havda kostnaden. I det senare fallet kommer pensionskostnadskontot därefter att visa ett kreditsaldo, dvs. man redovisar en »pensionsintäkt». Dessa resultat kunna icke anses tillfredsställande vare sig ur redovisningssynpunkt eller med hänsyn till skattekontrollen. Avdrag för »utgift», som den skattskyldige ägt gottgöra sig ur pensionsstiftelse, skall ju enligt förslaget vägras, och kontrollen härav kommer att avsevärt försvåras, om differenser av nu nämnd art uppkomma.

Föreningen har på grund av det anförda hemställt, att begreppet utgift utgår ur den föreslagna lagstiftningen och att det ersättes med begreppet kostnad. Föreningen konstaterar, att den sålunda föreslagna ändringen i sällsynta undantagsfall kommer att medföra, att man icke helt kan säkerställa att allt, som uttages ur pensionsstiftelse, verkligen blir använt för pensionsändamål. Ett företag som uttagit gottgörelse för en ATP-premie-kostnad, vilken — ehuru hänförlig till året — ännu icke blivit utgiven (d. v. s. »kvarpremie») kan ju t. ex. komma att gå i konkurs, innan premien blir erlagd. Föreningen finner emellertid sådana fall vara av synnerligen ringa betydelse.

Även *näringslivets skattedelegation* menar att kostnadsbegreppet bör komma till användning i lagstiftningen. Det allt övervägande flertalet arbetsgivare, varom nu är fråga, tillämpar bokföringsmässig redovisning och det skulle enligt delegationens uppfattning innebära betydande praktiska olä-

genheter och ett avsevärt hinder för en rationell framtida lagstiftning, om densamma nu binds vid någon form av kontantprincip. Vidare försvåras en effektiv kontroll, som sambandet med bokföringen upphäves. *Riksskatte-nämnden* och *handelskammaren i Gefle* yttrar sig också till förmån för kostnadsbegreppet.

Försäkringsinspektionen uttalar sig i motsatt riktning. Inspektionen framhåller att rätten till gottgörelse ur pensionsstiftelse enligt förslaget bindes till det räkenskapsår, varunder utgiften verkställts. Detta innebär bl. a. att gottgörelse skall kunna erhållas för utgift som gjorts under räkenskapsåret, även om utgiften belöper på året före eller efter räkenskapsåret. Den sålunda föreslagna ordningen, som överensstämmer med ordningen i fråga om gottgörelse ur bunden pensionsstiftelse, synes inspektionen lämplig. För att emellertid undanröja tvekan om innebörden av förevarande bestämmelse, torde densamma enligt inspektionen böra omformuleras så, att det klart framgår att gottgörelse ur pensionsstiftelse skall avse utbetalning, som gjorts under räkenskapsåret.

Några remissorgan anser att arbetsgivarens rätt till gottgörelse icke bör begränsas till utgift under arbetsgivarens senaste räkenskapsår. Sålunda framhåller *näringslivets skattedelegation* att enligt den föreslagna lagtexten gottgörelse får ske endast för utgift under det senaste räkenskapsåret, medan utredningen i sina motiv uttalat att gottgörelse skall kunna ske jämväl för tidigare räkenskapsår. En viss motsättning föreligger sålunda mellan lagtexten och motiveringen. Lagförslaget är enligt delegationens åsikt i denna del icke ändamålsenligt. Det är exempelvis icke ovanligt att om pensionsförmåner kan föreligga tvist, som kan pågå mer än ett år. För att man skall komma tillrätta med bl. a. sådana praktiska fall, fordras att lagtexten icke innehåller förbud mot gottgörelse även för tidigare år. Att den vida tolkning, utredningen i motiven hänvisar till, skulle bli godkänd i taxeringsmål synes delegationen vara synnerligen ovisst. På liknande sätt uttalar sig *Sveriges redareförening*, *Östergötlands och Södermanlands handelskammare* samt *Västergötlands och Norra Hallands handelskammare*. Enligt *länsstyrelsen i Skaraborgs län* är föreskriften, att gottgörelsen endast skall få avse utgifter under det senaste räkenskapsåret, onödigt snäv. Visserligen överensstämmer den föreslagna tidsbegränsningen av återtagningens rätten med den ordning, som råder för gottgörelse ur bundna stiftelser, men då stadgandet avses endast skola tillämpas på fria stiftelser, borde enligt länsstyrelsens mening knappast hinder föreligga att här medgiva den längre återtagningstid, som från skilda synpunkter kan vara erforderlig. Länsstyrelsen ifrågasätter, huruvida icke gottgörelse bör få avse utgift under åtminstone de två senaste räkenskapsåren. Rätten till gottgörelse synes länsstyrelsen för övrigt omgärdad med så rigorösa spärrbestämmelser, att en utsträckning av återtagningens rätten på angivet sätt knappast kan öka riskerna för ett obehörigt utnyttjande av överskottsmedlen.

Från flera andra håll påpekas önskvärdheten av att den möjlighet, som arbetsgivaren enligt utredningens motiv i vissa fall bör ha att gottgöra sig för

utgift längre tillbaka än under det senaste räkenskapsåret bör komma till uttryck i själva lagtexten. Uttalanden i sådan riktning göres av *kammarrätten, riksskattenämnden, kooperativa förbundet* samt *länsstyrelserna i Kalmar, Blekinge och Örebro län*. Sistnämnda länsstyrelse föreslår att efter ordet »räkenskapsåret» i lagtexten tillfogas »eller, efter tillsynsmyndighetens medgivande, under tidigare räkenskapsår».

Styrelsen för Sveriges advokatsamfund finner uttrycket »det senaste räkenskapsåret» måhända vara mindre väl valt, då man kan få intrycket att det avser nästföregående räkenskapsår, medan av motiven framgår att — såsom också är det riktiga — utredningen avser det räkenskapsår varunder utgiften gjorts.

Länsstyrelsen i Malmöhus län framhåller att det synes förutsättas, att jämväl gottgörelse ur fria stiftelser sker i samband med balansräkningens fastställande och avser räkenskapsårets utgång. Så torde emellertid icke alltid vara fallet. Det bör enligt länsstyrelsens mening övervägas att införa en uttrycklig föreskrift om att arbetsgivarens nedsättning av förefintlig skuld till stiftelse i samband med gottgörelse skall ske vid balansräkningens fastställande.

I fråga om spärregeln — d. v. s. bestämmelsen att stiftelsen efter gottgörelsen skall ha kvar medel tillräckliga att täcka pensionsreserven — framhåller *styrelsen för Sveriges advokatsamfund* att detta villkor är avsett att gälla även om, som torde vara det vanliga beträffande äldre stiftelser, stiftelsens stadgar ger företaget obegränsad rätt till gottgörelse. Såvitt angår äldre stiftelser beträffande vilka enligt dess stadgar en vidsträcktare rätt till gottgörelse föreligger, kan från rättssäkerhetssynpunkt den föreslagna bestämmelsen icke accepteras av styrelsen. Det bör enligt styrelsens mening icke vara tillåtet att lagstiftningsvägen göra en inskränkning av villkor, som är grundläggande för stiftelsens tillkomst. Förslaget är dessutom strängare än den bestämmelse som gäller för bundna stiftelser och som avses att bibehållas, nämligen att arbetsgivaren under alla förhållanden får gottgöra sig ett belopp intill räntan till stiftelsen. Jämväl *Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare* samt *Smålands och Blekinge handelskammare* riktar sig mot en retroaktiv tillämpning av spärregeln.

Ett par remissinstanser, *försäkringsinspektionen* och *länsstyrelsen i Östergötlands län*, betecknar det som en brist att utredningens lagförslag icke upptar någon bestämmelse om skadeståndsskyldighet för arbetsgivare, som överträder spärregeln vid gottgörelse ur stiftelsen. Försäkringsinspektionen framhåller att vad beträffar 1937 års lag i regel icke uppkommer något skadeståndsansvar för ledamöterna i bolagets styrelse, därest bolaget nedsatt sin skuld till bunden stiftelse i strid med reglerna i 8 och 13 §§ av nämnda lag.

Kammarrätten understryker angelägenheten av lagfästa föreskrifter för värdering av pensionsstiftelsernas tillgångar. Frånvaron av sådana regler kan förutses föranleda tvister. Enligt *näringslivets skattedelegation* uppstår vid beräkning av täckningen för pensionsreserven

i vissa fall värderingsproblem. Dessa har icke behandlats av utredningen. Delegationen hemställer därför att i motiveringen för den kommande lagstiftningen utsäges, att vid beräkning av pensionsreserven de normer, som vid inkomsttaxering godkänts för försäkringsanstaltens nedskrivning av tillgångar, må tillämpas vid värdering av stiftelsernas tillgångar.

Det andra stycket av förevarande paragraf har godtagits av det stora flertalet remissorgan.

Åtskilliga remissinstanser hävdar emellertid att arbetsgivaren vid gottgörelse ur stiftelsen själv bör få välja, huruvida han skall nedsätta sin skuld till stiftelsen eller uttaga egendom ur denna. *Näringslivets skattedelegation* anför härom att det av utredningen föreslagna stadgandet om tillvägagångssättet vid gottgörelse har sin förebild i 1937 års lag, men det kan icke i förevarande sammanhang motiveras av grunderna för sagda lag. Enligt delegationens mening bör det, i den mån stiftelsestadgarna det medger, stå arbetsgivaren fritt att gottgöra sig även ur andra stiftelsens tillgångar. Intet synes delegationen tala för att den föreslagna ordningen för gottgörelse i princip skulle vara till fördel för de anställda. En stiftelses övriga tillgångar kan mången gång vara av väsentligt sämre kvalitet än stiftelsens fordran på företaget. Härtill kommer en annan väsentlig omständighet, nämligen förekomsten av sådana reverser, vilka icke kan uppsägas förrän stiftelsens övriga tillgångar tagits i anspråk. Även om förslaget i sin helhet innebär ett brytande av gällande stadgar för pensionsstiftelserna, saknas dock enligt delegationen anledning att därutöver bryta sådana villkor, som förekommer i lämnade skuldebrev. I vart fall, säger delegationen, kan den föreslagna regeln icke utformas så, att den får retroaktiv verkan. Vidare saknas anledning att lagstiftningens vägen motverka intresset av att låta stiftelserna förvärva realtillgångar. Något skäl att den likviditetsreserv, som stiftelsens tillgångar av annan art än fordran på företaget utgör, skall göras oåtkomlig föreligger icke heller. Liknande synpunkter återfinnes i yttrandena från *kammarrätten, Skånes handelskammare, handelskammaren i Gefle och kooperativa förbundet*. Sistnämnda remissorgan anser, att det borde överlämnas till arbetsgivare och arbetstagare att fritt överenskomma om fördelningen av gottgörelsen ur stiftelsens medel mellan de olika slagen av dess tillgångar. *Svenska bankföreningen*, som åberopat yttrandet av näringslivets skattedelegation, tillägger att den föreslagna regeln angående gottgörelsesättet ter sig särskilt olämplig såvitt avser bankernas pensionsstiftelser. Tolkad efter orden skulle den komma att medföra, att medel, som en banks pensionsstiftelse har inestående på räkning i banken, måste tagas i anspråk före exempelvis aktier och obligationer. Detta skulle säkerligen mången gång vara stridande mot de anställdas intressen, säger bankföreningen.

Även *försäkringsinspektionen* anser att arbetsgivaren bör äga valfrihet i berörda hänseende. Försäkringsinspektionen framhåller att, då en stiftelse har en från företaget avskild förmögenhet, denna i regel är placerad i tillgångar, exempelvis banktillgodohavanden, som erbjuder större säkerhet än fordran hos företaget. Motsatsen kan emellertid vara fallet. Sålunda kan de

avskilda medlen vara placerade i aktier i företaget. Rätten att återtaga medel ur fri pensionsstiftelse bör enligt inspektionen utövas så, att försämring av destinatärernas trygghet i görligaste mån undvikas. Inspektionen ifrågasätter emellertid, om detta syfte bäst ernås genom en mekanisk regel, som icke tager hänsyn till arten av de tillgångar i vilka den avskilda förmögenheten redovisas. Enligt inspektionens mening är det lämpligare att arbetsgivare vid gottgörelse ur fri pensionsstiftelse i princip medges rätt att välja antingen nedsättning av sin skuld till stiftelsen eller betalning ur övriga stiftelsemedel. Inspektionen förutsätter därvid att önskemålet om de anställdas representation i pensionsstiftelses styrelse inom en snar framtid blir tillgodosett, varigenom de anställda får möjlighet att bevaka här berörda trygghetsfrågor.

Departementschefen. Föremålet för arbetsgivarens rätt att gottgöra sig ur pensionsstiftelse är fastslaget i 5 och 6 §§ av departementsförslaget; jfr i fråga om bundna stiftelser även 8 § i 1937 års lag i dess nu föreslagna lydelse. I förevarande paragraf anges beträffande fria stiftelser dels den tidrymd över vilken gottgörelserätten sträcker sig, dels det belopp som skall kvarhållas i stiftelsen och som således icke är tillgängligt för gottgörelse (spärregeln), dels det sätt varpå gottgörelse skall äga rum. Det är enligt förslaget avsett, att i fråga om bundna stiftelser bestämmelserna i 1937 års lag alltjämt skall gälla i de angivna hänseendena.

Vad först angår den tidrymd över vilken gottgörelserätten skall sträcka sig har utredningen föreslagit (första stycket första punkten), att gottgörelsen må avse endast utgift under det senaste räkenskapsåret. Med uttrycket »utgift» åsyftas härvid vad arbetsgivaren verkligen utbetalat under den avsedda perioden. Flera remissorgan, bland dem föreningen auktoriserade revisorer, har framfört invändningar på denna punkt och ansett att gottgörelserätten i stället bör grundas på det s. k. kostnadsbegreppet. Detta skulle visserligen innebära vissa fördelar från rent bokföringsmässiga synpunkter, särskilt när det gäller ATP-avgifterna. En på kostnadsbegreppet grundad gottgörelserätt synes emellertid knappast stå i överensstämmelse med allmänna stiftelserättsliga grundsatser. Den gottgörelserätt som medges enligt 1937 års lag är beroende av vad bolaget faktiskt utgivit. Framhållas må att, om man skulle bygga på kostnadsbegreppet, det kunde tänkas inträffa fall då ur stiftelsen uttagen egendom icke bleve utnyttjad för pensionsändamål; i yttrandet från revisorsföreningen har angivits ett exempel härpå. Rätten till gottgörelse bör alltså såsom utredningen föreslagit knytas till vad arbetsgivaren under det senaste räkenskapsåret verkligen utbetalat för pensionering och liknande. Vad sålunda åsyftas synes med erforderlig klarhet ha kommit till uttryck i den föreslagna lagtexten.

Ett strikt upprätthållande av grundsatsen att gottgörelserätten endast får avse utgift under det senaste räkenskapsåret skulle emellertid i vissa fall kunna leda till icke avsedda verkningar för arbetsgivaren. I betänkandet har anförts exempel härpå. De av utredningen anförda fallen är enligt utred-

ningens mening av den natur, att gottgörelserätt för tidigare räkenskapsår bör anses föreligga utan att det behöver uttryckligen anges i lagtexten. Emellertid är det angeläget att detta spörsmål klarlägges i lagen. Det kan tänkas, att det även i andra fall finns särskilda skäl att gottgörelserätten bör få omfatta utgift längre tillbaka i tiden. Jag vill därför föreslå ett tillägg till stadgandet av innehåll att tillsynsmyndigheten, om det föreligger särskilda skäl därtill, må medge gottgörelse jämväl för utgift under tidigare räkenskapsår. Såsom förutsättning för medgivande av dylik fördröjd gottgörelse bör gälla att kravet i spärregeln (första stycket andra punkten) dels är uppfyllt, då gottgörelsen faktiskt sker, och dels kunnat uppfyllas vid den tid, då gottgörelse bort äga rum enligt huvudstadgandet. Någon motsvarande dispensregel beträffande de bundna stiftelserna synes ej vara behövlig.

Såsom framgår av utredningens motiv är det arbetsgivarens räkenskapsår som åsyftas. Till förebyggande av tvekan torde lagtexten böra förtydligas på denna punkt.

Med anledning av ett påpekande i ett remissyttrande vill jag framhålla att gottgörelse ur fria stiftelser bör kunna ske även under loppet av det räkenskapsår, varunder arbetsgivaren verkställt sin utgift. Som regel torde emellertid gottgörelse äga rum i samband med balansräkningens fastställande och alltså anknytas till förhållandena vid räkenskapsårets utgång.

Vad härefter angår frågan om det belopp, som skall kvarhållas i stiftelsen och alltså icke är tillgängligt för gottgörelse föreslås av utredningen (första stycket andra punkten) en spärregel av innebörd, att stiftelsen efter gottgörelsen skall ha kvar medel tillräckliga att täcka pensionsreserven för de pensioner och utfästelser om pensioner, för vilka stiftelsens medel tjänar som säkerhet. Regeln är förestavad av hänsyn till pensionstagare och till arbetstagare, som erhållit pensionsutfästelse. Styrelsen för Sveriges advokatsamfund och två handelskammare har motsatt sig att spärregeln tillämpas på sådana äldre stiftelser, beträffande vilka stadgarna ger en mera omfattande möjlighet till gottgörelse. Härvid har rättssäkerhetssynpunkter åberopats. I denna del får jag hänvisa till vad jag i den allmänna motiveringen anfört om anpassningsproblematiken. Om lagstiftningen skall fylla det avsedda syftet torde det vara nödvändigt att även på denna punkt göra den tillämplig på äldre stiftelser oavsett stadgarnas innehåll.

Det torde icke vara nödvändigt att, såsom ifrågasatts i ett par remissyttrandena, i denna etapp av lagstiftningsarbetet upptaga frågan om skadeståndsansvar för arbetsgivare, som bryter mot spärregeln.

Särskilda föreskrifter för värdering av pensionsstiftelsernas tillgångar synes icke vara behövliga. En pensionsstiftelses förmögenhet består vanligen av fordran på stiftarföretaget. I dylikt fall torde värderingsproblem ej uppstå, eftersom fordringen upptages till sitt nominella belopp. Har stiftelsen annan egendom, bör denna upptagas till sitt saluvärde. Det närmare ställningstagandet till tveksamma värderingsfrågor torde få överlåtas åt praxis.

I fråga om tillvägagångssättet vid gottgörelse ur fria stiftelser innebär utredningens förslag (andra stycket), att arbetsgivaren vid gottgörelsen skall

nedsätta sin skuld till stiftelsen och att han, om han utgivit större belopp än som svarar mot skulden, äger kräva betalning för överskjutande belopp ur övriga medel som må finnas hos stiftelsen. Förslaget har hos det stora flertalet remissinstanser icke föranlett någon erinran. Emellertid har på vissa håll hävdats att arbetsgivaren själv borde få avgöra, om han vid gottgörelsen skall nedsätta sin skuld till stiftelsen eller uttaga egendom ur denna. Härvid har bl. a. framhållits, att det är tänkbart att en stiftelses avskilda förmögenhet är av sämre värde än dess fordran på det egna företaget; detta skulle särskilt kunna vara fallet när det gäller till banker knutna stiftelser.

Till belysning av detta spörsmål må nämnas, att de fria stiftelserna vid 1958 års utgång hade en sammanlagd bruttoförmögenhet på 5 569 miljoner kronor, varav 4 485 miljoner kronor utgjordes av fordringar på de egna företagen. Särskilda placeringsföreskrifter för de fria stiftelsernas medel finnes ej. De belopp som ej utgjordes av fordringar på de egna företagen fördelade sig vid nämnda tidpunkt på andra reversfordringar (249 milj.), aktier i de egna företagen (58 milj.), övriga aktier (227 milj.), fastigheter (92 milj.), obligationer (229 milj.), bankmedel eller kontanter (211 milj.), kapitalförsäkringar (1 milj.) och annat (20 milj.). Givetvis kan det inträffa, att dessa placeringar någon gång ger mindre säkerhet än fordran hos det egna företaget. Lagregeln bör dock utformas med beaktande av att det utan tvekan är vanligast att dylik fordran, för vilken särskild säkerhet ej ställts, ger sämre trygghet. Åtminstone är detta fallet så länge fri stiftelses fordran icke tillagts förmånsrätt i företagets konkurs. Tilläggas må att utredningens förslag, att arbetsgivaren vid gottgörelse i första hand skall nedsätta sin skuld till stiftelsen och i andra hand uttaga andra medel, har förebild i 1937 års lag och att motsvarande ordning är fastslagen i normalstadgarna för PRI-stiftelser. Jag anser mig på grund av det anförda böra tillstyrka utredningens förslag. Beträffande sådana reverser, som är uppsägbara först sedan stiftelsens övriga tillgångar har tagits i anspråk, innebär den föreslagna regeln att uppsägningsvillkoret blir verkningslöst. För att lagstiftningen skall få erforderlig effekt torde detta böra gälla även i fråga om redan befintliga reverser av dylikt innehåll.

I redaktionellt avseende torde andra stycket kunna förenklas. Det synes tillfyllest att stadga, att gottgörelsen, för den händelse stiftelsens tillgångar delvis utgöres av fordran hos arbetsgivaren, i första hand skall ske genom avräkning mot fordringen.

Såsom tredje stycke i paragrafen bör såsom utredningen föreslagit upptagas vissa hänvisningar till 1937 års lag.

8 §.

Genom denna paragraf, som med redaktionell jämkning överensstämmer med 7 § i utredningens förslag, erhåller arbetsgivaren rätt att under vissa villkor överföra medel från en pensionsstiftelse till annan sådan stiftelse hos honom.

Gällande rätt. I 15 § första stycket 1) i 1937 års lag stadgas beträffande bundna pensionsstiftelser att bolagsstämma må, där det påkallas av ändrade förhållanden eller eljest prövas lämpligt, med tillstånd av tillsynsmyndigheten besluta att pensionsstiftelsens tillgångar eller del därav skall överföras till allmän eller särskild pensionsstiftelse, som hör till bolaget eller i samband med överföringen bildas för bolaget. Enligt fjärde stycket av samma paragraf åligger det tillsynsmyndigheten att bereda styrelse eller god man för stiftelsen tillfälle att yttra sig i ärendet (första punkten). Tillstånd till överföringen må icke ges, där denna kan antagas lända till förfång för dem som avses med stiftelsen (andra punkten). I och för sig hindrar icke 1937 års lag överföring av medel från en särskild till en allmän stiftelse. Något formellt hinder möter ej ens mot att medel överföres mellan stiftelser, som är avsedda för helt skilda grupper av arbetstagare, t. ex. från särskild stiftelse för tjänstemän till särskild stiftelse för arbetare.

Enligt lagberedningens motiv skall vid bedömandet av frågan, huruvida en överföring kan antagas komma att lända intressenterna till förfång, alla omständigheter tagas i betraktande. Det framhålles att förfång icke uppkommer, om en stiftelsens tillgångar är så stora att de överstiger det belopp, vilket kan tagas i anspråk för dem som avses med stiftelsen, och allenast överskottet överföres till annan stiftelse. Lagberedningen torde ha åsyftat att överföring skall medges, såvida denna ej länder till förfång för sådana med stiftelsen avsedda personer, som vid tidpunkten för överföringen på grund av till dem utgående pension äger eller på grund av löfte om framtida pension anses äga pensionsrätt.

1937 års lag förutsätter icke möjligheten att en bunden pensionsstiftelsens medel överföres till en fri pensionsstiftelse.

Beträffande överföring av medel från fria pensionsstiftelser synes enligt gällande rätt utgångspunkten vara, att medel icke får överföras till annan stiftelse annat än efter ett permutationsförfarande. Undantag från denna huvudregel kan följa av grundsatsen att man har att beakta stiftarens förordnande. Innehåller pensionsstiftelsens stadgar särskild föreskrift, enligt vilken överflyttning av stiftelsemedel skall få ske i större eller mindre utsträckning, är denna föreskrift att tillämpa. Det är ej ovanligt att stadgar för pensionsstiftelse innehåller förbehåll om rätt för stiftaren eller stiftelsens styrelse att efter tillsynsmyndighetens medgivande ändra stiftelsens ändamål. Ett sådant ändringsförbehåll kan tänkas vara tillräcklig grund för en stadgeändring, som ger befogenhet att överföra stiftelsens medel till annan stiftelse.

Utredningen. Inledningsvis erinrar utredningen om att enligt den mellan arbetsgivareföreningen, å ena, samt industritjänstemannaförbundet och arbetsledareförbundet, å andra sidan, den 26 oktober 1960 träffade uppgörelsen om kompletterande pensionering av tjänstemän annorledes än genom pensionsförsäkring skapats ett nytt system för fondering i pensionsstiftelse. Arbetsgivare som anslutit sig till systemet har att för tryggande av pensionsutfästelser

för ålderspensionering enligt överenskommelsen den 30 juni 1960 inrätta en särskild fri pensionsstiftelse för tjänstemän (PRI-stiftelse). Till denna stiftelse skall arbetsgivaren årligen avsätta ett belopp, som svarar mot en på visst sätt beräknad pensionsskuld. De regler som i övrigt är avsedda att gälla är angivna i normalstadgar för de stiftelser som omfattas av uppgörelsen. Arbetsgivaren åtager sig att bilda en PRI-stiftelse även om till hans företag tidigare skulle vara knuten en allmän pensionsstiftelse eller en särskild pensionsstiftelse för tjänstemän. PRI-stiftelsen avser endast pensioner som intjänats fr. o. m. den 1 januari 1960. Att arbetsgivaren inrättat en PRI-stiftelse gör därför icke äldre stiftelser överflödiga, om arbetsgivaren har ytterligare utfästelser att infria — exempelvis utfästelser som avser pensioner grundade på tjänstetid före den 1 januari 1960 — eller utger pensioner utan särskild utfästelse.

Likväl har man enligt utredningens mening att förutse, att de äldre stiftelserna förlorar i betydelse för tjänstemännens del. Sannolikt kommer i många fall att i äldre stiftelser finnas medel, som icke längre erfordras för sitt ursprungliga syfte. Samtidigt kan arbetsgivaren behöva medel till en PRI-stiftelse. Det nya systemet medför därför ett behov för arbetsgivaren att kunna till PRI-stiftelsen överföra medel från en äldre stiftelse, denna må vara bunden eller fri.

I försäkringsinspektionens yttrande till Kungl. Maj:t den 14 november 1960 angående stadfästelse av bolagsordning och grunder för FPG uttalas, att det kunde förtjäna övervägas huruvida icke förstärkningsanordningar av den typ, som avsågs med det avtalade pensionssystemet, borde tillskapas jämväl med avseende å andra pensionsstiftelser än de som skulle bildas för tjänstemännen. Bli detta förhållandet kan det enligt utredningen väntas att man följer PRI-systemets modell och bildar nya stiftelser enkom avsedda att säkerställa nya pensionslöften. Ytterligare behov att kunna överföra medel mellan olika stiftelser hos en arbetsgivare kan således då uppkomma, konstaterar utredningen.

Med hänsyn till det anförda finner utredningen det vara ändamålsenligt att arbetsgivare genom lagstiftning beredes möjlighet att flytta medel från en pensionsstiftelse till en annan, även när detta icke är förutsatt enligt stiftelsestadgarna. Viktigt är också, framhåller utredningen, att i lag fixeras de betingelser härför som bör uppställas av hänsyn till den personkrets, vilken den avstående stiftelsen avser att gynna.

I första stycket av det föreslagna lagrummet har införts den huvudregeln, att arbetsgivaren medges att från pensionsstiftelse överföra medel till annan sådan stiftelse hos honom. Såsom framgår av andra stycket är det likväl endast stiftelsens överskottsmedel som står till förfogande för överföring.

Beträffande överflyttning av medel mellan bundna stiftelser erfordras icke någon lagreglering, ty därom är stadgat i 1937 års lag. Med hänsyn härtill och då utredningen genomgående velat undvika intrång i nämnda lag, har i paragrafens sista stycke för berörda fall av överföring hänvisats till 15 § första stycket 1) och fjärde stycket i 1937 års lag.

Alla andra fall av överföring mellan pensionsstiftelser — från bunden till fri, från fri till annan fri samt från fri till bunden — omfattas av den föreslagna bestämmelsen. Det sistnämnda fallet, d. v. s. överföring från fri till bunden stiftelse, torde enligt utredningen förhållandevis sällan bli aktuellt, ty arbetsgivaren torde icke ofta önska göra dylik omplacering av stiftelsemedel. Likväl kan en sådan överflyttning vara önskad av de anställda, enär därigenom beredes förmånsrätt för fordran mot arbetsgivaren. Utredningen finner icke anledning föreligga att från lagstiftningen särskilt undantaga flyttning av medel från en fri till en bunden stiftelse.

För att överföring skall få ske med stöd av den föreslagna lagen har i 7 § första stycket av förslaget uppställts två krav.

Det ena kravet är att den avstående stiftelsen skall omfatta samtliga personer som avses med den mottagande stiftelsen. Överföring har sålunda ansetts böra vara tillåten endast på villkor att de överförda medlen kommer personer som ingår i den avstående stiftelsens destinatärskrets till godo. Stadgandet innebär i första hand att medel kan flyttas från en allmän stiftelse till en annan dylik stiftelse och från en särskild stiftelse till en annan sådan stiftelse avseende samma personalgrupp. Vidare kan överföring äga rum från en allmän stiftelse till en särskild stiftelse. Den särskilda stiftelsens destinatärer utgör nämligen del av den allmänna stiftelsens destinatärskrets. I betraktande av att en arbetsgivare efter eget gottfinnande kan öka en allmän stiftelses pensionsreserv genom pensionslöften enbart eller huvudsakligen till en viss kategori av arbetstagare, torde enligt utredningens mening någon erinran icke kunna riktas mot att han får flytta medel från en allmän till en särskild stiftelse. Överföring av medel till en PRI-stiftelse kan följaktligen ske icke blott från en särskild tjänstemannastiftelse utan jämväl från en allmän stiftelse. Även eljest lär fall kunna inträffa, då det är en fördel att möjlighet finns att flytta en allmän pensionsstiftelses tillgångar till en särskild pensionsstiftelse.

Utredningen anför vidare att det däremot icke synes böra medges att tillgångar fritt flyttas mellan särskilda stiftelser avseende skilda grupper av anställda, t. ex. från särskild stiftelse för arbetare till särskild stiftelse för tjänstemän och vice versa. Ett dylikt medgivande skulle enligt utredningens uppfattning innebära alltför stort avsteg från principen om stiftelseändamålets oföränderlighet. Möjligen skulle kunna övervägas att medge överföring från en särskild stiftelse till en allmän, ty i sådant fall rör det sig bara om en utvidgning av destinatärskretsen, exempelvis från tjänstemän till samtliga arbetstagare. Ej heller detta har inom utredningen ansetts böra tillåtas. Man har att hålla i minnet att medel som överförts från en stiftelse till en annan därefter kan tänkas flyttas vidare till en tredje stiftelse. Ett medgivande av medelsöverföring från särskild till allmän stiftelse skulle därför kunna innebära, att medel kunde överflyttas exempelvis först från en särskild stiftelse för tjänstemän till en allmän stiftelse och därifrån till en särskild stiftelse för arbetare.

Det andra kravet är att överföringen skall fordras för att helt eller delvis

täcka den mottagande stiftelsens pensionsreserv. Utredningen anser att en längre gående överföringsrätt ej fyller något behov. Det erinras att industrijämnens och arbetsledarnas pensionsuppgörelse ålägger arbetsgivaren att årligen genom avsättning till PRI-stiftelse bringa upp dess förmögenhet till att motsvara »pensionsskulden», varmed avses en enligt särskilda regler beräknad pensionsreserv.

En pensionsstiftelse har som regel att tjäna till säkerställande av utgående pensioner och utfästelser om pension för alla de personer som omfattas av stiftelsens ändamål. Finns till en arbetsgivare knutna flera pensionsstiftelser omfattande helt eller delvis samma personkrets, kommer därför stiftelserna att dubblera varandra. Så långt personkretsen sammanfaller avser de nämligen samma pensioner och pensionsutfästelser, därest icke föreskrivits att stiftelses ändamål skall ha särskild begränsning. Stiftelserna har med andra ord gemensam pensionsreserv. En begränsning kan ligga däri att den ena stiftelsen avser familjepension och den andra ålderspension. I normalstadgarna för PRI-stiftelse anges, att sådan stiftelse har till ändamål att trygga de pensionsutfästelser för ålderspensionering, som enligt planen för kompletterande pensionsförmåner i den centrala pensionsuppgörelsen den 30 juni 1960 åvilar bolaget i förhållande till tjänstemän som är eller varit anställda hos bolaget. Av denna föreskrift torde enligt utredningens mening följa, att PRI-stiftelse enbart avser att säkerställa de så angivna utfästelserna.

Utredningen finner att den omständigheten, att pensionsstiftelser knutna till samme arbetsgivare i vidsträckt omfattning har gemensam pensionsreserv, kan anföras som ett ytterligare skäl varför det bör vara medgivet att överföra medel från en pensionsstiftelse till annan under de betingelser som förut angivits. Har den avstående stiftelsen och den mottagande stiftelsen båda som enda tillgång fordran på arbetsgivaren och har båda gemensam pensionsreserv, ter sig överföringen närmast som en bokföringsåtgärd. Samtidigt ger denna omständighet upphov till frågan, till vilken stiftelse den gemensamma pensionsreserven bör förläggas. Och denna fråga måste, framhåller utredningen, besvaras innan man kan säga i vilken stiftelse eventuellt överskott står till förfogande. I 8 § av utredningsförslaget har angivits regler, hur man härmed bör förfara i olika fall.

Den i förslaget 7 § första stycket öppnade möjligheten att överföra medel mellan pensionsstiftelser tar sikte på de fall, där sådan överföring icke kan ske redan med stöd av stiftelsernas stadgar. Utredningen har ej avsett att begränsa överföringsrätten, om stiftelsens stadgar ger ett tillstånd till överföring som sträcker sig längre än det i lagrummet angivna. Stadgarna kan t. ex. tillåta att medel må flyttas från en särskild till en allmän stiftelse eller att medel må flyttas, även om de icke skulle behövas för att täcka den mottagande stiftelsens pensionsreserv.

Utredningen har ej funnit lämpligt att för överföring kräva att stiftelserna avser att säkerställa samma slag av pension. Intet hindrar således att från en stiftelse, avsedd allenast för ålderspension, flyttas medel till en stiftelse inom vars ändamål rymmes alla slag av pension, vice versa. Ej ens flyttning

från en stiftelse för enbart ålderspension till en stiftelse för enbart invalid- och familjepension eller omvänt bör möta något hinder. Denna princip rimmar med den i förslagets 4 § upptagna bestämmelsen om arbetsgivarens rätt att ur pensionsstiftelse bereda sig gottgörelse för sina pensionskostnader; jfr även 5 § i förslaget.

För att de arbetstagare som har sin pensionsrätt tryggad i den avstående stiftelsen icke skall få sin säkerhet förstörd genom överföringen, har i den föreslagna 7 § andra stycket stadgats att medel icke får överföras med mindre den avstående stiftelsen *efter överföringen* har kvar medel enligt vad i förslagets 6 § första stycket sägs. Detta innebär, vare sig den avstående stiftelsen är bunden eller fri, att täckning skall finnas för dess pensionsreserv, beräknad på grundval av de utgående pensioner och de utfästelser om pension för vilka stiftelsens medel tjänar som säkerhet. Utredningen påpekar att 7 § andra stycket i förslaget har ett vidsträcktare tillämpningsområde än paragrafens första stycke. Spärregeln i andra stycket avser även fall då stiftelses stadgar eller stiftares föreskrift medger överföring av medel utöver vad som tillåts genom första stycket, t. ex. överföring från särskild stiftelse till allmän stiftelse eller överföring utan att denna erfordras för att täcka den mottagande stiftelsens pensionsreserv.

Remissyttrandena. Stadgandet i första stycket har i allmänhet godtagits vid remissbehandlingen.

Justitiekanslersämbetet framför dock vissa avvikande synpunkter. Ämbetet framhåller att lagförslaget innefattar strängare överföringsregler än 1937 års lag. Att överföringen av medel från bundna pensionsstiftelser regleras i skilda lagar beroende på om överförandet sker till bunden eller fri stiftelse, synes ämbetet opraktiskt och måhända också ägnat att skapa otydlighet. Det förefaller vidare ämbetet tveksamt, om det finns anledning att uppställa strängare krav på överföring av medel från en bunden stiftelse till en fri än då transaktionen sker mellan bundna stiftelser. Även då det gäller överföring av medel mellan fria stiftelser synes befogat att ställa frågan, om icke reglerna är för snäva. Som exempel nämner ämbetet det fall, att i ett företag en pensionsstiftelse bildats till förmån allenast för ett begränsat antal befattningshavare i företaget. Om överskott uppkommer i en dylik stiftelse, synes det ämbetet knappast föreligga några skäl mot att detta överskott användes till pensionering även av andra än stiftelsens destinatärer. Ämbetet är för sin del närmast benäget förorda att några begränsningar icke uppställas i fråga om överföring av överskottsmedel mellan fria stiftelser inom samma företag. Finnes det motiverat att uppställa regler av den innebörd utredningen föreslagit, synes det dock ämbetet välbetänkt att ge Kungl. Maj:t befogenhet att, om särskilda skäl därtill föranleder, medge lättnad i överföringsreglerna.

Enligt *Sveriges köpmannaförbund* är det angeläget att företagen får möjligheter att rationalisera och förenkla redovisningen på förevarande områ-

de. Med hänsyn härtill ifrågasätter förbundet, om icke överföring av medel till annan stiftelse alltid bör medges, därest detta icke länder till förfång för dem som vid tidpunkten ägde eller på grund av löfte om framtida pension får anses äga pensionsrätt. En överföring till en gemensam stiftelse för ett företag torde enligt förbundet i många fall vara ägnad att förenkla problemen.

Skånes handelskammare berör frågan, hur långt kravet på identitet mellan den avstående och den mottagande stiftelsens destinatarer sträcker sig. Till belysning av frågeställningen anges de fallen, att den avstående stiftelsen fordrar en viss anställningstid för erhållande av pensionsrätt men den mottagande stiftelsen icke gör detta eller att företagets personal utökats sedan tillkomsten av en ny stiftelse och de nyanställda icke omfattas av den äldre stiftelsen.

I redaktionellt avseende anför *kammarrätten* i anslutning till förevarande paragraf att den föreslagna rätten till överföring av medel från stiftelse till annan stiftelse i vissa fall innebär en utvidgning i förhållande till 1937 års lag; så t. ex. tillåtes överföring från bunden till fri stiftelse, vilket icke är förutsatt i sistnämnda lag. Utredningen har emellertid ej föreslagit något häremot svarande tillägg till 15 § i 1937 års lag. Sådant tillägg synes *kammarrätten* böra ske. Tillägget bör vara av innebörd att tillgångar må överföras från bunden till fri stiftelse på sätt framgår av det nu ifrågavarande författningsrummet.

Icke heller bestämmelsen i andra stycket har föranlett invändningar från remissorganens sida.

I konsekvens med sin ståndpunkt till en retroaktiv tillämpning av spärregeln vid gottgörelse ur pensionsstiftelse (6 § första stycket av utredningsförslaget) vänder sig *styrelsen för Sveriges advokatsamfund* likväl mot en tillämpning av spärregeln i de fall, då gällande stadgar medger överföring utan hänsyn till pensionsreservens storlek.

Länsstyrelsen i Kalmar län framhåller att utredningen ansett, att till icke tillåten överföring skulle hänföras — förutom överflyttning mellan särskilda stiftelser avseende skilda grupper av anställda — överföring från särskild stiftelse till allmän. Emellertid har i paragrafens andra stycke avsteg gjorts från det tänkta förbudet för överföring i sist angivna fall, under bl. a. den förutsättningen att åtgärden om överföringen har stöd i stiftelsens stadgar eller stiftarens föreskrift. Man kan enligt länsstyrelsens mening möjligen draga den slutsatsen, att i en blivande lagstiftning en överföring med stöd av stiftelsestadgar eller stiftarens föreskrift icke skulle bli tillåten. Om denna hypotes skulle vara riktig, ligger det närmast till hands att antaga, att dylik överföring närmast skulle äga relevans beträffande sådana redan befintliga stiftelser, vilkas stadgar innehåller en dylik överföringsklausul, eller då stiftaren givit särskild föreskrift därom. Det synes länsstyrelsen icke heller utslutet att tillsynsmyndigheten i samband med fastställande av stadgar för pensionsstiftelser, bildade efter lagens ikraftträdande, komme att anse sig förhindrad godtaga i stadgarna eventuellt intagen föreskrift av här ifrågava-

rande innebörd. Vid nu angivna förhållanden synes det icke opåkallat att till ledning för såväl företagen som tillsynsmyndigheten visst förtydligande av lagtexten sker i en eller annan form.

Departementschefen. Arbetsgivare, som anslutit sig till PRI-systemet, har att årligen tillföra sin PRI-stiftelse ett belopp motsvarande en på visst sätt beräknad pensionsskuld. Det är ett intresse för honom att till sådant ändamål kunna begagna sig av överskottsmedel i äldre pensionsstiftelser. Ibland kan sistnämnda stiftelsers stadgar ha sådant innehåll, att en överföring kan ske med stöd av dessa. Förevarande paragraf i utredningens förslag ger arbetsgivarna möjlighet att, oavsett vad stiftelsens stadgar må innehålla här-om, från äldre stiftelser överföra medel till PRI-stiftelser och liknande stiftelser. Även andra fall av överföring kan äga rum enligt stadgandet. Förslaget innebär att arbetsgivaren kan från en pensionsstiftelse överföra medel till annan pensionsstiftelse hos honom, om den avstående stiftelsen omfattar samtliga personer som avses med den mottagande stiftelsen och överföringen fordras för att helt eller delvis täcka den mottagande stiftelsens pensionsreserv (första stycket). Som särskilt villkor för överföring uppställs, att den avstående stiftelsen efter överföringen har kvar medel täckande pensionsreserven (andra stycket).

Vid remissbehandlingen har från något håll anmärkts, att de föreslagna överföringsreglerna är onödigt snäva. Denna anmärkning skulle vara befogad, om det gällt att åstadkomma en fullständig reglering av överföringsmöjligheterna på motsvarande sätt som 1937 års lag reglerar överföring av tillgångar mellan bundna stiftelser (15 § i nämnda lag). Emellertid har förslaget till huvudsakligt syfte att ställa överskottsmedel till förfogande för stiftelser som bildats enligt PRI-systemet och enahanda system. Begränsningen att den avstående stiftelsen skall omfatta samtliga personer, som avses med den mottagande, ligger i linje med de i 5 och 6 §§ i departementsförslaget angivna förutsättningarna för gottgörelse ur pensionsstiftelse. Det må betonas att stadgandets första stycke icke avser att inskränka möjligheten till överföring av stiftelsemedel enligt nu gällande rätt. Ger stiftelsestadgarna en vidare överföringsrätt, blir dessa att tillämpa på samma sätt som hittills. Kungl. Maj:t torde också vara oförhindrad att, om speciella skäl föreligger, genom permutation ändra stiftelsestadgarnas innehåll därhän, att överföring kan ske även i fall som icke omfattas av bestämmelsen i första stycket. Spärregeln i paragrafens andra stycke är emellertid avsedd att gälla oberoende av stadgarnas innehåll.

Med anledning av vad länsstyrelsen i Kalmar län yttrat vill jag framhålla, att — såsom följer av det redan anförda — den föreslagna överföringsparagrafen icke är avsedd att begränsa nu rådande ordning annat än genom nyssnämnda spärregel. Om stiftelsen bildats före eller efter lagens ikraftträdande spelar alltså icke någon roll.

Skånes handelskammare berör frågan hur långt kravet på identitet mellan den avstående och den mottagande stiftelsens destinatarer sträcker sig. Motsvarande problem kan redan nu möta i rättstillämpningen. Med hänsyn till

stiftelsestadgarnas ofta mångskiftande innehåll är det icke möjligt att göra något generellt uttalande på ifrågavarande punkt. Den närmare gränsdragningen, som sällan torde förorsaka svårigheter, synes kunna överlämnas åt praxis.

I ett tredje stycke av paragrafen torde såsom utredningen föreslagit böra upptagas vissa hänvisningar till överföringsreglerna i 1937 års lag. Såsom påpekats vid remissbehandlingen kan viss oklarhet uppkomma genom att överföringsreglerna behandlas i skilda lagar. Jag anser emellertid att utredningens lösning av detta lagtekniska spörsmål kan godtagas.

9 §.

I förevarande paragraf, som med redaktionell jämkning är likalydande med 8 § i utredningens förslag, behandlas ordningen för gottgörelse åt arbetsgivaren och överföring av medel mellan pensionsstiftelser i det fallet, att till arbetsgivaren är knutna flera stiftelser med gemensam pensionsreserv.

Utredningen. Utredningen anför att, om till arbetsgivaren är knutna flera pensionsstiftelser, fråga uppkommer i vilken ordning gottgörelse åt arbetsgivaren och överföring av medel mellan stiftelser må äga rum. Denna paragraf avser att ange, hur man skall bestämma vilka medel som är spärrade för den händelse stiftelserna har gemensam pensionsreserv.

En stiftelse har, där ej annat särskilt föreskrivits, att tjäna som säkerhet för samtliga utgående pensioner och utfästelser om pension till personer som omfattas av stiftelsens ändamål. Som redan av utredningen framhållits i motiven till förslagets 7 § kommer två eller flera till samme arbetsgivare knutna pensionsstiftelser att stå som säkerhet för samma pensioner och utfästelser förutsatt att stiftelserna omfattar samma personkrets, därest särskild begränsning ej föreskrivits. Stiftelserna har med andra ord gemensam pensionsreserv.

Är stiftelsen A vid företaget X en allmän stiftelse (d. v. s. en stiftelse som omfattar samtliga anställda) och är stiftelsen B vid samma företag också allmän, så har — framhåller utredningen — den enskilde pensionstagaren i princip samma anspråk mot stiftelsen A som mot stiftelsen B. Är stiftelsen A en allmän stiftelse och stiftelsen B en särskild stiftelse för tjänstemän, så är pensionsreserven gemensam såvitt gäller pensioner till tjänstemän. Den allmänna stiftelsen omfattar nämligen jämväl tjänstemännen. Beträffande pensioner och pensionslöften till arbetare gäller däremot, att pensionstagaren (löftesbäraren) har anspråk endast mot stiftelsen A.

Det kan tänkas vara föreskrivet att en stiftelse enbart skall avse att säkerställa löften av visst slag. Som påpekats i motiven till förslagets 7 § är detta förhållandet med PRI-stiftelse. Sådan stiftelse har till ändamål att trygga pensioner, som åvilar arbetsgivaren enligt planen för kompletterande pensionsförmåner i den centrala pensionsöverenskommelsen för tjänstemännen den 30 juni 1960. Denna föreskrift för PRI-stiftelse är att tillämpa. Finns hos en arbetsgivare dels en tjänstemannastiftelse A av den typ som var

vanlig före tillkomsten av den centrala pensionsuppställningen, dels en stiftelse B som är PRI-stiftelse, är läget därför följande: Medlen hos pensionsstiftelsen A har att tjäna som säkerhet såväl för vanliga tjänstemannapensioner som för PRI-pensioner, medlen hos stiftelsen B däremot endast för PRI-pensioner.

Enligt utredningen är det ett vanligt förhållande, att flera pensionsstiftelser är knutna till samme arbetsgivare. Efter tillkomsten av 1937 års lag bildades ett stort antal stiftelser med iakttagande av de i denna lag givna föreskrifterna. Småningom fann företagen, att de kunde nå samma skattefördelar genom att i stället fondera medel i fria stiftelser. Ofta lät man den bundna stiftelsen förbli, sedan man bildat en ny fri stiftelse för framtida avsättningar. Nu finns omkring 1 000 bundna stiftelser. Enligt vad utredningen förmodar har flertalet arbetsgivare med en bunden stiftelse också en fri stiftelse. Ett företag med en bunden stiftelse och en fri stiftelse av vanlig typ har, om det anslutit sig till PRI-planen, också en PRI-stiftelse. Härutöver kan företaget vid sidan av en allmän stiftelse ha en särskild stiftelse för tjänstemän och (eller) en särskild stiftelse för arbetare. Dessa kan vara antingen fria eller bundna. Att ett företag har fyra, fem eller sex stiftelser, alla med pensionsreserv som delvis är gemensam, är ej otänkbart.

Man kan diskutera flera olika lösningar av problemet, vilka medel som skall anses såsom spärrade. En lösning vore enligt utredningen att räkna pensionsreserven fullt ut för varje stiftelse som reserven avser. En annan lösning skulle vara att man, i likhet med vad som alltjämt gäller för gemensamma in-teckningar i fast egendom, delade upp skulden på de olika stiftelserna. Utredningens lagförslag bygger på principen att den gemensamma pensionsreserven skall räknas endast en gång. Den skall hänföras till de stiftelser som kan tjäna som säkerhet för denna reserv i tur och ordning. Reservens placeras först i den stiftelse som allmänt sett får anses bereda den bästa säkerheten eller som får antagas ha särskild anknytning till de pensioner eller utfästelser som bildar den gemensamma reserven. Skulle två stiftelser ha lika rang, uppställs hjälpregeln att den gemensamma reserven först hänföres till den äldre. Den andra sidan av dessa regler är att överskottsmedel närmast kommer att finnas i den stiftelse, som för pensionstagarna och löftesbärarna är den sämsta eller mest avlägsna. Det är där arbetsgivaren skall taga sin gottgörelse, framhåller utredningen.

Enligt utredningen kunde man mena att frågan, vilken stiftelse som erbjuder den bästa säkerheten, borde avgöras på samma sätt som när en bank bedömer placeringen av ett lån. Med denna utgångspunkt skulle man anse att den gemensamma reserven hade en tryggare placering hos en stiftelse, som hade en lågt taxerad fastighet eller andra självständiga tillgångar, än hos en stiftelse, vars medel bestod i en fordran mot arbetsgivaren — en fordran som till och med kunde tänkas löpa utan ränta. En sådan metod vore dock icke praktikabel. Vem skulle sköta uppgiften att sortera ett antal stiftelser i rangordning med hänsyn till placeringen av deras medel, frågar utredningen. Man kan knappast lägga på arbetsgivaren att pröva värdet av en fordran mot

honom själv. Och i stiftelsernas styrelser sitter regelmässigt personer från företagsledningen ensamma eller tillsammans med representanter för de anställda. Frågan vilken stiftelse, vars medel i första hand skall bereda säkerhet för den gemensamma reserven, får därför enligt utredningens åsikt avgöras efter mera formella kriterier.

Utredningen erinrar om att det i 1937 års lag finns bestämmelser om hur *gottgörelse* skall ske, då till ett företag hör en allmän bunden pensionsstiftelse och en särskild bunden pensionsstiftelse. Enligt dess 1 §, sista stycket, skall en allmän stiftelse tjäna till tryggnad av pension jämväl åt personer som avses med en särskild stiftelse, i den mån den senare ej lämnar tillgång därtill. I 13 § tredje stycket av nämnda lag stadgas att, om för företagets pensionsutgifter för dem som avses med den särskilda stiftelsen avräkning, varom i 8 § första stycket i 1937 års lag förmåles, ej kunnat till fullo ske mot stiftelsens räntefordran hos företaget, för återstoden avräkning må äga rum mot räntefordran som tillkommer den allmänna stiftelsen (första punkten). För vad som ej kunnat sålunda avräknas må, efter vad i 8 § andra och tredje styckena stadgas, först ske nedsättning av företagets skuld till den särskilda stiftelsen och utbetalning ur denna stiftelses medel och därefter nedsättning av företagets skuld till den allmänna stiftelsen och utbetalning ur dess medel (andra punkten). De relaterade stadgandena torde enligt utredningen vila på förutsättningen att överskott föreligger i båda stiftelserna. Utredningen antar att lagberedningen tänkt sig, i överensstämmelse med vad som föreslås av utredningen under punkten b) av förevarande paragraf, att den gemensamma reserven skall förläggas först till den särskilda stiftelsen. Om det ändock i den särskilda stiftelsen finns överskott i förhållande till pensionsreserven, skall detta anlitas till gottgörelse åt företaget innan den allmänna stiftelsens medel tages i anspråk.

Något skäl för att man skall ha en bestämd ordning för det fall, att överskott samtidigt finns i flera stiftelser, har utredningen icke funnit. Det är enligt utredningens mening knappast någon nackdel förenad med att arbetsgivaren får välja, i vilken stiftelse han vill söka sin gottgörelse. Frågan har därför lämnats oreglerad i lagförslaget. Det har dock ansetts att 13 § tredje stycket kan få kvarstå som en särregel för det fall som där avses, nämligen att arbetsgivaren har två bundna stiftelser — den ena allmän, den andra särskild — och att överskott finns i båda dessa. Utredningens ståndpunkt är ju att bestämmelserna i 1937 års lag såvitt möjligt bör lämnas orubbade i avbidan på en allmän revision av de rättsliga reglerna för pensionsstiftelser.

Under punkten a) i utredningens förslag har föreskrivits att, därest stiftelse särskilt inrättats för att uppsamla medel, vilka arbetsgivaren åtagit sig att avsätta såsom säkerhet för utfästelser om pension, den gemensamma pensionsreserven först skall hänföras till sagda stiftelse. Den stiftelsetyp som här närmast åsyftas är PRI-stiftelse och liknande stiftelsebildningar. PRI-systemet vilar bl. a. på förutsättningen att arbetsgivaren årligen skall bringa upp stiftelsens förmögenhet till belopp motsvarande pensionsreserven. Som angivits i det föregående får PRI-stiftelsernas medel anses tjäna som säker-

het enbart för PRI-utfästelser. Det är av dessa skäl naturligt att pensionsreserven för de utfästelser, vilka omfattas av det nya systemet för fondering i pensionsstiftelse, hänföres till PRI-stiftelsen.

Avser en stiftelse en trängre krets av personer än annan stiftelse hos företaget, skall enligt 8 § punkten b) av förslaget den gemensamma pensionsreserven hänföras till stiftelsen för den trängre kretsen, i den mån reserven ej hänförts till stiftelse som anges under a). Denna regel bygger på det förhållandet, att avsikten med inrättandet av en särskild stiftelse jämsides med en allmän får antagas ha varit att bereda den särskilda stiftelsens destinatärer en fördel framför övriga. Utredningen erinrar om att avsättning till pensionsstiftelse enligt nuvarande lagstiftning är frivillig. Om en arbetsgivare gör nya pensionsutfästelser, kommer dessa att belasta företagens pensionsstiftelse även om arbetsgivaren icke gör den avsättning som motsvarar pensionsreserven för de nytillkomna utfästelserna. Ett överskott i en stiftelse i förhållande till pensionsreserven kan därför på detta sätt av arbetsgivaren ensidigt förvandlas till ett underskott med åtföljande försämring av äldre löftesbärares säkerhet. För att en särskild stiftelse skall kunna bereda sin destinatärskrets en fördel framför utomstående, måste denna stiftelses medel vara spärrade intill det belopp som motsvarar den gemensamma pensionsreserven. Den särskilda stiftelsens destinatärer skall icke behöva lida att deras säkerhet försämras därför att nya pensionsutfästelser ges åt utomstående. Denna synpunkt har av utredningen ansetts vara så väsentlig, att en särskild fri pensionsstiftelse tillagts högre rang än en allmän bunden stiftelse, trots att den senare stiftelsen har fördelen att åtnjuta förmånsrätt för sin fordran mot arbetsgivaren i händelse av dennes konkurs.

I 8 § punkten c) av utredningsförslaget har stadgats att, om bland stiftelserna ingår en bunden stiftelse, den gemensamma pensionsreserven skall hänföras till denna i den mån reserven ej hänförts till annan stiftelse efter vad som sägs under a) och b). Utredningen anför att bestämmelsen aktualiseras då till ett företag är knutna flera pensionsstiftelser, som avser samma personkrets, samt en av stiftelserna är bunden. Regeln är motiverad av att bundna stiftelser måste anses skänka större trygghet för destinatärerna än de fria stiftelserna (med hänsyn till förmånsrätten m. m.). Finns hos en arbetsgivare en allmän bunden och en allmän fri stiftelse (eller en särskild bunden och en särskild fri stiftelse avseende samma personer), skall den gemensamma pensionsreserven alltså förläggas i första hand till den bundna stiftelsen. Har denna överskott kan arbetsgivaren välja mellan att gottgöra sig därur eller ur den fria stiftelsen. Om den bundna stiftelsen har underskott, blir så mycket av den fria stiftelsens tillgångar spärrade, som behövs för att fylla ut återstoden av pensionsreserven.

Utredningen framhåller vidare att lagen om pensionsstiftelses verksamhet är tillämplig endast på stiftelse, vars huvudsakliga ändamål är pensionering. Det är förutsatt att stiftelse, som jämsides med pensionering har annat ändamål av underordnad betydelse, skall falla under lagens bestämmelser. Man kan således tänka sig en pensionsstiftelse med exempelvis sjukvård el. dyl.

som sidoändamål. Om en sådan blandad stiftelse har pensionsreserv gemensam med en stiftelse för enbart pensioneringsändamål, synes det utredningen riktigast att denna pensionsreserv i första hand förläggas till den rena pensionsstiftelsen. I en sådan stiftelse är nämligen medlen obetingat omgärdade av betalningsförbud och spärregel; härutinnan hänvisar utredningen till sina motiv till förslaget 3 och 4 §§. På grund härav har i 8 § punkt d) av förslaget föreskrivits att pensionsreserven sist skall hänföras till stiftelse, som förutom pensionering har annat ändamål. Utredningen tillägger dock att tvekan kan råda om nödvändigheten av bestämmelsen i denna punkt. Att en pensionsstiftelse har ett biändamål är mindre vanligt. Det är kanske ej heller någon större risk för att stiftelsens styrelse åsidosätter pensionsändamålet.

Det kan, anför utredningen vidare, tänkas att de under punkterna a) — d) uppställda reglerna icke ger något svar på var man skall placera en för två eller flera stiftelser gemensam pensionsreserv. Det torde vara önskvärt att även för detta fall ha en bestämd regel. Eljest skulle tvister kunna uppstå särskilt i det fall att företaget, till vilket stiftelserna är knutna, och stiftelserna företrädes av olika personer. Utredningen har därför under punkten e) till 8 § föreslagit att pensionsreserven skall hänföras till den äldre stiftelsen framför den yngre.

Utredningen behandlar här efter fallet *överföring* av medel mellan pensionsstiftelser. För att överföring överhuvud skall komma i fråga måste hos arbetsgivaren finnas minst två pensionsstiftelser. Enligt 7 § andra stycket i utredningsförslaget får överföring ske endast om den avstående stiftelsens pensionsreserv efter överföringen är täckt. Kan överföring tänkas ske från flera stiftelser, skall vid tillämpning av angivna lagrum deras gemensamma pensionsreserv hänföras stiftelserna sinsemellan på sätt som ovan beskrivits beträffande gottgörelse åt arbetsgivaren. Visar det sig härvid finnas överskott i flera av stiftelserna, kan arbetsgivaren — i likhet med vad som gäller i fråga om gottgörelse — fritt välja från vilken stiftelse medel skall överföras.

Vidare anmärker utredningen att överföring av stiftelsemedel med stöd av 7 § första stycket i förslaget ej får ske, med mindre de överförda medlen behövs för att helt eller delvis täcka den mottagande stiftelsens pensionsreserv. Vanligen torde den avstående och den mottagande stiftelsen till någon del tjäna som säkerhet för samma pensioner eller utfästelser om pension, d. v. s. ha gemensam pensionsreserv. Man har även denna gång att följa de i förslaget 8 § givna reglerna angående placeringen av denna pensionsreserv. Utredningen betonar att, där stiftelserna har gemensam pensionsreserv, överföringen i själva verket icke innebär annat än att medel, som fordras för att täcka pensionsreserven, flyttas från en stiftelse till en annan. I och med att den mottagande stiftelsen genom överföringen erhåller medel till täckning av den gemensamma reserven, minskas i motsvarande mån behovet av täckning hos den avstående stiftelsen. Har en avstående stiftelse före överföring överskott med visst belopp, kvarstår därför efter överföring ett lika stort överskott.

I betänkandet har lämnats åtskilliga exempel till belysning av reglerna i förevarande paragraf.

Remissyttrandena. Stadgandet har i sak genomgående lämnats utan erinran vid remissbehandlingen.

I fråga om punkten e) ifrågasätter dock *Sveriges köpmannaförbund*, om icke pensionsreserven bör hänföras till den större stiftelsen framför den mindre.

Länsstyrelsen i Malmöhus län påpekar att av motiveringen till punkten b) framgår, att i den mån den gemensamma pensionsreserven icke helt täckes av tillgångarna i stiftelsen för den trängre kretsen överskjutande del av den gemensamma pensionsreserven skall placeras i stiftelsen för den vidare kretsen. Detta synes länsstyrelsen icke ha kommit till uttryck i lagtexten. Motsvarande gäller lydelsen under punkten c).

Departementschefen. I förevarande stadgande fastslås den ordning, i vilken flera till samme arbetsgivare knutna pensionsstiftelser i fall av gottgörelse och överföring skall svara för täckning av stiftelsernas gemensamma pensionsreserv. Bestämmelsen har i sak genomgående godtagits vid remissbehandlingen, bortsett från att en remissinstans beträffande punkt e) ifrågasatt, huruvida icke pensionsreserven bör hänföras till den större stiftelsen framför den mindre.

För egen del anser jag mig kunna tillstyrka utredningens förslag med viss redaktionell ändring i punkterna b), c) och e).

10 §.

Denna paragraf, som motsvarar 9 § i utredningens förslag, upptar bestämmelser om hur pensionsstiftelsens pensionsreserv skall beräknas.

Utredningen. I ett särskilt kapitel av betänkandet (s. 38 ff) har ingående behandlats frågor sammanhängande med pensionsreservens beräkning. Utredningens målsättning har varit att medel i pensionsstiftelse, bunden såväl som fri, skall vara spärrade intill ett belopp svarande mot pensionsreserven samt att vid beskattning avdrag skall medges för avsättning till pensionsstiftelse intill samma belopp (målet med gemensamt värde för civilrättslig pensionsreserv och för skatterättslig avdragsgill reserv har dock icke kunnat realiseras helt, jfr betänkandet s. 152). Den praktiska uppgiften — förutom införandet av en tvingande regel om spärr för medel i fria stiftelser — är, framhåller utredningen, att ange hur denna pensionsreserv skall beräknas.

Uppgiften är enligt utredningen enkel, då det är fråga om arbetsgivarens prestation till den pensionerade sedan pensionsfallet inträffat. Det kan visserligen råda delade meningar om huruvida man vid pensionsreservens beräkning bör medtaga endast sådana pensioner som utgår på grund av utfästelse eller huruvida man skall taga hänsyn till varje pension som faktiskt utgår, oavsett om arbetsgivaren iklätt sig en förpliktelse mot arbetstagaren.

Detta är dock en detalj, säger utredningen. Enighet råder om att pensionsreserven skall motsvara kapitalvärdet av den livränta som avses. Problemen hänför sig till sådana försäkringstekniska frågor, som räntefoten för kapitaliseringen och storleken av eventuellt säkerhetstillägg.

När det gäller *pension som ännu icke börjat utgå* är uppgiften mera komplicerad. Utredningen anför att det ej är tillräckligt att antaga en regel av innehåll, att en utfästelse säkerställd i pensionsstiftelse skall jämföras med en utfästelse säkerställd genom en försäkring. Man måste känna till hur de nödvändiga premierna fördelas på olika år. Har utfästelsen icke varit förenad med fribrev, nödgas man här tillgripa fiktioner. Man har, säger utredningen, utgått från helt olika antaganden när pensionsreserven bestämts för det ändamål som avses i 1937 års lag (jfr dess 8 § fjärde stycket och kungl. brev den 24 november 1939 om grunder för beräkning av pensionsstiftelses pensionsreserv) och när det gällt att fastställa det belopp intill vilket avsättning till pensionsstiftelse är avdragsgill vid taxering till beskattning, d. v. s. den avdragsgilla reserven (jfr anvisningspunkt 2, tredje stycket, till 29 § kommunalskattelagen). I anslutning härtill gör utredningen en jämförelse mellan de båda metoderna (s. 42 ff).

Utredningen har i en första punkt av första stycket i förslaget 9 § föreskrivit att med pensionsstiftelses pensionsreserv skall förstås kapitalvärdet av utgående pensioner samt, i fråga om pensioner som ännu ej börjat utgå, kapitalvärdet av utfästelser om pension till den del pensionen enligt utfästelsen intjänats vid tillfället för beräkningen, dessa värden ökade med ett säkerhetstillägg om en tiondel. I en andra punkt av samma stycke har stadgats att, i stället för en tiondel, säkerhetstillägget må utgöra ett belopp som beräknas motsvara överskott uppsamlat i livförsäkringsbolags tekniska fonder med avdrag för kapitalvärdet av utgående tillägg till utfäst pensionsbelopp.

I andra stycket av paragrafen enligt utredningsförslaget stadgas att pension där ej regler om intjänandet knutits till utfästelsen, anses intjänad med så stor del av den vid beräkningstillfället utfästa pensionen som motsvaras av förhållandet mellan antalet förflutna tjänsteår och antalet tjänsteår från anställningen till den pensionsålder som avses i utfästelsen, dock bortsett från tjänsteår fjärrare än fyrtio år före pensionsåldern.

Slutligen föreskrives i ett tredje stycke att försäkringstekniska grunder för beräkning av pensionsreserv fastställas av Kungl. Maj:t.

I den särskilda motiveringen till förslaget uttalar utredningen inledningsvis att föreskrifterna i nämnda paragraf är avsedda att tillämpas även på bundna stiftelser. Utredningen framlägger förslag att 8 § fjärde stycket i 1937 års lag skall upphävas och ersättas med en hänvisning till förevarande paragraf i lagen om pensionsstiftelses verksamhet.

Härefter anför utredningen att kapitalvärdet av *utgående pensioner* enligt 1937 års lag skall betraktas som en skuldpost även om uttryckligt pensionslöfte icke föreligger. Utredningen anser att även lagen om pensionsstif-

telses verksamhet bör bygga på denna princip. Man får nämligen förutsätta att en pension som utgår är ämnad att utbetalas allt framgent, när icke särskilda skäl talar i motsatt riktning. Det kan tänkas att en domstol — mot bakgrunden av t. ex. tillämpad pensioneringspraxis vid företaget — kan komma att anse en arbetsgivare skyldig att fortsättningsvis erlagga utgående pension, ehuru någon pensionsutfästelse icke lämnats. Utredningens uppgift är icke att bedöma rättsläget på denna punkt. Det ligger under alla förhållanden i pensionstagarens intresse att kapitalvärdet av utgående pensioner skall beaktas vid pensionsreservens beräkning, oavsett om pensionerna grundar sig på utfästelse eller ej. Vid bestämmandet av kapitalvärdet av en utgående pension har man att skaffa sig en uppfattning, i vad mån nu utgående belopp kan väntas komma att utgå oförändrat även i framtiden. Bygger pensionen på en utfästelse, bör denna läggas till grund. Eljest har man att bedöma vad som synes mest sannolikt. På s. 140 i betänkandet beröres det förhållandet att en pensionstagare uppnår 67 års ålder och då kommer att uppbära folkpension och ATP.

Enligt förslaget skall *utfästelse om pension*, som ännu ej börjat utgå, likaledes betraktas som skuldpost. Även på denna punkt anknyter förslaget till vad som gäller enligt 1937 års lag. När en pensionsutfästelse bestämmes som en skuldpost sker detta under antagandet att den pension, som skall börja utgå vid inträffat pensionsfall, vid varje tidpunkt under pågående anställning är intjänad till viss del. Pensionsutfästelsens karaktär av skuld framstår särskilt tydligt, säger utredningen, när den anställde tillerkänts rätt till ett fribrev på en intjänade delen av pensionen, även om han skulle sluta sin anställning före pensionsfallet. Rätten till pension brukar i sådant fall betecknas som oantastbar.

Avser en arbetsgivare att ge fribrev, är det enligt utredningen naturligt att han till utfästelsen om pension knyter regler om hur fribrevet skall beräknas. Intjänandet kan tänkas ske efter det mönster som vanligen användes vid försäkring i försäkringsbolag. Detta innebär att fribrevslöftet har ungefärligen följande innehåll: »Vid avgång ur tjänsten erhålles ett fribrev å det belopp som vid avgångstillfället skulle ha erhållits från en försäkringsinrättning, om försäkring med samma innehåll som utfästelsens tagits vid utfästelsetillfället med lika premie under tiden från tagandet till förutsatt pensionsålder. Vid höjning av förmån enligt utfästelsen räknas som om en tilläggsförsäkring tagits på tilläggsbeloppet från dagen för höjningen, även den med konstant premie.»

Det framstår för utredningen som naturligt att arbetsgivaren ger ett fribrev av denna karaktär, om han gjort regelbundna avsättningar till pensionsstiftelse motsvarande vad han skulle ha haft att erlagga i försäkringspremier. Känner man tidpunkten för utfästelsens tillkomst och ändringar av det utlovade pensionsbeloppet från tid till tid, kan fribrevet dock beräknas i efterhand. Har utfästelsen, såsom vanligen är fallet, avsett en viss procent av utgående lön, är det således löneförloppet och ändringarna i procentsatsen som skall vara kända.

Utredningen framhåller önskvärdheten av en regel att användas vid beräkning av pensionsreserven, för den händelse till pensionen icke är knutna några särskilda regler om fribrevets beräkning. Det bör vara möjligt att fastställa fribrevet även för det fall att ett företag icke skulle kunna eller önska redovisa pensionslöftet och dettas innehåll från tid till tid. I 9 § andra stycket av förslaget har uppställts en regel enligt vilken fribrevet antages vara lika med noll vid anställningens början för att sedan växa lineärt fram till tidpunkten för inträdet av pensionsåldern. Ytterligare uppställs antagandet att pensionslöftet vid beräkningstillfället skall läggas till grund för fribrevet. Det har ansetts lämpligt att räkna med högst fyrtio års uppbyggnadsperiod för det kapital som skall finnas tillgängligt vid pensionsålderns inträde. Vid beräkningen bortses därför från tjänsteår som ligger fjärrare än fyrtio år från pensionsåldern. Beträffande de närmare överväganden som legat till grund för den föreslagna metoden (den lineära nuvärdesmetoden) hänvisas till betänkandet s. 44 ff, där det även ges exempel på hur fribrev beräknas enligt metoden i fråga.

Regeln i förslagets 9 § andra stycket är utformad närmast med sikte på utfästelser om ålderspension men är avsedd att tillämpas även på utfästelser om familjepension och invalidpension. Vid de i praktiken vanligen förekommande utfästelseförloppen och åldersfördelningarna torde enligt utredningen nämnda regel ge en något högre pensionsreserv än den som skulle erhållas vid försäkringsmässig fribrevsberäkning.

Utredningen anför vidare att det ofta kan vara svårt att avgöra, om det föreligger en utfästelse av arbetsgivaren att utge pension. Detta förhållande sammanhänger delvis med att vi i vårt land saknar fast tradition, i vilken form en pensionsutfästelse bör klädas. Ibland ger arbetsgivaren en skriftlig utfästelse genom att överlämna ett pensionsbrev. Ofta kommer löftet till stånd genom att företaget utfärdar ett pensionsreglemente som delges personalen. Men man kan också tänka sig muntliga utfästelser eller utfästelser, som får utläsas ur arbetsgivarens handlande i olika hänseenden. Utredningen har icke sett som sin uppgift att göra några uttalanden i frågan, när en utfästelse skall anses gjord.

För att man skall kunna tala om en utfästelse att utge pension, fortsätter utredningen, måste utfästelsen ha ett visst innehåll. Den måste avse en förklaring av arbetsgivaren att denne binder sig för framtiden. Vid pensionsreservens beräkning kan icke såsom pensionsutfästelser betraktas åtaganden, enligt vilka pension skall utgå endast tills vidare eller under förutsättning att arbetstagaren sköter sin tjänst till arbetsgivarens belåtenhet. Ej heller kan beaktas utfästelser med villkor att pension skall utgå blott i den mån företagets ekonomiska ställning så tillåter. Karakteristiskt för angivna löftestyper är, yttrar utredningen, att det är beroende av löftesgivarens fria skön, om pensionen skall utgå eller ej.

Enligt utredningens mening bör vid pensionsreservens beräkning beaktas även utfästelser om pension, som är villkorade av att arbetstagaren kvarstår i tjänst till pensionsåldern och som därför icke är förenade med rätt

till fribrev vid avgång före pensionsfall (antastbara utfästelser). Sådana utfästelser kommer för närvarande i beaktande vid tillämpning av 1937 års lag. Vid beräkningen av kapitalvärdet av ålderspensioner med sådana villkor tages icke hänsyn till att utfästelserna kan komma att upphöra av annan grund än dödsfall. En pensionsutfästelse, enligt vilken rätten till pension är betingad av villkoret att löftesbäraren skall kvarstå i tjänst vid inträffat pensionsfall, kan icke gärna innehålla några regler om hur pensionen intjänas under tjänstetiden. Den i 9 § andra stycket av förslaget upptäckta regeln får därför särskild betydelse vid beräkning av den skuldpost, som skall anses motsvara utfästelser av denna typ.

Utredningen upplyser att det under senare år varit vanligt, att i utfästelse intagits förbehåll att pension må nedsättas med belopp svarande mot de pensioner, som kan komma att utgå på grund av blivande lagstiftning om tilläggspensioner. I den mån sådana löften kvarstår efter införandet av ATP bör dessa vid beräkning av pensionsreserv beaktas blott till sitt nettovärde (utfästelsens belopp minskat med vad som kan komma att utgå enligt ATP). I betänkandet s. 140 redovisas vilka antaganden som må läggas till grund för beräkningen av ATP.

Det har icke varit ovanligt, fortsätter utredningen, att arbetsgivaren lämnat utfästelser med villkor att pension skall utgå endast i den mån stiftelsens medel därtill förslår. Sådana utfästelser har ett skönsmässigt inslag. Enligt gällande ordning är arbetsgivaren icke skyldig att göra erforderliga avsättningar till pensionsstiftelse. I förhållande till stiftelsen torde löftesstagaren likväl ha samma ställning som andra löftestagare. Utfästelsen bör därför beaktas fullt ut vid beräkning av pensionsreserv. Utredningen erinrar om att jämlikt 2 § tredje stycket (jfr övergångsbestämmelse) av lagförslaget ifrågasavarande villkorade utfästelser, givna efter lagens ikraftträdande, skall vara ogiltiga och att arbetsgivaren skall svara för utfästelsen utan avseende å villkoret.

Vidare anför utredningen att pensionsutfästelser skall tagas i beaktande oavsett om de lämnats av arbetsgivaren eller — såvitt är fråga om utfästelser givna före lagens ikraftträdande — av stiftelsen (jfr förslagets 2 § andra stycket jämte övergångsbestämmelse därtill). Om arbetsgivaren och stiftelsen var för sig lämnat utfästelse och denna avser samma pension, skall vid beräkning av pensionsreserv självfallet endast en skuldpost beaktas.

Beträffande det i lagrummet föreskrivna *säkerhetstillägget* anför utredningen följande. För beräkning av försäkringspremier och premiereserv för livförsäkring skall enligt lagen om försäkringsrörelse fastställas särskilda grunder. Antagandena rörande dödlighet och andra riskmått, räntefot samt omkostnader skall väljas så, att de kan anses vart för sig betryggande (264 § 1 mom. andra stycket). Utvecklas förhållandena normalt, uppstår därför ett överskott i rörelsen. För konsolidering uppsamlas en del av detta i olika tekniska fonder, nämligen säkerhetsfond, utjämningsfond, återbäringsfond och regleringsfond. Det synes lämpligt att pensionsreserven i pensionsstif-

telse till sin storlek anpassas efter fonderingen i livförsäkringsbolag. Detta synes vara riktigt även när stiftelsen avser ett så litet antal pensionsberättigade att det icke kan vara tal om någon riskutjämning. Pensionsreserven bör således omfatta — utöver de värden som har sin motsvarighet i försäkringsbolagets premiereserv — jämväl ett säkerhetstillägg. Detta bör kunna ha samma storlek som det säkerhetstillägg, som föreskrivits i 1937 års lag, eller en tiondel av kapitalvärdet av dels utgående pensioner, dels utfästelser om pension till den del de intjänats.

PRI-systemet för pensionering utan försäkring av pensionsförmåner enligt den centrala uppgörelsen för industritjänstemännen och arbetsledarna av den 30 juni 1960 förutsätter, att arbetsgivaren till PRI-stiftelsen avsätter medel svarande mot en pensionsskuld. Enligt stadgarna för PRI utgöres pensionskulden dels av en premiereserv beräknad på traditionellt sätt, dels av vad som anges sålunda: »därutöver de överskottsmedel som uppkommit genom att vid pensionsskuldens förräntning tillämpats av FPG (Försäkringsbolaget pensionsgaranti, ömsesidigt) enligt dess bolagsordning föreskriven räntefot». Denna bolagsordning innehåller i sin tur bl. a. bestämmelser om att pensionsskulden skall förräntas. Som norm uppställs den genomsnittliga förräntning som under nästföregående år uppnåtts inom Svenska personal-pensionskassan (SPP).

Utredningen uppger att avtalsparternas tankegång varit att med PRI-systemet ge dyrtidstillägg i samma omfattning som dyrtidstillägg i framtiden kommer att ges till personer, vilka är försäkrade i SPP. Man har menat att detta skulle förutsätta en fondering av överskottsmedel i samma utsträckning som sker i SPP. Denna fondering kan komma att uppgå till mer än kapitalvärdet av de pensionsbelopp som utgår enligt utfästelse jämte, beträffande utfästelser om framtida pension, kapitalvärdet av intjänade fribrev. Å andra sidan tages vid PRI-skuldens beräkning icke hänsyn till en post som skall medtagas enligt utredningens förslag, nämligen kapitalvärdet av redan utgående dyrtidstillägg. Utredningen anser att arbetsgivare bör ha frihet att bestämma pensionsreserven enligt PRI-systemets metod. Det föreslås därför att i stället för ett säkerhetstillägg om en tiondel av åsyftade värden må användas ett säkerhetstillägg, som beräknas motsvara överskott uppsamlat i livförsäkringsbolags tekniska fonder med avdrag för kapitalvärdet av utgående tillägg till utfäst pensionsbelopp.

Då fråga är om en särskild stiftelse, d. v. s. avseende viss grupp av anställda, skall — anför utredningen fortsättningsvis — hänsyn tagas endast till värdet av utgående pensioner och utfästelser om pension till personer, som avses med den särskilda stiftelsen. Likaså har man att beakta om enligt stiftelsens ändamålsbestämning kan komma i fråga endast pensioner intjänade efter viss dag eller endast visst slag av pension. Skall stiftelsen trygga exempelvis ålderspension men ej familjepension eller invalidpension, medräknas endast utgående ålderspensioner och utfästelser om sådan pension.

Det ligger enligt utredningens mening i sakens natur att man vid pen-

sionsreservsberäkning icke beaktar den genom pensionsförsäkring ordnade pensioneringen. Detta gäller i första hand där arbetsgivaren icke lämnat utfästelse om pensionering i egen regi utan endast förbundet sig att erlagga avgifter för pensionsförsäkring. Men det gäller också, därest arbetsgivaren, samtidigt med att han ger utfästelse om pensionering i egen regi, tecknar försäkring avseende samma pension. Det inträffar att en arbetsgivare först ger en anställd ett löfte om pension att betalas av arbetsgivaren själv och senare, kanske efter många år, låter försäkra utfästelsen i en försäkringsinrättning. Vid den tidpunkt då försäkringen tages kan arbetstagaren ha intjänat ett fribrev — verkligt eller, beträffande utfästelse om antastbar pension, fingerat — med avsevärt kapitalvärde. Om kostnaden för försäkringen tänkes fördelad på lika stora årliga premier under uppbyggnadstiden, vilket är det vanliga, är kapitalvärdet av fribrevet enligt försäkringen till en början obetydligt. Då man i sådant fall beräknar pensionsreserv, har man enligt utredningen att från kapitalvärdet vid varje tidpunkt av fribrevet enligt utfästelsen draga det vid samma tidpunkt gällande kapitalvärdet enligt försäkringen.

Utredningsförslaget (9 § tredje stycket) avser att försäkringstekniska grunder för beräkning av pensionsreserven fastställas av Kungl. Maj:t. De grunder som angivits i det kungl. brevet från 1939 torde enligt utredningens mening behöva överses. Enligt 1939 års brev skall räntefoten vara 2 1/2 procent. Före 1935 arbetade man i försäkringsbolagens grunder för premieberäkning med en räntefot om 4 procent. År 1935 ändrades emellertid räntefoten till 3 1/2 procent beträffande kapitalförsäkring och 3 1/4 procent beträffande försäkring av uppskjuten livränta. År 1937 sänktes räntefoten ytterligare till 3 procent för båda försäkringsslagen och 1938 till 2 1/2 procent. År 1955 fick både SPP och övriga försäkringsbolag nya grunder. Man behöll då 2 1/2 procent för kapitalförsäkring men höjde räntefoten för pensionsförsäkring i kommunalskattelagens mening till 3 procent. Därefter har ingen förändring skett av räntefoten hos försäkringsbolagen. Vid en eventuell revision av 1939 års brev kan ifrågasättas, om icke räntefoten bör höjas till 3 procent. Utredningen nämner härvid att den i sitt förslag till ändringar i skattelagstiftningen upptagit en föreskrift, att revers som lämnats till pensionsstiftelse skall löpa med ränta lägst 3 och högst 6 procent.

Den genomsnittliga levnadsåldern har ökat sedan 1939. Vid tecknandet av nya försäkringar använder försäkringsbolagen numera andra dödlighetstabeller än de som anges i 1939 års brev. Vid en revision av brevet synes enligt utredningen en ändring vara önskvärd även på denna punkt.

Utredningen framhåller att de justeringar av räntefot och dödlighetsantaganden, som nu angivits, skulle medföra förändringar av pensionsreserven åt olika håll. En höjning av räntefoten minskar i och för sig reserven, under det att en tillämpning av nya antaganden rörande dödligheten verkar i höjande riktning vid ålderspension.

Remissyttrandena. Det sakliga innehållet i första stycket av 9 § i utredningsförslaget har i allmänhet icke föranlett remissinstanserna till någon erinran.

Rent allmänt anser *föreningen auktoriserade revisorer* att reglerna om beräkning av pensionsreserv bör förenklas, och *handelskammaren i Göteborg* förordar att de nuvarande reglerna i skattelagstiftningen om avdragsgill reserv, vilka regler enligt handelskammarens mening är att föredraga i fråga om praktisk tillämpning, blir normgivande för bestämmelserna om pensionsreserv (jfr kommunalskattelagens 29 §, anvisningspunkt 2, tredje stycket).

Beträffande det föreslagna säkerhetstillägget om en tiondel anses detta på en del håll vara för snävt tilltaget. *Pensionsstyrelsen* ifrågasätter om icke tillägget är för lågt, när det gäller stiftelser knutna till mindre företag. *Handelskammaren i Gefle* önskar ett tillägg till reserven om minst 15 procent, medan *Östergötlands och Södermanlands handelskammare* samt *Skånes handelskammare* menar att säkerhetstillägget bör uppgå till 20 procent.

I ett par remissvar har givits uttryck åt den åsikten, att säkerhetstillägget icke bör regleras i lagen utan i de försäkringstekniska grunderna. *Försäkringsinspektionen* uttalar att den föreslagna bestämmelsen om säkerhetstillägg har sin motsvarighet i 1937 års lag. Enligt utredningsförslaget 9 § sista stycket skall i fortsättningen för samtliga pensionsstiftelser, som omfattas av den föreslagna civillagen, försäkringstekniska grunder för beräkning av pensionsreserv fastställas av Kungl. Maj:t. Inspektionen anser att frågan om arten och storleken av säkerhetstilläggen i beräkningsantagandena i sin helhet skall regleras i grunderna. *Näringslivets skattedelegation* framhåller att utredningen åsyftat, att normerna för bestämmande av pensionsreserven skall vara i huvudsak desamma som de, vilka enligt lagen om försäkringsrörelse tillämpas för försäkringsbolag. Antagandena rörande de försäkringstekniska faktorerna skall sålunda vara betryggande, d. v. s. säkerhetskravet skall beaktas vid skuldtäckningsprincipens tillämpning. Med hänsyn till pensionsstiftelsernas speciella karaktär har i 1937 års lag föreskrivits att kapitalvärdet av pensionsförpliktelse, beräknat enligt försäkringstekniska grunder, skall ökas med en tiondel, vilket sålunda innebär ett extra säkerhetstillägg utöver den marginal, som normalt ligger i de för ett försäkringsbolag gällande premiereservgrunderna. Såsom skäl för säkerhetstillägget anförde lagberedningen att pensionsstiftelsen avsåg allena ett visst aktiebolags till numerären begränsade personal. Ett ytterligare skäl är att pensionsreserven skall täcka skilda arter av pension ävensom kombinationer av olika pensionstyper. Delegationen delar utredningens uppfattning att beräkningsgrunderna skall vara betryggande men anser likväl, att den eftersträfvade säkerheten bör föreskrivas i de försäkringstekniska grunderna. För att kunna fullgöra sina nu angivna uppgifter bör grunderna nämligen kunna jämkas.

Rörande det alternativa säkerhetstillägget i 9 § första

stycket andra punkten av utredningens förslag yttrar *försäkringsinspektionen* att bakgrunden till förslaget är den centrala uppgörelsen av den 30 juni 1960 rörande pensionsförmåner för industritjänstemän och arbetsledare, vilken uppgörelse ledde fram till PRI-systemet. Redan av inspektionens förslag, att bestämmelsen om säkerhetstillägget skall tagas bort ur 9 § första stycket första punkten, följer behov att ändra även andra punkten. Inspektionen anser emellertid även av ett annat skäl att andra punkten bör omformuleras. Punkten har nämligen i sin sammandragna form blivit mycket svårtydd. Inspektionen föreslår därför en omformulering, varvid punkten göres till ett särskilt andra stycke av 9 §. Inspektionen säger sig ha utgått från att pensionsreserven aldrig skall sättas lägre än vad som framkommer vid tillämpning av huvudregeln i förslagets 9 § första punkten; detta torde även ha varit utredningens uppfattning. Inspektionen föreslår följande lydelse:

Har arbetsgivaren åtagit sig att i stiftelse fondera medel jämväl för att bestrida tillägg till utfästa pensioner skall pensionsreserven i stället utgöra summan av följande belopp, förutsatt att denna summa överstiger en pensionsreserv beräknad enligt första stycket: (a) kapitalvärdet av pensioner som utgå enligt utfästelse, (b) kapitalvärdet av utfästa pensioner, som ännu ej börjat utgå, till den del de enligt utfästelsen intjänats vid tillfället för beräkningen och (c) medel som därutöver fonderats på grund av arbetsgivarens åtagande.

Liknande tankegångar återfinnes i yttrandet från *näringslivets skatte-delegation*. Enligt denna får anknytningen till vad som i princip gäller för livförsäkringsbolagen i förevarande hänseende helt naturligt uttryck i de generella grunderna upptagande vederbörligt säkerhetstillägg, men för binder sig arbetsgivare till en längre gående anknytning till livförsäkringsbolags verksamhet, är det väl förenligt med erkända lagstiftningsprinciper att pensionsreserven med dess civilrättsliga betydelse fixeras till vad arbetsgivaren sålunda åtagit sig. I och för sig är en sådan tillämpning av skuldtäckningsprincipen, att reglerna för stiftelses pensionsreserv göres likvärdiga med vad som gäller för ett visst livförsäkringsbolags premiereserv och tekniska fonder, enligt delegationens ståndpunkt en naturlig lösning. Utredningen har erkänt det lämpliga i ett dylikt förfarande och därför i andra punkten av 9 § första stycket sökt finna en formel för pensionsreservens bestämmande, vilken skall möjliggöra tillämpningen av de normer som uppställts för bland annat PRI-systemet. Delegationen ansluter sig till denna principiella uppfattning och anser också att lagen härutinnan bör ges en generell utformning. Emellertid föreslår delegationen den icke blott lagtekniskt utan även reellt betingade förenklingen, att föreskrifterna i andra punkten omformuleras och överflyttas till ett självständigt andra stycke i paragrafen. I det sålunda föreslagna andra stycket intages en regel för beräkning av pensionsreserven i de fall där arbetsgivaren åtagit sig att i stiftelse fondera medel enligt ett på angivet sätt utbyggt system. Under denna regel skulle falla PRI-systemet och andra liknande system, som uppbyggts som en spegelbild av livförsäkringsbolag. I de för-

säkringstekniska grunder som fastställs enligt den blivande lagen skall i enlighet härmed föreskrivas att, därest arbetsgivare åtagit sig att tillämpa visst försäkringsbolags tekniska grunder, dessa skall gälla vid pensionsreservens beräkning enligt förevarande stadgande. Genom den här förordade utformningen vinnes enligt delegationen den förenklingen att de försäkringstekniska grunderna är givna, eftersom de är desamma som för ett visst livförsäkringsbolag. Dubbla beräkningar kan sålunda undvikas, vilket är ett oeffergivligt krav. Stadgandet bör, säger delegationen, jämväl innehålla att reglerna för pensionsreservens beräkning skall anknytas till lämnade utfästelser, varigenom beräkningsmetoden direkt betingas av bland annat de skyldigheter som arbetsgivaren åtagit sig enligt PRI-systemet. Genom vad här förordats torde enligt delegationen syftet med utredningens förslag bli fullständigt tillgodosett.

Även *kammarrätten och kooperativa förbundet* finner en justering av ifrågavarande punkt vara påkallad.

Andra stycket av 9 § i utredningsförslaget, innefattande den s. k. lineära nuvärdesmetoden, har vid remissbehandlingen godtagits på alla håll.

Vad beträffar tredje stycket anser *näringslivets skattedelegation* att Kungl. Maj:t bör kunna till försäkringsinspektionen delegera rätten att besluta om de försäkringstekniska grunderna för beräkning av pensionsreserv enligt de två första styckena i den av delegationen förordade utformningen av paragrafen.

Departementschefen. Förevarande paragraf, som innehåller regler för beräkning av stiftelsens pensionsreserv, intar en central ställning i den föreslagna lagen. Den bestämmer hur stort belopp som skall kvarhållas i pensionstiftelsen såsom säkerhet för pensioner och utfästelser om pension. Omvänt ger paragrafen besked om hur mycket av stiftelsens medel som utgör överskott och således står till arbetsgivarens förfogande för gottgörelse och överföring. Stadgandet är även av grundläggande betydelse för den av utredningen föreslagna skattelagstiftningen. Enligt denna är avsättning till pensionsstiftelse avdragsgill i princip så långt avsättningen fordras för att tillföra stiftelsen medel tillräckliga att täcka pensionsreserven. Vidare föreskriver en s. k. avtappningsregel, att avdrag från inkomst av rörelse icke får göras för utgift, för vilken den skattskyldige ägt gottgöra sig enligt departementsförslagets 5 § av lagen om pensionsstiftelses verksamhet men för vilken han icke uttagit gottgörelse, till den del sådan kunnat ske utan att stiftelsens förmögenhet bringats att underskrida ett belopp motsvarande 120 procent av stiftelsens pensionsreserv.

I första stycket, första punkten, av stadgandet enligt utredningsförslaget (första stycket i departementsförslaget) upptages huvudregeln för pensionsreservens beräkning. Där föreskrives att med stiftelsens pensionsreserv förstås kapitalvärdet av utgående pensioner samt, i fråga om pensioner som ännu ej börjat utgå, kapitalvärdet av utfästelser om pension till den del pensionen enligt utfästelsen intjänats vid tillfället för beräkningen, dessa

värden ökade med ett säkerhetstillägg om en tiondel. I sak har denna bestämmelse i allmänhet icke föranlett erinran vid remissbehandlingen. En del remissorgan finner säkerhetstillägget om en tiondel vara för lågt. I yttrandena från försäkringsinspektionen och näringslivets skattedelegation framföres den åsikten, att tillägget icke bör regleras i lagen utan i de försäkringstekniska grunder, varom stadgas i paragrafens sista stycke. Till sistnämnda uppfattning ansluter jag mig. I övrigt anser jag utredningens förslag med en mindre redaktionell jämkning böra upptagas i lagen. Såsom utredningen förordat bör vid beräkning av pensionsreserv beaktas även pensionsutfästelser, som är villkorade av att arbetstagaren kvarstår i tjänst till pensionsåldern och som således ej är förenade med rätt till fribrev vid avgång före pensionsfall. Jag vill dock framhålla att utredningen på skattesidan som krav för avdragsrätt för avsättning till pensionsstiftelse föreslagit, att — fränsett en kortare övergångstid — utfästelse skall medföra rätt till fribrev vid arbetstagarens avgång ur tjänsten utan samband med inträffat pensionsfall.

Andra punkten av första stycket i utredningens förslag (andra stycket i departementsförslaget) har tillkommit med tanke på PRI-systemet och jämförliga system. Enligt denna punkt må säkerhetstillägget, i stället för en tiondel, utgöra ett belopp som beräknas motsvara överskott uppsamlat i livförsäkringsbolags tekniska fonder med avdrag för kapitalvärdet av utgående tillägg till utfäst pensionsbelopp. Detta stadgande måste omformuleras bl. a. såsom en följd av att säkerhetstillägget enligt vad jag nyss förordat icke regleras i lagen utan i de försäkringstekniska grunderna. Jag vill föreslå att stadgandet avfattas i nära anknytning till vad som vid remissbehandlingen förordats av försäkringsinspektionen och näringslivets skattedelegation.

I andra stycket av förevarande paragraf enligt utredningens förslag (tredje stycket i departementsförslaget) återfinnes en föreskrift att tillämpa, där regler om intjänande icke knutits till pensionsutfästelsen. Föreskriften, som innefattar vad utredningen kallar den lineära nuvärdemetoden, har vid remissbehandlingen godtagits helt och bör upptagas i lagen.

Beträffande sista stycket av stadgandet biträder jag den av näringslivets skattedelegation framförda åsikten, att Kungl. Maj:t bör kunna till försäkringsinspektionen delegera rätten att besluta om de försäkringstekniska grunderna för beräkning av pensionsreserv. Till vissa speciella förhållanden rörande pensionsreservens beräkning i samband med lagstiftningens ikraftträdande återkommer jag vid behandlingen av ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Utredningen. Enligt utredningens förslag skall lagen om pensionsstiftelses verksamhet — liksom övrig föreslagen civilrättslig lagstiftning — träda i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit

från trycket i Svensk författningssamling. I sin motivering framhåller utredningen att de föreslagna skattereglerna är avsedda att med visst undantag tillämpas första gången vid 1962 års taxering. En förutsättning härför är att förslaget till civillagstiftning då redan trätt i tillämpning. De skatterättsliga bestämmelserna bygger nämligen till stor del på de civilrättsliga. Det är således angeläget att lagen om pensionsstiftelses verksamhet, liksom även ändringarna i 1937 års pensionsstiftelselag och 1929 års tillsynslag, sättes i kraft så snart som möjligt.

Vidare framhålles att särskilt de PRI-anslutna företagen har intresse av att ikraftträdandet äger rum inom kort, helst före 1961 års utgång. Dessa företag är ju skyldiga att genom årliga avsättningar bringa upp PRI-stiftelsens förmögenhet till att motsvara den pensionsskuld, som enligt meddelande från PRI vilar på företaget. Genom den föreslagna 7 § av lagen om pensionstiftelses verksamhet har öppnats möjlighet att överföra över-skottsmedel från äldre stiftelse till PRI-stiftelse.

Utredningen framhåller att lagen om pensionstiftelses verksamhet skall äga tillämpning på alla pensionsstiftelser, oavsett om de består vid lagens ikraftträdande eller bildas först därefter. Beträffande 2 § andra och tredje styckena samt 3 § av utredningsförslaget är det dock nödvändigt med vissa övergångsbestämmelser. På denna punkt hänvisar utredningen till de särskilda motiven avseende nämnda lagrum.

Remissyttrandena. Flertalet av de remissinstanser, som yttrat sig beträffande tidpunkten för ikraftträdandet av den föreslagna civil- och skattelagstiftningen, anser att denna bör träda i kraft senare än vad utredningen förordat. Nästan genomgående hänför sig remissorganen härvid till den skatterättsliga sidan av utredningens förslag. Man menar att erforderlig försäkringsteknisk expertis icke står till förfogande för beräkning av pensionsreserv (avdragsgill reserv) redan till 1962 års taxering. Civillagstiftningens ikraftträdande har i allmänhet befunnits böra anstå till 1962.

Yttrandet från *näringslivets skattedelegation* må tjäna till belysning av de framförda synpunkterna. Delegationen anför att, även om det i och för sig vore av värde att låta civillagstiftningen och avsättningsreglerna i kommunalskattelagen träda i kraft utan dröjsmål, det föreligger så betydande praktiska svårigheter att detta icke bör ske. Enligt delegationens bestämda uppfattning kan icke expertis förväntas finnas tillgänglig för att beräkna pensionsreserverna i så god tid att t. ex. överföringsbestämmelserna i civil-lagsförslaget och nämnda skatteregler skulle kunna utnyttjas vid 1962 års taxering. Skulle lagstiftningen träda i kraft i december 1961 medför detta också en olika behandling av företagen, beroende på tidpunkten för deras bokslut, en konsekvens som enligt delegationen bör undvikas beträffande ikraftträdande av en permanent lagstiftning. För att ernå en önskvärd likformighet föreslås att civillagen och avdragsreglerna träder i kraft den 1 mars 1962, givetvis med tillämpning först vid det följande årets taxering. Samtliga företag skulle därvid komma att behandlas lika vid 1963 års taxe-

ring. Även *kooperativa förbundet* upptar frågan om ikraftträdandet till närmare granskning. Enligt förbundet har ledningen för konsumentkooperationens pensionsstiftelse bestämt framhållit, att de praktiska möjligheterna att inom av utredningen avsedd tid utföra beräkningarna av pensionsreservens storlek närmast måste betraktas som obefintliga. Beräkningarna av pensionsreservens storlek efter de i förslaget angivna normerna kan ej utföras schematiskt utan kräver inom den anförda stiftelsen ingående behandling och individuella överväganden för cirka 40 000 anställda. Det bör särskilt påpekas att det i dagens situation är synnerligen svårt att finna kvalificerad arbetskraft på detta område. Den första beräkningen av pensionsreserven enligt de nya reglerna blir principiellt grundläggande för de efterföljande och måste därför enligt förbundets mening ske med särskilt stor omsorg och med tillbörligt beaktande av de gällande pensionsutfästelsernas natur och andra svårbedömda omständigheter. Vad som gäller konsumentkooperationens pensionsstiftelse torde enligt förbundet också ha giltighet beträffande åtskilliga andra pensionsstiftelser. Förbundet anser med ledning av dessa omständigheter att lagen under inga förhållanden bör sättas i kraft före år 1962, varvid de skatterättsliga reglerna träder i tillämpning taxeringsåret 1963.

Sammanlagt har ett trettiotal remissinstanser uttalat sig till förmån för att den skatterättsliga lagstiftningen skall tillämpas tidigast vid 1963 års taxering.

I sin skrift av den 8 september 1961 anför *svenska arbetsgivareföreningen* att — om den civilrättsliga och den skatterättsliga lagstiftningen sättes i kraft redan under 1961 — det för företag som anslutit sig till PRI-systemet uppstår åtskilliga problem. Företag med bokslut efter lagens ikraftträdande har att uträkna pensionsreserven i de äldre stiftelserna och Pensionsregistreringsinstitutet (PRI) skall beräkna pensionsreserven i PRI-stiftelserna. Enligt uppgift från SPP och PRI, säger arbetsgivareföreningen, har fram till den 31 augusti 1961 de hos SPP försäkrade pensionerna kunnat omräknas i enlighet med överenskommelserna om kompletteringspensioner per den 1 januari 1960 för omkring 94 000 anställda. 46 000 dylika pensioner återstår att omräkna. Vid ingången av år 1961 kan beståndet i PRI beräknas omfatta cirka 120 000 anställda. Det kan enligt föreningen väntas att företag med bokslut efter lagens ikraftträdande skall kunna med anlitande av uppgifter från SPP uträkna pensionsreserven i sina gamla stiftelser. Därmed skulle också eventuellt befintliga överskott i sistnämnda stiftelser kunna fixeras. Däremot saknas möjlighet för PRI att exakt ange pensionsreserven i de nyinrättade PRI-stiftelserna vid utgången av de räkenskapsår, för vilka taxering sker år 1962. Kontakt har därför av föreningen under hand tagits med försäkringsinspektionen, som förklarar sig beredd att, under förutsättning av vederbörande avtalsslutande parter godkännande, i grunderna för beräkning av pensionsreserv enligt den väntade lagstiftningen förorda intagandet av vissa schablonregler för beräkning av pensionsreserven i PRI-stiftelserna. Dessa schablonregler bör avse en övergångstid och tillämpas vid 1962 års

taxering. På dylikt sätt utformade grunder skulle enligt föreningen lösa de civilrättsliga och skatterättsliga frågorna för de företag, vilkas bokslut inträffar efter lagstiftningens ikraftträdande.

Styrelsen för Sveriges advokatsamfund betonar att, efter det de av utredningen föreslagna lagändringarna genomförts, stadgarna för fria pensionsstiftelser i stor utsträckning kommer att innehålla bestämmelser, som är direkt stridande mot den nya lagstiftningen. När nya aktiebolagslagen antogs, reglerades i övergångsbestämmelserna frågan om ändring av bolagsordningar till överensstämmelse med den nya lagen. Så synes styrelsen även böra ske här.

Departementschefen. Det av utredningen framlagda civilrättsliga lagförslaget utgör till stor del grundval för den samtidigt föreslagna skattelagstiftningen (jfr vid departementsförslagets 10 §). Utredningen har avsett att skattereglerna, med undantag för den s. k. avtappningsregeln, skall tillämpas första gången vid 1962 års taxering. En sådan uppläggning förutsätter att civillagstiftningen träder i kraft före 1961 års utgång. Enligt utredningen föreligger även med hänsyn till PRI-systemets konstruktion ett intresse av att regler om överföring av medel mellan stiftelser sättes i kraft före nämnda tidpunkt.

Ett stort antal remissorgan har ansett att ikraftträdandet bör anstå. I regel har motivet härvid varit av skattemässig natur. Som skäl för uppskov har återopats att erforderlig försäkringsteknisk expertis icke står till förfogande för beräkning av pensionsreserv (avdragsgill reserv) redan till 1962 års taxering.

Enligt vad jag inhämtat ämnar chefen för finansdepartementet föreslå, att den nya skattelagstiftningen, med undantag för avtappningsregeln, skall tillämpas första gången vid 1962 års taxering. Detta förutsätter att lagen om pensionsstiftelses verksamhet jämte övrig civillagstiftning sättes i kraft redan under 1961. Framhållas må i detta sammanhang även, att arbetsgivarnas möjligheter att taga stiftelsemedel i bruk till ATP-avgifter och att överföra medel från äldre stiftelser till PRI-stiftelser inom det snaraste bör regleras i lag. Svårigheter torde mången gång föreligga för arbetsgivarna att hinna få beräkningar av pensionsreserv gjorda redan till 1961 års bokslut. Denna omständighet synes dock icke vara något hinder mot att den civilrättsliga lagstiftningen snarast sättes i kraft. Någon skyldighet att nyttja stiftelsemedel till de nyss angivna ändamålen har ej föreskrivits i denna lagstiftning. Skulle arbetsgivaren hinna få pensionsreservberäkning utförd i tid, kan det innebära en fördel för honom, att det redan under 1961 öppnas generell möjlighet till användning av överskottsmedel för ATP- och PRI-ändamål. Det må anmärkas att, om en stiftelses tillgångar redan nu på grund av stadgarnas innehåll kan tagas i anspråk t. ex. för ATP-avgifter, detta ofta enligt föreskrift i stadgarna får ske endast i den mån tillgångarna icke fordras för tryggnad av alltjämt kvarstående tidigare pensionsutfästelser (jfr SAF-klausulen). Försäkringstekniska beräk-

ningar kan således även i dessa fall bli av nöden. Att arbetsgivarna kan komma att bli olika behandlade allt efter tidpunkten för deras bokslut, synes icke utgöra tillräcklig anledning att dröja med ikraftträdandet. Från tillsynsmyndigheternas synpunkt torde något längre rådrum för förberedandet av den nya lagstiftningen icke vara erforderligt.

På grund av det anförda biträder jag utredningens förslag angående tidpunkten för den civilrättsliga lagstiftningens ikraftträdande. Hinder bör icke möta att — såsom förordats av svenska arbetsgivareföreningen — i samband med fastställandet av de försäkringstekniska grunderna för beräkning av pensionsreserv föreskrives schablonregler, som under en övergångstid kan gälla för beräkning av pensionsreserv i PRI-stiftelserna och liknande slag av stiftelser. En sådan ordning minskar svårigheterna i samband med lagens genomförande.

De av utredningen föreslagna övergångsbestämmelserna, som anknyter till 3 och 4 §§ i departementsförslaget, ger ej anledning till erinran.

Vad advokatsamfundet anført angående reglering av frågan om ändring av stadgarna för fria pensionsstiftelser till överensstämmelse med den nya lagstiftningen synes beaktansvärt. Med tanke på att ytterligare lagstiftning om pensionsstiftelser kan bli aktuell inom en nära framtid anser jag dock ej erforderligt att nu upptaga detta spörsmål.

Förslaget till lag angående ändrad lydelse av 8 § lagen den 18 juni 1937 om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser

Utredningen. Utredningen anser att 1937 års lag i huvudsak bör få gälla i sitt nuvarande skick till dess en allmän översyn av pensionsstiftelserna hunnit verkställas. Vidare erinras om att det enligt direktiven för utredningen bör undersökas, i vad mån anledning föreligger att fortfarande göra åtskillnad mellan olika typer av pensionsstiftelser eller om enhetliga regler kan skapas. Utredningen har nu inskränkt sig till att föreslå ändring av reglerna för pensionsreservens beräkning. Sålunda har bestämmelsen i 8 § fjärde stycket 1937 års lag om vad som avses med pensionsreserv ersatts med en hänvisning till 9 § av den föreslagna lagen om pensionsstiftelses verksamhet. Därjämte har förslagits införande av ett femte stycke till 8 § i 1937 års lag med en erinran om att ett bolag enligt 4 och 5 §§ i lagen om pensionsstiftelses verksamhet äger att ur en bunden pensionsstiftelse gottgöra sig även för vissa utgifter, som icke avses i 8 § första—tredje styckena i 1937 års lag.

Departementschefen. Utredningsförslaget har icke föranlett några invändningar vid remissbehandlingen och synes kunna godtagas med erforderlig redaktionell jämkning.

Förslaget till lag angående ändring i lagen den 24 maj 1929 om tillsyn över stiftelser

Utredningen. I sina motiv anför utredningen att enighet torde råda om att pensionsstiftelse bör stå under offentlig myndighets tillsyn. Detta har också kommit till uttryck i 1955 års skattelagstiftning, enligt vilken pensionsstiftelse skall stå under tillsyn för att få åtnjuta förmåner i skattehänseende och för att avsättningar till densamma skall vara avdragsgilla. Ett grundläggande spørsmål är åt vilken myndighet tillsynen lämpligen bör anförtros. Frågeställningen är huruvida man bör samordna tillsynen över bundna pensionsstiftelser med tillsynen över fria pensionsstiftelser samt om, där est så anses böra ske, tillsynen skall läggas hos försäkringsinspektionen eller hos länsstyrelserna. Utredningen finner detta vara ett problem som kräver ingående undersökningar och som därför icke kan lösas slutgiltigt i denna etapp av utredningens arbete. Som ett ytterligare skäl för uppskov skulle enligt utredningen kunna anföras, att man för närvarande ej kan klart överblicka pensionsstiftelsernas blivande omfattning och utformning. Vidare erinras om att i utredningens uppdrag också ingår att samtidigt med spørsmålet om tillsyn över pensionsstiftelser pröva frågan om tillsyn över andra personalstiftelser. Sistnämnda stiftelser, beträffande vilka anpassningen till ATP ej kräver särskilda åtgärder, har ännu icke varit föremål för närmare behandling av utredningen. Av det sagda följer att de nuvarande formerna för tillsyn över pensionsstiftelser enligt utredningens uppfattning tills vidare bör kvarstå.

Utredningen framhåller att det dock alltså finns ett betydande antal pensionsstiftelser, som är undandragna varje tillsyn. Dessa stiftelser representerar ett avsevärt kapital. Den av utredningen föreslagna civilrättsliga lagstiftningen innehåller åtskilliga regler, vilkas efterlevnad kan kräva tillsynsmyndighets bistånd och kontroll. Det är därför enligt utredningens bedömande angeläget att under tillsyn bringas in även sådana fria pensionsstiftelser, som nu står helt utanför tillsyn.

Den lämpligaste lösningen synes utredningen vara att — i avvaktan på slutligt ställningstagande i tillsynsfrågan — föra ifrågavarande stiftelser under tillsyn enligt 1929 års lag. De pensionsstiftelser, som för närvarande är undandragna tillsyn, torde i allmänhet kunna åberopa antingen att stiftelsens förmögenhet icke uppgår till det lägsta beloppet för anmälningsplikts inträde eller att stiftelsen enligt stiftarens föreskrift skall vara undantagen från tillsyn. Dessa båda grunder till befrielse från skyldigheten att anmäla stiftelse återfinns i 1929 års lag 2 § första stycket punkterna 7 (jfr paragrafens andra stycke) och 9. Intetdera av angivna undantag från anmälningsplikten är enligt utredningens mening lämpat för en sådan särpräglad stiftelsetyp som pensionsstiftelsen utgör.

Vad beträffar värdegränsen 10 000 kronor (fakultativt 5 000 kronor) är särskilt att märka, att en pensionsstiftelses förmögenhet normalt kan be-

räknas växa på grund av fortlöpande avsättningar från arbetsgivaren. En pensionsstiftelse, till vilken under det första året efter stiftelsens bildande avsättes belopp understigande värdegränsen, kan förväntas att genom kommande avsättningar så småningom få en förmögenhet som överstiger nämnda gräns. Det framstår för utredningen som önskvärt att en sådan stiftelse redan från början kommer under tillsyn. I detta sammanhang framhålles att arbetsgivarna kan ha ett skattemässigt intresse av att även pensionsstiftelser, vilkas förmögenhet icke överstiger 5 000 kronor, ges möjlighet att komma under tillsyn. Som nämnts utgör tillsyn för närvarande en förutsättning för att pensionsstiftelse skall åtnjuta skattefrihet samt för att avsättning till sådan stiftelse skall vara avdragsgill. En arbetsgivare, som är ansluten till PRI-systemet, skall genom årliga avsättningar till PRI-stiftelsen bringa upp dess förmögenhet att motsvara pensionsskulden. Det kan förväntas fall där den första avsättningen till PRI-stiftelsen icke kommer att överstiga 5 000 kronor. En sådan avsättning skulle icke vara avdragsgill, om den lägsta värdegränsen 5 000 kronor för stiftelses ställande under tillsyn bibehölls.

Det andra av de angivna undantagen från anmälningsplikten — nämligen att stiftaren föreskrivit att stiftelsen skall vara undandragen tillsyn — är enligt utredningens åsikt med avseende å pensionsstiftelser olämpligt bl. a. med hänsyn till de intressemotsättningar som ofta kan råda mellan stiftaren och stiftelsestyrelsen, å ena, och destinatärerna, å andra sidan. Som bekant har stiftarföretaget och stiftelsen icke sällan samma styrelse. Destinatärerna kan vid pensionsstiftelser, på ett annat sätt än vid andra slag av stiftelser, behöva ett skydd mot stiftaren och stiftelsestyrelsen i form av tillsyn genom offentlig myndighet.

Utredningen anför vidare att den genom 2 § andra stycket i 1929 års lag öppnade möjligheter att anmäla stiftelse, vars förmögenhet överstiger 5 000 kronor, enligt förarbetena till stadgandet införts med tanke på pensionsstiftelser och andra personalstiftelser. Motsvarande gäller stadgandet i 8 § första stycket tredje punkten, att tillsynsmyndigheten icke utan medgivande av stiftelsens styrelse må från tillsyn undantaga stiftelse, vars förmögenhet överstiger 5 000 kronor. Genom angivna bestämmelser, införda år 1958, har undvikits att den samtidigt företagna höjningen av värdegränsen för anmälningsplikt från 5 000 till 10 000 kronor fått skatterättsligt ogynnsamma konsekvenser för pensionsstiftelser och andra personalstiftelser. Tillsyn utgör nämligen förutsättning för avdragsrätt vid avsättning icke blott till pensionsstiftelse utan även till annan personalstiftelse (se sista stycket av punkt 2 av anvisningarna till 29 § kommunalskattelagen). Om samtliga pensionsstiftelser oavsett förmögenhetens storlek kommer att ställas under tillsyn, blir de ifrågakommande båda stadgandena utan betydelse för pensionsstiftelsernas vidkommande. Tillräcklig anledning att bibehålla bestämmelserna enbart med tanke på andra personalstiftelser än pensionsstiftelser torde enligt utredningens mening icke finnas. Härvid är att märka att sådana stiftelser med en förmögenhet av 10 000 kronor eller

därunder, vilka redan står under tillsyn, icke obligatoriskt skall av tillsynsmyndigheten undantagas från tillsyn (jfr 8 § första stycket i 1929 års lag). Skatterättsliga konsekvenser kan utgöra skäl för tillsynsmyndigheten att under tillsyn bibehålla stiftelse, vars förmögenhet gått ned under 10 000 kronor.

Stadgandet i 3 § första stycket i 1929 års lag om tidpunkten för anmälningspliktens fullgörande tar, såvitt framgår av förarbetena, närmast sikte på fall där fysisk person är stiftare. Att i fall, där en pensionsstiftelse är knuten till en fysisk person såsom arbetsgivare, i enlighet med nämnda stadgande låta anmälan av stiftelsen anstå till sex månader efter arbetsgivarens död är enligt utredningen föga rationellt. Hur bestämmelsen i 3 § första stycket skall tolkas, då en stiftelse bildats av ett bolag, en förening eller annan juridisk person, kan vara föremål för delade meningar. Utredningen anser att en pensionsstiftelse, oavsett om stiftaren är fysisk eller juridisk person, av stiftelsens styrelse bör anmälas inom sex månader från det styrelsen mottagit sitt uppdrag. Underlåtenhet att i tid anmäla pensionsstiftelsen bör vara förenad med påföljd som anges i 19 §.

Bundna pensionsstiftelser och bundna personalstiftelser i övrigt är genom bestämmelse i 2 § första stycket punkt 8 av 1929 års lag undantagna från anmälningsplikt enligt nämnda lag. Dessa stiftelser är fullständigt reglerade i 1937 års lag. Det synes utredningen följdriktigt att uttryckligen föreskriva, att bundna pensionsstiftelser och andra bundna personalstiftelser skall falla helt utanför tillämpningsområdet för 1929 års lag.

I överensstämmelse med det anförda har utredningen föreslagit ändringar i 1929 års lag av följande innehåll.

1 §. Här tillfogas ett andra stycke enligt vilket dels 1929 års lag ej skall äga tillämpning på bundna pensions- och andra personalstiftelser, dels 2 och 3 §§ i nämnda lag icke skall gälla fria pensionsstiftelser.

2 §. Första stycket punkt 8 och andra stycket utgår.

3 a §. Detta är en ny paragraf. Enligt densamma skall en fri pensionsstiftelse av stiftelsens styrelse anmälas inom sex månader efter det styrelsen mottagit sitt uppdrag.

8 §. Tillsynsmyndighetens befogenhet att från tillsyn undantaga stiftelse, vars förmögenhet nedgått under 10 000 kronor, skall ej gälla i fråga om fria pensionsstiftelser. Utredningen föreslår borttagande av bestämmelsen att myndigheten icke utan stiftelsestyrelsens medgivande må från tillsyn undantaga stiftelse med förmögenhet överstigande 5 000 kronor (första stycket tredje punkten).

19 §. Även försummelse att anmäla pensionsstiftelse enligt 3 a § blir belagd med bötesstraff.

I särskild övergångsbestämmelse har givits föreskrifter om ikraftträdandet av ändringsförslaget. Detta bör enligt utredningen träda i kraft samtidigt med lagen om pensionsstiftelsens verksamhet och gälla även pensionsstiftelser, som existerar vid ikraftträdandet. Utredningen framhåller att styrelsen för en bestående pensionsstiftelse kan tänkas ha varit skyldig att

anmäla stiftelsen redan på grund av nu gällande regler i 1929 års lag. Om så är fallet, skall hittills stadgad påföljd för underlåtenhet fortfarande gälla. Det kan också tänkas att skyldighet att anmäla den befintliga stiftelsen inträtt först genom införandet av 3 a §. Så är fallet exempelvis om stiftelsens tillgångar ej nått den värdegräns, som anges i 2 § första stycket punkt 7, eller om för stiftelsen funnits föreskrift av stiftaren att stiftelsen skall vara undantagen från tillsyn. Med hänsyn härtill har i utredningens förslag stadgats att, om styrelse för pensionsstiftelse mottagit sitt uppdrag före lagens ikraftträdande och anmälningsplikten inträtt på grund av den företagna lagändringen, anmälan skall fullgöras inom sex månader från ikraftträdandet.

Utredningen framhåller att vad som förstås med pensionsstiftelse framgår av 1 § lagen om pensionsstiftelses verksamhet.

Enligt utredningen får man räkna med att nyanmälda pensionsstiftelser kommer att under den första tiden föranleda viss ökning av tillsynsmyndigheternas arbete. På längre sikt torde tillskottet emellertid icke betyda någon nämnvärd merbelastning.

I skattelagstiftningen har för avdragsrätt vid avsättning till pensionsstiftelse uppställts krav bl. a. på att stiftelsens stadgar blivit fastställda. Något krav på fastställelse av stadgarna kan, säger utredningen, icke resas i samband med förevarande civillagstiftning. För övrigt torde själva ställandet under tillsyn vara det väsentliga för att en nöjaktig kontroll över stiftelserna skall ernås.

Utredningen anför vidare att det kunde synas ha legat nära till hands att i 1929 års tillsynslag införa ett särskilt stadgande, att länsstyrelsen vid tillsynens utövande skall tillse att en pensionsstiftelses förvaltning handhas i enlighet med föreskrifterna i den föreslagna lagen om pensionsstiftelses verksamhet. Detta skulle emellertid föranleda ett flertal ändringar i 1929 års lag, vilka bryter sammanhanget mellan nu förekommande bestämmelser. Utredningen har ansett att en uttrycklig bestämmelse i angivna hänseende icke är nödvändig. Härutinnan framhålles att det enligt 9 § i 1929 års lag tillkommer länsstyrelsen att vid tillsynens utövande övervaka, att stiftelsens förvaltning handhas i överensstämmelse med bl. a. »de för stiftelsen gällande föreskrifter». Härav och av de allmänna grunderna för tillsynslagen torde enligt utredningens uppfattning följa att länsstyrelsen skall tillse, att pensionsstiftelse förvaltas icke blott enligt dess stadgar och andra av stiftaren meddelade föreskrifter utan även enligt reglerna i lagen om pensionsstiftelses verksamhet. Utredningen erinrar om att sistnämnda lag är tvingande och att den således skall gälla framför vad som kan vara föreskrivet i stadgar eller andra handlingar rörande stiftelsen.

Utredningen anmärker att genom lagen om pensionsstiftelses verksamhet krav införes på försäkringsmässig beräkning av pensionsreserv även för de fria pensionsstiftelserna. Detta gäller vid gottgörelse åt arbetsgivaren enligt förslagets 4 och 5 §§ samt vid överföring av medel enligt 7 §. Tillsynsmyn-

digheten har att övervaka att de föreskrivna spärreglerna iakttages. Som bekant saknar länsstyrelserna försäkringsteknisk expertis. Denna omständighet behöver enligt utredningens mening icke vara utslagsgivande. Det åvilar ett företag, som vill bereda sig gottgörelse ur pensionsstiftelse eller överföra medel från en sådan stiftelse till annan, att förebringa pensionsreservsberäkning. I stor omfattning torde uträkningar kunna ske enligt tabeller. Utredningen avser att utarbeta och publicera sådana. Anlitar företaget (stiftelsen) en utomstående, har företaget (stiftelsen) enligt vad utredningen framhåller naturligen att svara för dennes arvode. Länsstyrelsen bör kunna godtaga uträkning av pensionsreserv genom sakkunnig person, vilken är att anse som trovärdig. I tveksamma fall bör länsstyrelsen kunna tillfråga försäkringsinspektionen.

Avslutningsvis anför utredningen att den föreslagna civillagstiftningen kan väntas medföra något merarbete för tillsynsmyndigheterna. I en del fall kan detta tänkas föranleda behov av personalförstärkningar. Något förslag i detta hänseende framlägger utredningen likväl icke. Utredningen betonar att tillsynsfrågan avsetts skola upptagas till en mera definitiv prövning under utredningens kommande arbete.

Remissyttrandena. Förslaget att alla pensionsstiftelser skall stå under tillsyn hälsas av remissorganen med tillfredsställelse. Så gott som genomgående godtages den föreslagna ordningen att länsstyrelserna tills vidare skall bibehålla tillsynen över de fria stiftelserna. Några remissinstanser berör spörsmålet om vilken myndighet som slutgiltigt bör anförtros tillsynen över de bundna och de fria stiftelserna. På en del håll anses önskvärt att frågan om enhetliga regler för tillsyn över pensionsstiftelser löses redan i förevarande etapp av lagstiftningsarbetet. Yttranden i sistnämnda riktning har avgivits av *riksförsäkringsanstalten, länsstyrelserna i Södermanlands, Örebro och Gävleborgs län samt Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare*. En remissmyndighet, *hovrätten för Nedre Norrland*, finner övervägande skäl tala för att man — i avvaktan på slutligt ställningstagande i tillsynsfrågan — tills vidare avstår från ändring av gällande tillsynsregler; behovet av lagändring kan enligt hovrättens uppfattning knappast anses vara trängande. *Styrelsen för Sveriges advokatsamfund* avstyrker från rätts säkerhetssynpunkt att det införes nya regler, som inkräktar på bestående rättsförhållanden. Den föreslagna bestämmelsen angående pensionsstiftelsernas ställande under tillsyn bör därför enligt styrelsens mening ej kunna tillämpas på redan existerande stiftelse, som enligt stiftarens föreskrift är undantagen från tillsyn.

Styrelsen för Sveriges advokatsamfund framhåller vidare i sitt yttrande att underlåten anmälningsplikt enligt förslaget skall vara förenad med bötesstraff för ledamot av pensionsstiftelsens styrelse. För styrelseledamot i stiftelse, bildad före ikraftträdandet av lagändringarna, gäller att anmälnings skyldigheten skall fullgöras inom sex månader från ikraftträdandet. Beträffande dessa stiftelser bör enligt yttrandet under alla förhållanden

någon påföljd ej inträffa, om anmälan sker sex månader efter anmaning av tillsynsmyndigheten. Det finns med säkerhet flera styrelseledamöter i pensionsstiftelser, som känner till stadgarna för dessa men som ej kan förutsättas få kännedom om lagändringen. *Länsstyrelsen i Kronobergs län* och *Sveriges redareförening* påtalar behovet av en förlängning av den i 14 § 1929 års lag stadgade tremånadersfristen för insändandet av pensionsstiftelses årsberättelse och räkenskapssammandrag till länsstyrelsen. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* föreslår i nämnda lagrum ett tillägg av innehåll att det skall åligga pensionsstiftelses styrelse att, utöver förvaltningsberättelse, jämväl till länsstyrelsen insända revisionsberättelse över stiftelsens förvaltning.

Den lagtekniska utformningen av de föreslagna ändringarna i 1929 års lag har i allmänhet tillstyrkts eller lämnats utan erinran av remissinstanserna. *Hovrätten för Nedre Norrland* anser dock att ändringsförslaget bör konstrueras på ett enklare sätt än som skett. Vidare synes det *länsstyrelsen i Gotlands län* böra framgå av 1929 års lag, att pensionsstiftelses förvaltning skall ske jämväl enligt lagen om pensionsstiftelses verksamhet och att vid tillsynen bör beaktas, huruvida bestämmelserna i sistnämnda lag blivit följda.

I en del remissvar anlägges vissa allmänna synpunkter på tillsynens handhavande med utgångspunkt från utredningsförslaget. På ett par håll befaras t. ex. att samspelet mellan tillsynsmyndighet och beskattningsmyndighet kan vålla praktiska svårigheter. *Länsstyrelsen i Västernorrlands län* anser att den personal, som skall handha tillsynen, borde beredas utbildning i frågor som sammanhänger med pensionsreservens beräkning. Av *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* understrykes vikten av att granskningspersonalen vid länsstyrelserna erhåller nödig information angående inre-börden av lagstiftningen och de med granskningen förenade problemen, särskilt de försäkringstekniska. *Länsstyrelsen i Blekinge län* ifrågasätter om icke utredningen, eventuellt i samråd med försäkringsinspektionen, borde utarbeta ett formulär vari bl. a. skulle upptagas: noggrann specifikation över användningen av stiftelses medel, i vad mån gottgörelse åt arbetsgivare skett, hur pensionsreserven uträknats och vem som gjort denna uträkning. Enligt *länsstyrelsen i Södermanlands län* torde den svåraste men också mest angelägna uppgiften för tillsynsmyndigheten bli övervakningen av att spärrregeln iakttages. Länsstyrelsen anser det icke endast önskvärt utan även nödvändigt att regler skapas för denna övervakning.

En del länsstyrelser har anmält behov av ökade personalresurser för att kunna bemästra de nya arbetsuppgifter, som enligt utredningsförslaget skall åvila tillsynsmyndigheten. Behovet av personalförstärkningar hos länsstyrelserna har också kommit till uttryck bl. a. i yttrandena från *justitiekanslersämbetet*, *försäkringsinspektionen* och *riksskattenämnden*. I fråga om länsstyrelsernas arbetskraftsbehov framhåller *statskontoret* att statens organisationsnämnd år 1958 företog en undersökning av tidsåtgången för länsstyrelsernas stiftelsetillsyn. Med angivande i relevanta delar av re-

sultaten av denna undersökning har statskontoret tillskrivit vissa länsstyrelser med anhållan om uppgift bl. a. hur antalet befattningshavare kan komma att påverkas av den tilltänkta reformen. Reformförslagets inverkan på länsstyrelsernas personalbehov låter sig enligt statskontoret givetvis för närvarande icke beräknas med någon större säkerhet. Såvitt kan bedömas på grundval av de svarsskrivelser, som inkommit från de tillfrågade länsstyrelserna, saknas emellertid enligt statskontorets bedömande anledning räkna med att förslaget skall medföra något mera betydande behov av personalförstärkningar vid de olika länsstyrelserna såsom tillsynsmyndigheter. Eventuella förslag om personalförstärkningar i anledning av reformen torde, säger statskontoret, få framföras och prövas i petitasammanhang. Personalökning, som därvid kan befinnas motiverad, torde böra ges provisorisk karaktär med hänsyn till att utredningen under sitt fortsatta arbetet skall ägna uppmärksamhet åt frågan om gemensamma regler för tillsyn av pensionsstiftelser.

Departementschefen. Såsom utredningen framhållit och remissinstanserna vitsordat är det angeläget att alla pensionsstiftelser står under offentlig tillsyn. Att stiftelserna blir underkastade myndighets kontroll utgör ett viktigt led i strävandena att uppnå större trygghet för destinatärerna.

Utredningen har föreslagit att alla fria pensionsstiftelser skall föras in under 1929 års tillsynslag; för de bundna stiftelserna skall nuvarande tillsynsformer gälla oförändrade. Förslaget, vilket nästan genomgående godtagits av remissinstanserna, är närmast att betrakta som ett provisorium. De undersökningar och överväganden, som fordras för en definitiv lösning av tillsynsfrågan, har icke hunnits med i denna omgång av utredningens arbete. Här uppställer sig i första hand spørsmålet åt vilken myndighet en gemensam tillsyn över pensionsstiftelserna bör anförtros. Därjämte behövs närmare regler för tillsynens handhavande. Hithörande problem ämnar utredningen upptaga till behandling under sitt fortsatta arbete. För dagen torde någon annan lösning av tillsynsfrågan icke stå till buds än den av utredningen förordade.

Utredningens förslag till utformning av de erforderliga ändringarna i 1929 års lag synes kunna godtagas. Med anledning av vad länsstyrelsen i Gotlands län anfört vill jag hänvisa till utredningens uttalande, att det får anses följa av de allmänna grunderna för 1929 års lag, att länsstyrelsen skall tillse att pensionsstiftelse förvaltas jämväl enligt reglerna i lagen om pensionsstiftelses verksamhet. Det må också hänvisas till uttalande av riksdagens justitieombudsman i 1961 års ämbetsberättelse (s. 365).

En lagstiftning i överensstämmelse med nu framlagda förslag kan beräknas föranleda viss stegring av länsstyrelsernas arbetsbörda. Här må endast pekas på kontrollen av att de givna spärrbestämmelserna i samband med gottgörelse ur och medelsöverföring från pensionsstiftelse iakttages; även förbudet för stiftelse att själv utfästa pensioner och bestrida pensionsutgifter fordrar ökad uppsikt. Hur mycket merarbete som blir följden, kan

icke överblickas förrän efter en tids erfarenhet av den nya lagstiftningen i tillämpning. Å andra sidan måste man hålla i minnet att en lagreglering av de fria pensionsstiftelserna i viss mån också kan innebära en förenkling av tillsynen. Enhetliga regler ersätter sålunda i viktiga delar bestämmelser, som upptages i stiftelsestadgarna och som kan ha ett mångskiftande innehåll och vara svåra att tolka.

Det vore måhända värdefullt om mera detaljerade föreskrifter beträffande tillsynens handhavande kunde meddelas. Detta gäller icke minst frågorna sammanhängande med beräkning av pensionsreserv och kontroll av spärreglernas efterlevnad. Emellertid står man här inför spörsmål som icke kan regleras mera ingående förrän i samband med att frågan om tillsyn över pensionsstiftelser blir föremål för en allmän översyn. Att döma av yttranden från det stora flertalet tillsynsmyndigheter synes de svårigheter, som dessa myndigheter otvivelaktigt kan komma att ställas inför, i avbidan härpå kunna bemästras på ett tillfredsställande sätt. Utredningen har uppdragit vissa riktlinjer för tillsynens utövande i vad gäller spärreglerna (betänkandet s. 132 f). I detta sammanhang vill jag särskilt erinra om utredningens avsikt att utarbeta och publicera tabeller för beräkning av pensionsreserv.

Flera länsstyrelser har uttalat att tillgängliga personalresurser icke förslår till att möta den väntade ökningen av arbetsbelastningen. Som jag tidigare berört och som även statskontoret framhållit i sitt yttrande, är det för närvarande icke möjligt att göra några säkra bedömanden i fråga om den blivande arbetsbördan hos länsstyrelserna. Därtill kommer att spörsmålet om tillsyn senare skall upptagas till grundligare överväganden. Frågan om erforderliga personalförstärkningar får såsom statskontoret uttalat upptagas och prövas i budgetsammanhang.

I enlighet med vad i det föregående anförts har inom justitiedepartementet upprättats såsom bilaga till detta protokoll följande förslag till

- 1) lag om pensionsstiftelses verksamhet;
- 2) lag angående ändrad lydelse av 8 § lagen den 18 juni 1937 (nr 521) om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser; samt
- 3) lag angående ändring i lagen den 24 maj 1929 (nr 116) om tillsyn över stiftelser.

Föredraganden hemställer, att lagrådets utlåtande över lagförslagen måtte för det i 87 § regeringsformen avsedda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemstäl-
lan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:
Birgitta Liljefors

Förslag
till
Lag
om pensionsstiftelses verksamhet

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Med pensionsstiftelse avses i denna lag en av arbetsgivare grundad stiftelse, som har till huvudsakligt ändamål att främja pensionering av arbetstagare eller arbetstagares efterlevande.

2 §.

Pensionsstiftelses medel skola tjäna såsom säkerhet för pensioner som utgå från arbetsgivaren och, i fråga om pensioner som ännu ej börjat utgå, för arbetsgivarens utfästelser om pension.

3 §.

Pensionsstiftelse må ej utfästa pension. Sker det ändå, är utfästelsen ogiltig.

Lämnar arbetsgivaren utfästelse med villkor att pension skall utgå i den mån pensionsstiftelses medel förslå därtill, är villkoret ogiltigt, och arbetsgivaren svarar för sin utfästelse utan avseende å villkoret.

4 §.

Pensionsstiftelse må ej så länge den är knuten till arbetsgivaren betala pensionspost eller avgift till pensionsförsäkring eller bestrida annan utgift i samband med pensionering eller utgift för sådant understöd som sägs i 6 §, med mindre det sker i anslutning till arbetsgivarens död, likvidation av dennes företag eller dennes konkurs eller ackord utan konkurs eller tillsynsmyndighetens av annan särskild anledning finner att sådan betalning må äga rum.

5 §.

Arbetsgivaren äger ur pensionsstiftelse gottgöra sig för vad han utgivit såsom pensionspost eller avgift till pensionsförsäkring eller för annan utgift i samband med pensionering, såframt fråga är om arbetstagare, som omfattas av stiftelsens ändamål, eller sådan arbetstagares efterlevande. Gottgörelse för avgift till försäkring för allmän tilläggspension må avse den del av avgiften, vilken kan anses hänföra sig till lön eller annan ersättning åt person som nu sagts.

6 §.

Arbetsgivaren äger ur pensionsstiftelse gottgöra sig jämväl för vad han utgivit såsom engångsunderstöd till arbetstagare vid dennes långvariga oför-

måga till arbete på grund av sjukdom, lyte eller annat men eller vid dennes avgång ur tjänsten på grund av uppnådd ålder eller såsom engångsunderstöd till efterlevande vid arbetstagarens frånfälle eller för försäkring av sådana understöd, allt såframt fråga är om arbetstagare, som omfattas av stiftelsens ändamål, eller sådan arbetstagares efterlevande.

Gottgörelsen må icke ske utan samtycke av samtliga i arbetsgivarens tjänst varande arbetstagare, som omfattas av stiftelsens ändamål, eller av sådan i lagen om förenings- och förhandlingsrätt avsedd huvudorganisation, som företräder den yrkesgrupp utgiften avser. Har utgiften företagits enligt bestämmelse i kollektivavtal fordras ej samtycke, därest organisation, som enligt vad nyss sagts ägt lämna samtycke, är part i kollektivavtalet på arbetstagsidan.

7 §.

Gottgörelse enligt 5 och 6 §§ må ske endast för utgift under arbetsgivarens senaste räkenskapsår; dock må tillsynsmyndigheten, om särskilda skäl äro därtill, medgiva gottgörelse jämväl för utgift under tidigare räkenskapsår. Ej må gottgörelse ske med större belopp än att stiftelsen efter gottgörelsen har kvar medel tillräckliga att täcka pensionsreserven för de pensioner och utfästelser om pension, för vilka stiftelsens medel tjäna såsom säkerhet.

Om stiftelsens tillgångar delvis utgöras av fordran hos arbetsgivaren, skall gottgörelsen i första hand ske genom avräkning mot fordringen.

Vid gottgörelse ur pensionsstiftelse, som bildats enligt lagen om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser, iakttagas, i stället för bestämmelserna ovan i första och andra styckena, de föreskrifter som finnas i 8 § första, andra och tredje styckena samt 13 § första och andra styckena nämnda lag.

8 §.

Arbetsgivaren äger från en pensionsstiftelse överföra medel till annan pensionsstiftelse hos honom, därest den avstående stiftelsen omfattar samtliga personer, som avses med den mottagande stiftelsen, och överföringen påkallas för att helt eller delvis täcka den mottagande stiftelsens pensionsreserv.

Sådan överföring från en pensionsstiftelse till annan, som avses i första stycket eller som eljest må vara tillåten enligt stadgar eller stiftarens föreskrift, må icke ske med större belopp än att den avstående stiftelsen efter överföringen har kvar medel enligt vad som sägs i 7 § första stycket.

Beträffande överföring från pensionsstiftelse, som bildats enligt lagen om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser, till annan sådan stiftelse gäller, i stället för bestämmelserna ovan i första och andra styckena, vad som stadgas i 15 § första stycket 1) och fjärde stycket nämnda lag.

9 §.

Äro till arbetsgivaren knutna flera pensionsstiftelser och tjäna stiftelsernas medel helt eller delvis såsom säkerhet för samma pensioner eller utfästelser om pension, skall, i fall av gottgörelse till arbetsgivaren eller överföring av medel från en stiftelse till en annan, gälla nedan angivna regler om pensionsreserven för dessa pensioner och utfästelser (den gemensamma pensionsreserven):

a) Finnes stiftelse som särskilt inrättats för att uppsamla medel, vilka arbetsgivaren åtagit sig att avsätta såsom säkerhet för utfästelser om pension, skall den gemensamma pensionsreserven först hänföras till denna stiftelse.

b) Omfattar stiftelse en trängre krets av personer än annan stiftelse, skall

den gemensamma pensionsreserven först hänföras till stiftelsen för den trängre kretsen, i den mån reserven ej hänförs till stiftelse som angivits under a).

c) Finnes stiftelse som bildats enligt lagen om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser, skall den gemensamma pensionsreserven först hänföras till denna stiftelse, i den mån reserven ej hänförs till annan stiftelse efter vad som angivits under a) och b).

d) Finnes stiftelse som förutom pensionering har annat ändamål, skall den gemensamma pensionsreserven sist hänföras till denna stiftelse.

e) Äro efter vad ovan sagts två stiftelser jämställda, skall deras gemensamma pensionsreserv hänföras till den äldre stiftelsen framför den yngre.

10 §.

Med pensionsstiftelses pensionsreserv avses kapitalvärdet av utgående pensioner samt, i fråga om pensioner som ännu ej börjat utgå, kapitalvärdet av utfästa pensioner till den del de enligt utfästelsen intjänats vid tillfället för beräkningen.

Har arbetsgivaren åtagit sig att till pensionsstiftelse avsätta medel såsom säkerhet för utfästelser om pension och innefattar åtagandet jämväl avsättning för tillägg till utfästa pensioner, skall pensionsreserven utgöra summan av följande belopp, såframt denna summa överstiger en pensionsreserv beräknad enligt första stycket:

a) kapitalvärdet av pensioner som utgå enligt utfästelse;

b) kapitalvärdet av utfästa pensioner, som ännu ej börjat utgå, till den del de enligt utfästelsen intjänats vid tillfället för beräkningen;

c) medel som därutöver avsatts på grund av åtagandet.

Pension anses, där ej regler om intjänandet knutits till utfästelsen, intjänad med så stor del av den vid beräkningstillfället utfästa pensionen som motsvaras av förhållandet mellan antalet förflutna tjänsteår och antalet tjänsteår från anställningen till den pensionsålder som avses i utfästelsen, därvid dock skall bortses från tjänsteår längre tid tillbaka än fyrtio år före pensionsåldern.

Försäkringstekniska grunder att tillämpas vid beräkning av pensionsreserv enligt första och andra styckena fastställas av Konungen eller av den myndighet Konungen förordnar.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Vad i 3 § är stadgat avser ej pensionsutfästelse given före lagens ikraftträdande.

Stadgandet i 4 § äger icke tillämpning då fråga är om att infria pensionsutfästelse, vilken givits av stiftelsen före lagens ikraftträdande och för vilken arbetsgivaren ej åtagit sig ansvar.

Förslag

till

Lag

angående ändrad lydelse av 8 § lagen den 18 juni 1937 (nr 521) om
aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser

Härigenom förordnas, att 8 § lagen den 18 juni 1937 om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

8 §.

8 §.

Där ej — — — — — och anställda.

I bolagets — — — — — överskjutande belopp.

Träder bolaget — — — — — egendomsavträde meddelades.

Med stiftelsens pensionsreserv avses det belopp, som vid räkenskapsårets utgång eller, i fall som avses i tredje stycket, dagen för utseendet av likvidatorer eller för beslutet om egendomsavträde enligt försäkrings- tekniska beräkningsgrunder utgör täckning för kapitalvärdet av de pensioner, som utgå eller på grund av utfästelse skolat utgå från bolaget, samt av bolagets utfästelser av pension att framdeles utgå till anställda och efterlevande till pensionstagare och anställda, ökat med en tiondel. Dessa beräkningsgrunder skola efter förslag av tillsynsmyndigheten fastställas av Konungen.

Vad som avses med stiftelsens pensionsreserv är angivet i 10 § lagen om pensionsstiftelses verksamhet.

Att bolaget äger gottgöra sig jämväl för vissa andra utgifter framgår av 5 och 6 §§ nämnda lag.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Förslag

till

Lag**angående ändring i lagen den 24 maj 1929 (nr 116) om tillsyn
över stiftelser**

Härigenom förordnas, *dels* att 1, 2, 8 och 19 §§ lagen den 24 maj 1929 om tillsyn över stiftelser¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, *dels ock* att i lagen skall införas en ny paragraf, betecknad 3 a §, av nedan angiven lydelse:

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

1 §.

1 §.

Har någon — — — — — skall utövas.

Denna lag äger ej tillämpning på stiftelse, som avses i lagen om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser. Vad angår pensionsstiftelse, bildad i annan ordning än enligt nämnda lag, gäller icke vad i 2 och 3 §§ sägs.

2 §.

2 §.

Anmälningsskyldighet föreligger ej beträffande:

- 1) stiftelse, vars — — — — — i riksräkenskapsverket;
- 2) stiftelse, som — — — — — fastställt stadgar;
- 3) stiftelse, som — — — — — anordnad tillsyn;
- 4) stiftelse, anförtrodd — — — — — annat samfund;
- 5) stipendiestiftelse vid enskild undervisningsanstalt;
- 6) stiftelse till — — — — — vissa släkter;
- 7) stiftelse, vars — — — — — tiotusen kronor; *samt*
- 8) stiftelse, *varom i lagen om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser stadgas; samt*
- 9) stiftelse, som genom Konungens förordnande eller stiftarens föreskrift är undantagen från tillsyn enligt denna lag.

8) stiftelse, som genom Konungens förordnande eller stiftarens föreskrift är undantagen från tillsyn enligt denna lag.

Utan hinder av vad under 7) sägs må anmälan äga rum beträffande stiftelse, vars förmögenhet överstiger femtusen kronor.

3 a §.

Pensionsstiftelse, bildad i annan ordning än enligt lagen om aktiebo-

¹ Senaste lydelse av 2 och 8 §§ se SFS 1958:438.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

lags pensions- och andra personalstiftelser, skall av stiftelsens styrelse anmälas inom sex månader efter det styrelsen mottagit sitt uppdrag.

8 §.

Anmäld stiftelse skall stå under Konungens befallningshavandes tillsyn, där Konungens befallningshavande finner stiftelsen främja ett allmännyttigt ändamål. Konungens befallningshavande äge dock från tillsyn undantaga stiftelse, som redan är underkastad nöjaktig tillsyn eller för vilken tillsyn enligt denna lag eljest på grund av särskilda omständigheter finnes icke vara behövlig. Har stiftelses förmögenhet nedgått under tiotusen kronor, må Konungens befallningshavande jämväl undantaga stiftelsen från tillsyn; om förmögenheten överstiger femtusen kronor, må det dock ej ske utan medgivande av stiftelsens styrelse.

För stiftelse — — — — — 9—18 §§ stadgas.

19 §.

Försummar styrelseledamot att fullgöra vad enligt 3 eller 11 § honom åligger, straffes med böter från och med fem till och med femhundra kronor.

Förseelsen åtalas — — — — —

Böter och — — — — — allmänna strafflagen.

8 §.

Anmäld stiftelse skall stå under Konungens befallningshavandes tillsyn, där Konungens befallningshavande finner stiftelsen främja ett allmännyttigt ändamål. Konungens befallningshavande äge dock från tillsyn undantaga stiftelse, som redan är underkastad nöjaktig tillsyn eller för vilken tillsyn enligt denna lag eljest på grund av särskilda omständigheter finnes icke vara behövlig. Har stiftelses förmögenhet nedgått under tiotusen kronor, må Konungens befallningshavande jämväl undantaga stiftelsen från tillsyn, där fråga ej är om pensionsstiftelse.

19 §.

Försummar styrelseledamot att fullgöra vad enligt 3, 3 a eller 11 § honom åligger, straffes med böter från och med fem till och med femhundra kronor.

skall utövas.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling. Den äger tillämpning jämväl på då bestående stiftelser. Har styrelse för pensionsstiftelse mottagit sitt uppdrag före lagens ikraftträdande och blivit pliktig att anmäla stiftelsen på grund av denna lag, skall anmälan, vid ansvar som sägs i 19 §, fullgöras inom sex månader från ikraftträdandet.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 9 oktober 1961.

Närvarande:

justitierådet REGNER,
regeringsrådet JARNERUP,
justitieråden AF TROLLE,
BOMGREN.

Enligt lagrådet den 2 oktober 1961 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementens ärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 15 september 1961, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättade förslag till 1) *lag om pensionsstiftelses verksamhet*, 2) *lag angående ändrad lydelse av 8 § lagen den 18 juni 1937 om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser* samt 3) *lag angående ändring i lagen den 24 maj 1929 om tillsyn över stiftelser*.

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Bengt Rydin.

Lagrådet yttrade:

Förslaget till lag om pensionsstiftelses verksamhet

Då den föreslagna lagen allenast i ringa omfattning behandlar pensionsstiftelses verksamhet, synes *lagrubriken* mindre lämplig. Med hänsyn härtill och till den begränsade reglering i ämnet som nu föreslås förordar lagrådet, att rubriken ändras till lag med vissa bestämmelser om pensionsstiftelse.

För att ange det ändamål pensionsstiftelses medel skola tjäna användes i 2 § uttrycket »såsom säkerhet för». I 1937 års lag om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser brukas för betecknande av samma ändamål orden »till tryggnad av». Då det är önskvärt att ändamålet anges på samma sätt i båda lagarna samt i den föreslagna lagen, som avses skola vara av provisorisk natur, icke regleras innebörden av att medlen utgöra säkerhet, hemställer lagrådet att 2 § jämkas så att även däri begagnas orden »till tryggnad av». Motsvarande jämkning bör företagas i 9 och 10 §§.

Föreskriften i 7 § första stycket första punkten, att gottgörelse må ske endast för utgift under arbetsgivarens senaste räkenskapsår, synes medgiva, att för utgift under ett räkenskapsår kan uttagas gottgörelse under det därpå följande, medan meningen torde vara att arbetsgivaren icke må gott-

göra sig för utgift under senare räkenskapsår än det då han haft utgiften. Ordalagen synas därför böra förtydligas. Med hänsyn till att i 10 § lämnas bestämning av vad som menas med pensionsreserv läser i andra punkten av samma stycke ordet pensionsreserv böra användas utan närmare angivande av innebörden. Härav föranledes en jämkning i 8 § andra stycket.

Stadgandena i 9 § om till vilken stiftelse den gemensamma pensionsreserven »först» skall hänföras innebära — enligt vad som framgår av motiven till paragrafen och särskilt av de exempel till belysning av dess innebörd, vilka anförts i betänkandet och mot vilka departementschefen icke framställt någon erinran — att pensionsreserven må hänföras till angiven stiftelse endast i den mån den täckes av de medel som stiftelsen har kvar efter gottgörelse eller överföring samt att den del av pensionsreserven som icke täckes på detta sätt skall hänföras till annan stiftelse i den ordning som anges i paragrafen. I överföringsfallet reglerar bestämmelsen också den ordning, i vilken pensionsreserven skall hänföras mellan stiftelserna vid tillämpning av villkoret i 8 § första stycket, att överföringen skall vara påkallad för att helt eller delvis täcka den mottagande stiftelsens pensionsreserv. Det synes vara erforderligt att ett förtydligande sker, förslagsvis så att i första stycket av 9 § reglerna beskrivas såsom gällande den ordning, i vilken den gemensamma pensionsreserven skall hänföras till de olika stiftelserna vid beräkning, huruvida medel finnas tillgängliga för gottgörelse eller överföring och huruvida överföring är påkallad för att helt eller delvis täcka mottagande stiftelses pensionsreserv.

Det föreslagna snabba ikraftträdandet av lagen, vilket kan medföra olägenheter, bör enligt lagrådets mening vid tillämpning av 7 § anses utgöra särskilt skäl att under en övergångstid medgives, att gottgörelse må ske för utgift under tidigare räkenskapsår.

Förslaget till lag angående ändrad lydelse av 8 § lagen om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser

Av de föreslagna fjärde och femte styckena innehåller det sistnämnda en hänvisning som ansluter sig till bestämmelserna i första, andra och tredje styckena, varemot fjärde stycket, som ersätter nuvarande sista stycket, är av mer fristående natur. Det synes därför lämpligast att styckena upptagas i omvänd ordning. Beträffande lydelsen hänvisas till vad som anmärkts om rubriken till föregående lagförslag.

Förslaget till lag angående ändring i lagen om tillsyn över stiftelser

Enligt förslaget skall bestämmelsen i 2 § första stycket 8) om undantag från anmälningsplikt beträffande stiftelser, som avses i 1937 års lag om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser, ersättas av ett stadgande i ett nytt andra stycke i 1 § att lagen ej äger tillämpning på sådan stiftelse. Anledning synes emellertid icke föreligga att i förevarande sam-

manhang genomföra undantag för berörda stiftelser på annat sätt än som tillämpades 1937 (jfr NJA II 1937 s. 684). Lagrådet förordar därför, att lagen icke ändras i detta hänseende.

Alla pensionsstiftelser som icke omfattas av 1937 års lag ha föreslagits skola stå under tillsyn enligt 1929 års lag. Detta har föranlett stadgande i en andra punkt i det föreslagna andra stycket i 1 §, att 2 § icke gäller vad angår sådana stiftelser. Det torde emellertid vara mera konsekvent att en bestämmelse härom upptages såsom andra stycke i 2 § och får den lydelsen, att anmälningsplikt dock städse föreligger beträffande stiftelse, som avses i lagen med vissa bestämmelser om pensionsstiftelse och icke är sådan stiftelse varom under 8) i första stycket förmäles.

Vidare har föreslagits att pensionsstiftelse, som icke avses i 1937 års lag, alltid skall anmälas inom sex månader efter det styrelsen mottagit sitt uppdrag. Bestämmelse härom har upptagits i en ny 3 a §, varjämte i 1 § andra stycket stadgats att 3 § icke gäller dylik stiftelse. Beaktas vad i det föregående förordats, kunna erforderliga ändringar begränsas till att en bestämmelse om den ifrågavarande anmälningstiden intages såsom andra punkt i 3 § första stycket. Ändring av 19 § erfordras då ej.

Ur protokollet:

Bo Santesson

Utdrag av protokollet över justitiedepartementetsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Regenten, Hertigen av Halland, i statsrådet å Stockholms slott den 13 oktober 1961.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, statsråden NILSSON, STRÄNG, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, HERMANSSON.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Kling, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter lagrådets den 9 oktober 1961 avgivna utlåtande över de den 15 september 1961 till lagrådet remitterade förslagen till

- 1) lag om pensionsstiftelses verksamhet;
- 2) lag angående ändrad lydelse av 8 § lagen den 18 juni 1937 (nr 521) om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser; samt
- 3) lag angående ändring i lagen den 24 maj 1929 (nr 116) om tillsyn över stiftelser.

Efter redogörelse för vad lagrådet yttrat anför föredraganden.

Lagrådet har ej framställt några invändningar i sak mot de remitterade lagförslagen. I likhet med lagrådet anser jag att rubriken till den föreslagna lagen om pensionsstiftelses verksamhet lämpligen bör ändras till lag med vissa bestämmelser om pensionsstiftelse. Även övriga av lagrådet förordade ändringar i lagförslagen torde böra godtagas. Härutöver bör vissa andra jämkningar av redaktionell natur vidtagas.

Jag delar lagrådets uppfattning att det föreslagna snabba ikraftträdandet av lagen med vissa bestämmelser om pensionsstiftelse vid tillämpning av dess 7 § bör anses utgöra särskilt skäl att under en övergångstid medges, att gottgörelse må ske för utgift under tidigare räkenskapsår.

Beträffande 10 § i nämnda lag vill jag i detta sammanhang ytterligare anföra följande. I paragrafen har givits föreskrifter om hur pensionsreserv skall beräknas för pensionsutfästelse, som är förenad med rätt till fribrev (oantastbar utfästelse) ävensom för utfästelse, som är villkorad av att pension skall utgå endast om arbetstagaren är kvar i tjänst vid pensionsfallet (antastbar utfästelse). Reglerna om beräkning av pensionsreserv beaktar ej särskilt det läget, att en från början antastbar utfästelse sedermera uppdelas i två delar, en antastbar och en oantastbar. Det framstår som naturligt, att den för spärreglerna i 7 och 8 §§ normerande pensionsreserven ej bör minska på grund av en sådan uppdelning. Ett belopp motsvarande kapitalvärdet av vad som fingeras vara intjänat av den ursprungliga utfästelsen bör alltså ligga kvar i stiftelsen till tryggnad av arbetstagarens pensionsrätt. Vad beträffar den oantastbara delen av pensionsutfästelsen, kommer

pensionsreserven för denna att stiga allt eftersom arbetstagaren intjänar sin pension. Förhållandet må belysas med ett exempel.

En arbetstagare erhåller, då han anställes vid 40 års ålder, en antastbar utfästelse om pension att utgå med 25 000 kronor om året från fyllda 65 år. Enligt bestämmelserna i 10 § tredje stycket fingeras för beräkning av pensionsreserv, att arbetstagaren årligen intjänar $1/25$ av den utfästa årliga pensionen, d. v. s. 1 000 kronor. När arbetstagaren är 50 år anses han sålunda ha intjänat en årlig pension om 10 000 kronor. Arbetsgivaren utfäster då att den återstående delen av pensionen, 15 000 kronor, skall vara förenad med fribrevsrätt; fribrevsbeloppet stiger enligt utfästelsen med 1 000 kronor per år. I detta läge bör pensionen anses uppdelad på en antastbar och en oantastbar del. Den antastbara delen utgöres av vad som fingeras ha varit intjänat vid tiden för den nya utfästelsen eller 10 000 kronor. Ett belopp motsvarande kapitalvärdet av 10 000 kronor ingår därför i pensionsreserven. Den oantastbara delen motsvarar en utfästelse om en pension å 15 000 kronor. Efter fem år, när arbetstagaren fyllt 55 år, utgör pensionsreserven dels kapitalvärdet av ett fingerat fribrev om 10 000 kronor, dels kapitalvärdet av ett verkligt fribrev om 5 000 kronor.

Tilläggas må att, därest arbetsgivare och arbetstagare träffat överenskommelse om hur stort belopp som skall anses belöpa på den antastbara och på den oantastbara delen av en uppdelad pensionsutfästelse, innehållet i överenskommelsen kan föranleda en annan beräkning av pensionsreserven än nu angivits.

Föredraganden hemställer härefter, att Kungl. Maj:t måtte jämlikt 87 § regeringsformen genom proposition föreslå riksdagen att antaga de sålunda ändrade lagförslagen.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdde hemställan förordnar Hans Kungl. Höghet Regenten, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Birgitta Liljefors

Innehållsförteckning

Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Lagförslag	3
Förslag till lag med vissa bestämmelser om pensionsstiftelse	3
Förslag till lag angående ändrad lydelse av 8 § lagen den 18 juni 1937 (nr 521) om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser	6
Förslag till lag angående ändring i lagen den 24 maj 1929 (nr 116) om tillsyn över stiftelser	7
Utdrag av statsrådsprotokollet den 15 december 1961	9
I. Huvuddragen i lagstiftningen	10
II. De särskilda lagförslagen	36
Förslaget till lag om pensionsstiftelses verksamhet (= lag med vissa bestämmelser om pensionsstiftelse)	36
1 och 2 §§	36
3 §	43
4 §	52
5 §	58
6 §	65
7 §	70
8 §	79
9 §	87
10 §	92
Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	102
Förslaget till lag angående ändrad lydelse av 8 § lagen den 18 juni 1937 om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser	106
Förslaget till lag angående ändring i lagen den 24 maj 1929 om tillsyn över stiftelser	107
Bilaga. Till lagrådet remitterade lagförslag	115
Utdrag av lagrådets protokoll den 9 oktober 1961	121
Utdrag av statsrådsprotokollet den 13 oktober 1961	124